

คติความเชื่อและรูปแบบเทพเจ้า “ปุนเถ้ากง” ของชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์: กรณีศึกษาในเขต
กรุงเทพมหานคร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทศ สวทศ สวทศ

โดย

นางสาวศุภกาญจน์ สุจริต

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

คติความเชื่อและรูปแบบเทพเจ้า “ปุนเถ้ากง” ของชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์: กรณีศึกษาในเขต
กรุงเทพมหานคร

โดย

นางสาวศุภกัญญา สุจริต

มหาวิทาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**THE STUDY OF RELIGIOUS BELIEFS AND ICONOGRAPHY OF THE SACRED
IMAGES “BEN TOU GONG” IN BANGKOK**

By

Miss Supakan Sucharit

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวนลี้ขสิทธิ์

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Master of Arts Program in Art History

Department of Art History

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2016

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “คติความเชื่อ และรูปแบบเทพเจ้า “ปุนเถ่ากง” ของชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์: กรณีศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร ” เสนอโดย นางสาวศุภกานจน์ สุจริต เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนธร กิตติกานต์)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช)
...../...../.....

55107312: สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

คำสำคัญ: ประติมากรรม / ปูนปั้น / ความเชื่อ / เทพเจ้าจีน / ประติมากรรม / ศาลเจ้า

ศุภกาญจน์ สุจริต: คติความเชื่อและรูปแบบเทพเจ้า “ปูนปั้น” ของชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ: ผศ.ดร.อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. 192 หน้า.

รายงานการค้นคว้าส่วนบุคคลชิ้นนี้มุ่งเน้นศึกษารูปแบบของประติมากรรมหรือรูปเคารพของปูนปั้น อีกทั้งยังศึกษาถึงประวัติความเป็นมา รวมถึงคติความเชื่อต่างๆของปูนปั้นอีกด้วย ซึ่งผลการวิจัยที่ออกมาได้มาจากการสำรวจศาลเจ้าปูนปั้นในกรุงเทพฯ

จากการค้นคว้าข้อมูล และสำรวจศาลเจ้า “ปูนปั้น” เป็นเทพเจ้าจีนที่ไม่พบในประเทศจีน แต่เป็นเทพของชาวจีนโพ้นทะเลที่พบว่ามีบูชากันในทุกกลุ่มภาษาของชาวจีน และเป็นเทพเจ้าที่มีตำนานความเชื่อที่หลากหลาย มีหลายฐานะ และมีหน้าที่แตกต่างกันไปตามความต้องการของผู้บูชา โดยฐานะตำแหน่งอาจเปลี่ยนไปตามรูปแบบสังคม

ผลการศึกษารูปเคารพของปูนปั้นพบว่าไม่มีความแน่ชัด ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะบุคคลหรือไม่ใช่บุคคลก็ได้ โดยในแต่ละพื้นที่มีการบูชาเทพองค์นี้ในฐานะที่ต่างกัน มีชื่อและตำแหน่งของตนเองประหนึ่งเป็นเทพคนละองค์ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า “ปูนปั้น” เป็นเพียงชื่อตำแหน่งเท่านั้น แต่จะเป็นใคร มีที่มาอย่างไรนั้นก็แล้วแต่ความเชื่อผู้คนในพื้นที่นั้นๆ และมีหลายคน ทำให้รูปเคารพมีรูปแบบที่หลากหลายไม่ตายตัว

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2559

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ.....

55107312: MAJOR: ART HISTORY

KEYWORD: SACRED IMAGES / BELIEF / CHINESE GOD / SHRINE / ICONOGRAPHY

SUPAKAN SUCHARIT: THE STUDY OF RELIGIOUS BELIEFS AND
ICONOGRAPHY OF THE SACRED IMAGES “BEN TOU GONG” IN BANGKOK.

INDEPENDENT STUDY ADVISER: ASST.PROF. ACHIRAT CHAIYAPOTPANIT, Ph.D. 192
pp.

This research have is aimed to study on sacred images “Ben tou gong” and his history, beliefs, mythology of Ben tou gong. The focused scope is the images of Ben tou gong found in Chinese shrines of Bangkok.

Ben tou gong is the name of Chinese god but not found in China. The image of this god are found in counties which have Chinese immigration. Each country has its own unique ways to worship this god and have a variety of myths and beliefs. Moreover, Ben tou gong of each country has various status and related legends.

It is found that the features of Ben tou gong are not fixed. They are different form place to place. It is assumed that Ben tou gong is just a name of the god position. That is why Ben tou gong images are so diverse.

Department of Art History

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2016

Independent Study Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ประการสำคัญขอขอบพระคุณ ผศ. ดร. อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช ที่คอยให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะมากมายด้วยดีมาตลอด ทั้งยังคอยสละเวลา คอยสั่งสอน รับฟังปัญหาของข้าพเจ้าอย่างใจเย็น และให้โอกาสอยู่เสมอ

ขอขอบคุณครอบครัวที่เป็นกำลังใจ คอยสนับสนุน และเข้าใจในการใช้เวลาเก็บข้อมูล เรื่องปุ่นเถ่ากง เพื่อใช้ศึกษาวิจัยในสารนิพนธ์เล่มนี้ และคอยอำนวยความสะดวกในบางสถานที่ที่ต้องออกไปต่างจังหวัด

ขอขอบคุณคณะอาจารย์ทุกคนของภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้ความรู้ข้าพเจ้าในตลอดช่วงระยะเวลาที่ศึกษา

ขอขอบคุณเพื่อนและพี่ๆ ที่คอยเป็นกำลังใจ และคอยให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี

สุดท้ายขอขอบคุณบุคคลทุกๆ คน ในสถานที่ที่ข้าพเจ้าได้ไปลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้า ที่คอยอำนวยความสะดวก และตอบคำถามข้าพเจ้า และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมาก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
สมมติฐานของการศึกษา.....	3
ขอบเขตของการศึกษา.....	4
ขั้นตอนการศึกษาและวิธีการศึกษา.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
แหล่งข้อมูล.....	5
2 ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าปุนเถ่ากง.....	6
การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเล.....	7
กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย.....	12
ศาสนาและความเชื่อของชาวจีนโพ้นทะเล.....	14
เทพเจ้าที่ชาวจีนนับถือ.....	17
ประวัติความเป็นมาของปุนเถ่ากง.....	19
การออกเสียงและการสะกดชื่อ “ปุนเถ่ากง”.....	19
ตำนานความเชื่อและข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวข้องกับปุนเถ่ากง.....	26
3 การสำรวจ และการจัดกลุ่มรูปแบบของรูปเคารพปุนเถ่ากงในกรุงเทพฯ.....	52
รูปเคารพในลักษณะป้ายอักษรจีน.....	63
อักษรจีนคำว่า 神.....	68
อักษรจีนชื่อปุนเถ่ากง.....	70
รูปเคารพในลักษณะภาพวาดหรือภาพถ่าย.....	78
รูปเคารพปุนเถ่ากงในแบบประติมากรรมบุคคลศิลปะจีน.....	89

บทที่	หน้า
รูปเคารพบุคคลในลักษณะของทหารจีนหรือ เทพเจ้าฝ่ายทหาร.....	90
รูปเคารพบุคคลในลักษณะของเทพเจ้าโชคลาภ.....	123
รูปเคารพบุคคลในลักษณะของเทพเจ้ากวนอู.....	138
รูปเคารพบุคคลในลักษณะเทพเจ้าคู่ตี่ก่ง.....	142
กรณีเพิ่มเติมในส่วนของรูปเคารพบุคคลในศิลปะจีน.....	147
การแสดงท่าทางของประติมากรรมบุคคลปูนปั้นในศิลปะจีน.....	147
หมวกหรือศิราภรณ์ของรูปเคารพบุคคลปูนปั้นในศิลปะจีนที่มีลักษณะเหมือนเครื่องแต่งกายของแสดงจี๊วจิน.....	151
การทำรูปเคารพในลักษณะอวฮ้วน พุงโต.....	153
ความเชื่อในการตั้งรูปเคารพบุคคลสามองค์.....	154
รูปเคารพในศิลปะไทย	156
รูปเคารพบุคคล.....	156
เจวีศ.....	160
รูปเคารพปูนปั้นที่มีความเกี่ยวข้องกับกระดูกของสัตว์และความเกี่ยวข้องกับลักษณะปริวาร.....	171
4 บทสรุป	184
สรุป.....	184
ข้อเสนอแนะ.....	186
รายการอ้างอิง	187
ประวัติผู้วิจัย	192

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตารางการสะกดชื่อเทพเจ้า “ปุนเถ่ากง”.....	25
2 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ.....	52
3 ตารางแสดงรูปแบบรูปเคารพปุนเถ่ากงของแต่ละศาลเจ้า.....	60
4 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าที่พบรูปเคารพในลักษณะของป้ายเขียนอักษรจีน.....	63
5 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าที่พบรูปเคารพในลักษณะรูปเคารพในลักษณะภาพวาดหรือ ภาพถ่ายของปุนเถ่ากง.....	78
6 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพปุนเถ่ากงในลักษณะรูปเคารพบุคคลที่แต่ง ภายในชุดเกราะทหารจีนแบบธรรมดาไม่สวมชุดคลุมทับ (แบบที่1)	91
7 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพบุคคลในลักษณะทหารจีนที่แต่งภายใน ชุดเกราะทหารจีนแบบสวมชุดคลุมทับ แบบที่2.....	104
8 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพบุคคลที่มีลักษณะทางประติมาวิทยาล้าย คลึงกับเทพเจ้าโชคลาภปางบุน (ลายเส้น หรือ ไฉ่ซิ้งเอี้ย)	123
9 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพบุคคลที่มีลักษณะทางประติมาวิทยาล้ายคลึง กับเทพเจ้าโชคลาภปางบู.....	132
10 ตารางแสดงท่าทางของรูปเคารพปุนเถ่ากงแบบศิลปะจีนจากการสำรวจรูป เคารพในกรุงเทพฯ.....	147
11 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพในลักษณะเจี๊วด.....	164
12 ตารางแสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพในลักษณะกระดุกสัตว์.....	171

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	เรือสำเภาหัวแดง	8
2	สะพานข้ามคลองโอง่าง ย่านสำเพ็ง	10
3	ชาวจีนลากรถเจ๊กบนถนนเยาวราช.....	11
4	แรงงานชาวจีนขณะกำลังก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม.....	11
5	ศาลเจ้าพ่อเก้าเลี้ยว (ปุ่นเถ้ากง) จังหวัดนครสวรรค์.....	20
6	ศาลเจ้าแต่จิวหรือศาลเจ้าปุ่นเถ้ากง (“ONG BON”) ประเทศเวียดนาม	20
7	ศาลเจ้าปุ่นเถ้ากง วัดพนม เมืองพนมเปญ ประเทศกัมพูชา	21
8	ศาลเจ้าปุ่นเถ้ากง เขตบางรัก.....	23
9	ศาลเจ้าขุนเท่ากั๋ง อำเภอกี๊กกั๊ก จ.พังงา.....	23
10	ศาลเจ้าปึงเถ้ากง เขตลาดกระบัง.....	23
11	ศาลเจ้าพ่อบ้านขมื่น (ปึงท้าวทอง) เขตบางกอกน้อย	23
12	ศาลเจ้าปึงเถ้ากง (เจ้าพ่อเสือ) จ.สมุทรปราการ.....	23
13	ศาลเจ้าปู่-ย่า จ. ชัยนาท	23
14	ศาลเจ้าพ่อจ้อย ไทรใหญ่ จ. นนทบุรี	24
15	ศาลพระเสื้อเมือง จ. นครศรีธรรมราช	24
16	ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จ. สุพรรณบุรี	24
17	ศาลเจ้าพ่อปากน้ำแม่เบี้ย จ. พระนครศรีอยุธยา	24
18	ศาลคู่ตึก เมืองเช่าอู่ มณฑลฝูเจี้ยน	32
19	ศาลคู่ตึก ประเทศฮ่องกง	33
20	ป้ายเคารพเทพผู้ต่อเจ็งเสินในศาลบรรพบุรุษ.....	33
21	ศาลหมินโค้วถู่ตี หรือศาลเจ้าที่หน้าประตู.....	34
22	เทพผู้ต่อเจ็งเสินหน้าสุสานของนายหยาหวงซื่อ.....	34
23	ศาลผู้ต่อเจ็งเสินในเส้นทางประวัติศาสตร์หู่ถู่.....	35
24	ศาลเจ้าผู้ต่อเจ็งเสิน วัดเขาพระศรีสรรเพชญาราม อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี.....	36
25	ศาลเจ้าปุ่นเถ้ากั๋งบ่อน้ำ อ.เมือง จ. กระบี่	37
26	ภาพถ่ายศาลเจ้าฮกซ่านเก็ง (ปุ่นเถ้ากง) หลังเก่า ต.กะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต.....	37
27	ภาพวาดผู้ต่อสี่ ศาลเจ้าขุนเท่ากั๋งตำบลกี๊กกั๊ก อำเภอดะกั่วป่า จ.พังงา	38
28	ต๋ำปอกง หรือ ต๋ำปอเจ็งเสิน.....	39

ภาพที่	หน้า
29 ศาลั่วแปะกง ต.ท่าช้าง อ.เมือง จ.จันทบุรี.....	40
30 รูปเคารพด้าปออง	40
31 ป้ายโหว่หูหน้าสุสานเจ้าของที่ดิน ไม่ทราบชื่อ ประเทศจีน.....	43
32 เทพโหว่หู สุสานโบราณ (Bukit Brown) ประเทศสิงคโปร์	44
33 ศาลั่วแปะกง หน้าสุสานแต่จิว (สมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทย) ซอยวัดปรก 1 ถนนจันทน์ เขตสาทร กรุงเทพฯ.....	44
34 ป้ายหินหน้าสุสาน ศาลเจ้าั่วแปะกง	45
35 เจิ่งเหอ ศาลเสียนอิงกง เมืองฉางเล่อ มณฑลฝูเจี้ยน.....	46
36 เจ้าพ่อหลักเมือง ศาลหลักเมืองสมุทรปราการ(ปากน้ำ) จ.สมุทรปราการ	48
37 ปูนเถ้ากงของศาลหลักเมือง จ.สุพรรณบุรี.....	48
38 พระพุทธไตรรัตนนายก วัดพนัญเชิง จ.พระนครศรีอยุธยา.....	50
39 ปูนเถ้ากง ในตลาดเล่งบ้วยเอี้ย เขตสัมพันธวงศ์.....	65
40 ปูนเถ้ากง ในตลาดวงเวียนใหญ่ ถนนตากสิน ซอย 1 เขตธนบุรี.....	66
41 ปูนเถ้ากง ซอยตากสิน 10 แขวงบुकโค เขตธนบุรี (1).....	66
42 ปูนเถ้ากง (ศาลเจ้าบางบัว) ซอยพหลโยธิน 46 แขวงลาดยาว เขตบางเขน.....	67
43 ปูนเถ้ากง ซอยมหาธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร.....	67
44 สัญลักษณ์ตัวอักษรเดิน .ในศาลเจ้าไ่มะระบุชื่อเทพเจ้า.....	69
45 ป้ายสัญลักษณ์เดิน ศาลเจ้าแม่ทับทิม เขตคลองสาน	69
46 ป้ายวิญญาณ ศาลต้องย่องสู อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต	71
47 ป้ายเคารพวิญญาณ ประเทศจีน	71
48 ป้ายเคารพผู้ต่อเจ็งเดิน.....	72
49 ป้ายเคารพปูนเถ้ากง ศาลเจ้าอู่หวางเมืองฮอยอัน ประเทศเวียดนาม	73
50 ป้ายเคารพสลักคำว่า เหล่าเป็น โถวกงม่า ศาลเจ้าพ่อทุ่งแค ตลาดเก้าห้อง จ. สุพรรณบุรี	74
51 ป้ายเคารพปูนเถ้ากง ศาลเจ้าเจียวเอ็งเบี้ยว เขตบางรัก.....	74
52 ป้ายเคารพปูนเถ้ากง ศาลเจ้าเจียวเอ็งเบี้ยว เขตบางรัก	75
53 ป้ายเคารพผู้ต่อเจ็งเดิน	76
54 ปูนเถ้ากง ศาลเจ้าปูนเถ้ากง มูลนิธิปูนเถ้ากงสะพานควาย เขตพญาไท	76
55 ศาลเจ้าเงินไม้สักแกะ วัดศรีนาวา จ.นครนายก.....	77
56 ป้ายฟ้าประดับภายในศาลเจ้าตึกดิน ในโรงเรียนกมลจิ่งจัน เขตธนบุรี	78

ภาพที่	หน้า
57	ปุ่นเถ้าก่งทำดินแดง ซอย 12 เขตคลองสาน..... 79
58	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าปุ่นเถ้าก่ง ซอยสีคามา เขตคูสิต 79
59	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลาแดงซอยศาลาแดง 2 เขตสีลม..... 80
60	ปุ่นเถ้าก่ง ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซอย 81 เขตประเวศ..... 80
61	ปุ่นเถ้าก่ง (เชียงใหม่) เซ็นหลุยส์ซอย 3 เขตสาทร..... 81
62	ปุ่นเถ้าก่ง (เชียงใหม่) เซ็นหลุยส์ซอย 3 เขตสาทร 81
63	ปุ่นเถ้าก่ง ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซอย 81 เขตประเวศ 82
64	ศาลเจ้าปิ่งเถ้าก่ง ตลาดหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง..... 82
65	รูปภาพปุ่นเถ้าก่ง..... 83
66	ศาลไม้หลังเล็กในบ้านชาวจีนแคะ จ.ราชบุรี 84
67	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าปิ่งเถ้าก่ง ต.คลองอุดมชลจร อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา..... 85
68	รูปภาพเทพเจ้ากวนอู ชุมชนตลาดล่าง จ.ชุมพร..... 85
69	เจ้าพ่อกั้งแก้ว ศาลเจ้าพ่อกั้งแก้ว (ปิ่งเถ้าก่ง) อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท..... 86
70	ปุ่นเถ้าก่ง เจ้าพ่อเขาใหญ่ ศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ เกาะสีซัง จ.ชลบุรี..... 87
71	รูปภาพปุ่นเถ้าก่ง เจ้าพ่อเขาใหญ่ ศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ เกาะสีซัง จ.ชลบุรี 88
72	เจ้าพ่อพระยาจักร ศาลเจ้าพ่อพระยาจักร อ.อุททอง จ.สุพรรณบุรี 89
73	ศาลเจ้าตึกคิน ในโรงเรียนกมลจิ่งจัน เขตธนบุรี..... 91
74	ปุ่นเถ้าก่ง ตลาดหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง 92
75	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าบ้านหม้อเถ้าปิ่งเถ้าก่ง เขตพระนคร..... 92
76	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าปิ่งเถ้าก่งในตลาดทำดินแดง เขตคลองสาน 93
77	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าปุ่นเถ้าก่งมูลนิธิปุ่นเถ้าก่งสะพานควาย เขตพญาไทย..... 93
78	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าปิ่งเถ้าก่ง (เชียงใหม่) เซ็นหลุยส์ซอย3 เขตสาทร 94
79	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าปุ่นเถ้าก่งมา ตรงข้ามตลาดทำดินแดง เขตคลองสาน 94
80	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าปุ่นเถ้าก่งหน้าโบ้เบ้ทาวเวอร์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย..... 95
81	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลเจ้าปุ่นเถ้าก่ง ซอยวานิช 1 เขตสัมพันธวงศ์..... 95
82	ปุ่นเถ้าก่ง ศาลปุ่นเถ้าก่ง (ศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด) ถนนเจริญกรุง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย 96
83	ชุดเกราะทหารจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง..... 97
84	ชุดเกราะทหารจีน สมัยราชวงศ์หมิง 98
85	ชุดเกราะทหารจีน สมัยราชวงศ์ชิง 98

ภาพที่	หน้า
86 หน้าอสูร หรือหน้าสิงห์บนชุดเกราะทหารจีน.....	99
87 เกราะลายภูเขา ลายเกราะเพชร หรือลายเฉด.....	100
88 เกราะลายเกล็ดปลา.....	100
89 ประติมากรรมทหารถือแส้เหล็ก ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง.....	101
90 ภาพวาดหมวกนักรบจีน.....	102
91 หมวกปีกนก ประติมากรรมทหารจีน ศิลปะจีน สมัยห้าราชวงศ์ (ราชวงศ์ถัง).....	102
92 ภาพสลักหินทหารจีน ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง.....	103
93 หมวกปีกนก ประติมากรรมทหารพิทักษ์หน้าสุสาน ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์หมิง.....	103
94 กระบังหน้าหมวกประติมากรรมทหารจีน วัดโพธิ์.....	104
95 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่ากง ถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์.....	105
96 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่ากง ถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์.....	106
97 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าเล่าปึงเถ่ากง ริมคลองบางกอกน้อย เขตบางกอกน้อย.....	106
98 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าชินปุ่นเถ่ากง ถนนมังกร เขตสัมพันธวงศ์.....	107
99 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าพ่อบ้านขมิ้น เขตบางกอกน้อย.....	107
100 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าบางยี่เรือ (ศาลเจ้าสูง) เขตธนบุรี.....	108
101 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปุ่นเถ่ากง เขตบางรัก.....	108
102 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่ากง ถนนเทิดไท้ เขตธนบุรี.....	109
103 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าสนามเป้า ซอยพหลโยธิน 1 เขตพญาไท.....	109
104 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปึงเถ่าม่าสุขใจ ซอยพหลโยธิน 36 เขตจตุจักร.....	110
105 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าพ่อสมบุญ ในตลาดยิ่งเจริญ เขตบางเขน.....	110
106 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เชียงฮวด) เซ็นหลุยส์ซอย 3 เขตสาทร.....	111
107 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เจ้าพระยาสยาม) ชุมชนศาลเจ้าปึงเถ่ากง เขตบางพลัด.....	111
108 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ในโรงเรียนผดุงเกษม เขตบางแค.....	112
109 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปึงเถ่ากงซอยสุขสวัสดิ์ 30 เขตราชบุรี.....	112
110 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปุ่นเถ่ากง ท่าดินแดงซอย 12 เขตคลองสาน.....	113
111 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าพ่อคลองสานแขวงคลองสาน เขตคลองสาน.....	113
112 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ซอยเจริญสนิทวงศ์ 35 เขตบางกอกน้อย.....	114
113 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ตลาดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่.....	114
114 ปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าปึงเถ่ากง หมู่บ้านไผ่ทองนิเวศน์ เขตบางแค.....	115

ภาพที่	หน้า
115 ภาพแสดงการนุ่งชุดคลุมในลักษณะพาดเฉียงเปิดไหล่ข้างเดียว	116
116 ภาพแสดงการนุ่งชุดคลุมในลักษณะพาดเฉียงเปิดไหล่ข้างเดียว	116
117 ภาพการแต่งการชุดกระแอม่ทัพเงินคลุมด้วยชุดคลุมยาวนุ่งพาดแบบเปิดไหล่ข้างเดียว..	117
118 ปู่จื่อ บ่งบอกถึงลำดับชั้นยศของขุนนางฝ่ายบู๊.....	118
119 ผ้าปักลายดอกไม้	119
120 ภาพวาดในคัมภีร์วัชรเจทิกปรัชญาปารมิตาสูตฺร	120
121 ประติมากรรมแหวนถั่วหรือเพชรรมบาล ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์หมิง	120
122 ประติมากรรมทหารจีน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร	121
123 รูปเคารพเทพเจ้าเซียงกง ศาลเจ้าเซียงกง	122
124 รูปเคารพปูนปั้นเก้าอี้ ศาลเจ้าพ่อปากน้ำแม่เบี้ย จ.พระนครศรีอยุธยา.....	122
125 ศาลเจ้าปูนปั้นเก้าอี้ ซอยเจริญนคร 10 เขตคลองสาน.....	124
126 ศาลเจ้าพ่อปึงเก้าอี้ ซอยรามคำแหง 58 /3 เขตบางกะปิ.....	124
127 ศาลเจ้าปูนปั้นเก้าอี้ ดินแดง 1 ซอยตลาดศรีทองคำ เขตดินแดง	125
128 ศาลเจ้าปูนปั้นเก้าอี้ ตลาดท่าพระรุ่งเรือง เขตบางกอกใหญ่.....	125
129 รูปเคารพไม้ชิงเอี้ย ศาลเจ้าสนามเป้า เขตจตุจักร	127
130 รูปเคารพไม้ชิงเอี้ย อุทยานพระโพธิสัตว์กวนอิม.....	127
131 ภาพแสดงหมวกมีปีกในรูปแบบต่างๆที่พบในรูปเคารพปูนปั้นเก้าอี้	128
132 คทามงคด (หรืออี)	128
133 ก้อนทอง (จินหยวนป้าว).....	128
134 ปู่จื่อ แสดงลำดับชั้นยศขุนนางฝ่ายบู๊	129
135 รูปเคารพปูนปั้นเก้าอี้ ศาลเจ้าแม่พรหมเมศ กรุงเทพฯ	130
136 รูปเคารพปูนปั้นเก้าอี้ ศาลเจ้ามุนิธิเทียนฟ้า กรุงเทพฯ	130
137 รูปเคารพปูนปั้นเก้าอี้ ศาลเจ้าปูนปั้นเก้าอี้ (ร้าง) ต.บางกรูด อ.บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทรา.....	131
138 เทพเจ้าโชคลาภปางบู๊ ศาลเจ้าปูนปั้นเก้าอี้บ้านหม้อ เขตพระนคร	133
139 รูปเคารพที่เทพเจ้าโชคลาภปางบู๊ วัดมังกรกมลาวาส	134
140 เจ้าพ่อเขาคด (ตัวแป๊ะกง) ศาลเจ้าพ่อเขาคด เขตบางกอกน้อย	134
141 รูปแสดงลักษณะแฉ้เหล็กแบบต่างๆ.....	135
142 ประติมากรรมทหารถือแฉ้เหล็ก ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง	136
143 ทำทางการถือแฉ้เหล็กของรูปเคารพปูนปั้นเก้าอี้	136

ภาพที่	หน้า
144	เทพกัตัญญมั่ง กรกมลาวาส หรือ วัดเล่งเน่ยยี่..... 137
145	ปูนฉาँगในลักษณะ กวนอูปางบุนถือคัมภีร์ ศาลเจ้าปึงเถ่ากงในโรงเรียนผดุงเกษม เขตบางแค 140
146	กวนอูปางบู ศาลเจ้ากวนอู แขวง สมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน..... 140
147	กวนอูปางบุน ศาลเจ้ากวนอู แขวง สมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน 141
148	ปูนฉาँग และกวนอู ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ต.คลองฉนาก อ.เมืองสุราษฎร์ธานี จ.สุราษฎร์ธานี..... 141
149	ปูนฉาँग และกวนอู ศาลเจ้าพ่อเก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์..... 142
150	ศาลเจ้าปูนฉาँग (ศาลเจ้าบางบัว) ซอยพหลโยธิน 46 เขตบางเขน 143
151	รูปวาดคู่ตู้เสิน ในศาลเจ้าตู้ตู้เสิน เมืองหลี่ซุย มณฑลเจ้อเจียง 143
152	ภาพวาดศาลตู้ตู้เสิน ในม้วนภาพวาด A Glance Of Nanjing City 144
153	ศาลแปะกงในศาลเจ้า โจวซือกง ตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์..... 145
154	รูปเคารพตู้เจื้อย ในแก๊งจินหิน วัดโพธิ์..... 146
155	ปูนฉาँग ศาลเจ้าปูนฉาँग (ผู้ต่อเจ็งเสิน) บ่อน้ำ ต.ปากน้ำ อ.เมือง จังหวัดกระบี่..... 146
156	รูปเคารพเจ้าที่ สุสานเต้จิว ซอยวัดปรก 1 ถนนจันทน์ เขตสาทร..... 147
157	ประติมากรรมบุคคลแสดงท่าทางจับปลายแขนเสื้อ วัดโพธิ์..... 148
158	ประติมากรรมทหารจีนแสดงท่าทางจับเข็มขัด วัดโพธิ์ 149
159	ตัวอย่างท่าทางการแสดงมือแบบนาฏกรรมจีนของรูปเคารพบุคคลปูนฉาँग 150
160	ปูนฉาँग ในท่าทางนาฏกรรมจีน ศาลเจ้าเจียวเองเบี้ยว เขตบางรัก 150
161	.เครื่องแต่งกายของการแสดงจิวจิน..... 151
162	หุ่นกระบอกเรื่องสามก๊ก..... 152
163	ปูนฉาँग ศาลเจ้าพ่อปึงเถ่ากงม่า เจ้าแม่ทับทิม ทำนํานนท์ ต.สวนใหญ่ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี..... 152
164	ไฉ่เสิน วัดหลังหยิน มณฑลเจ้อเจียง เมืองหางโจว ประเทศจีน 153
165	ปูนฉาँग ศาลเจ้าปูนฉาँग ตลาดโรงทอง ต. ศาลเจ้าโรงทอง อ. วิเศษชัยชาญ จ. อ่างทอง 154
166	รูปเคารพดาโต๊ะกงสามองค์ ประเทศมาเลเซีย..... 155
167	รูปเคารพปูนฉาँग 3 องค์ของศาลเจ้าชินปุนเถ่ากง เขตสัมพันธวงศ์..... 156

ภาพที่	หน้า
168	ปูนเถ่ากง ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราชบุรีบูรณะ 23 เขตราชบุรีบูรณะ..... 157
169	บุคคลในชุดสูท ผูกเนคไท นุ่งโจง 157
170	เจ้าพ่อยี่ก่อง ศาลพ่อปู่เจ้ายี่ก่อง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย..... 158
171	ปูนเถ่ากง ศาลเจ้าโรงเกือก เขตสัมพันธวงศ์..... 159
172	ปูนเถ่ากง ศาลเจ้าพ่อปู่ทวดหัวเขาแดง ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา 159
173	ปูนเถ่ากง ศาลเจ้าเป็น โถวกง วัดพนม เมืองพนมเปญ ประเทศกัมพูชา..... 160
174	เจี๊วด ศาลเจ้าพ่อเชือก หน้ากรมศิลปากร เขตพระนคร..... 162
175	ศาลเทพารักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล กรมสรรพาวุธทหารบก เขตดุสิต..... 163
176	ภาพจิตรกรรมศาลพระภูมิเจ้าที่ภายในศาลประดิษฐานเจี๊วด วัดสุวรรณาราม 163
177	เจี๊วดปูนเถ่ากง ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยสีคาม เขตดุสิต..... 164
178	เจี๊วดปูนเถ่ากง ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยสีคาม เขตดุสิต..... 165
179	เจี๊วดปูนเถ่ากง ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยตากสิน 10 เขตธนบุรี (1)..... 165
180	เจี๊วดปูนเถ่ากง ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราชบุรีบูรณะ 23 เขตราชบุรีบูรณะ..... 166
181	เจี๊วดปูนเถ่ากง ศาลเจ้าพ่อปู่ราชบุรีบูรณะเจ้าแม่ทับทิม เขตราชบุรีบูรณะ..... 166
182	เจี๊วด ไม้สลักอักษรจีน ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยวานิช 1 เขตสัมพันธวงศ์..... 168
183	ปูนเถ่าม่า ศาลเจ้าโรงเกือก เขตสัมพันธวงศ์..... 168
184	เจี๊วดศิลาเทวสตรี ศาลเจ้าพ่อศรีเทพ อุทยานเมืองโบราณศรีเทพ จ.เพชรบูรณ์..... 169
185	เจี๊วดศิลาเทวสตรี ศิลปะอยุธยา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร 169
186	ปูนเถ่ากง ศาลปูนเถ่ากง อ. วัดสิงห์ จ. ชัยนาท..... 170
187	เจี๊วด ศาลเจ้าโรงทอง ต. ศาลเจ้าโรงทอง อ. วิเศษชัยชาญ จ. อ่างทอง 170
188	จระเข้ ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราชบุรีบูรณะ 23 เขตราชบุรีบูรณะ..... 171
189	กะโหลกจระเข้ ศาลเจ้าพ่อปู่ราชบุรีบูรณะเจ้าแม่ทับทิม เขตราชบุรีบูรณะ..... 172
190	กะโหลกจระเข้ ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ตลาดหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง..... 172
191	พื้นปลาฉนาก ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ตลาดหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง 173
192	ปลาฉนาก..... 174
193	พื้นปลาฉนาก ศาลเจ้าพ่อเสือ (พระภูมิบาล) เขตคลองสาน..... 174
194	ศาลเจ้าจันรมน้ำ กรุงเทพฯ..... 176
195	ปูนเถ่ากง ศาลเจ้าตึกโพรงไม้ อ.ท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี 176
196	รูปสลักไม้จระเข้ ปราสาทวัดภู แขวงจำปาสัก ประเทศลาว..... 177

ภาพที่	หน้า
197 ศาลเจ้าพ่อจู้ยี้และเจ้าพ่อปู่กุมภกรรณ เขตตลิ่งชัน.....	179
198 ปูนปั้นรูปพระเข้บนหลังคาวิหาร วัดจำปา เขตตลิ่งชัน	179
199 ราวบันไดรูปพระเข้ สิม วัดแจ้ง จ.อุบลราชธานี.....	180
200 เจ้าพ่อวัดศาลเจ้า (ปูนเถ่ากง) วัดศาลเจ้า จ.ปทุมธานี.....	180
201 ปูนเถ่ากง ศาลเจ้ากวนอู เขตธนบุรี.....	181
202 จารึกอักษรภาพเงินบนกระดองเต่า สมัยราชวงศ์ซาง.....	182
203 เจ้าพ่อเสือ หรือ ตัวเหล่าเอี้ย.....	182
204 เต่าสตัฟ ศาลหลักเมืองจังหวัดสมุทรสาคร.....	183
205 กะโหลกพระเข้ และกระดองเต่า ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยสีคาม เขตคูสิต.....	183

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า “ปุ่นเถ่ากง ปุ่นเถ่ากง หรือ ปิ่งเถ่ากง” เป็นภาษาแต้จิ๋ว โดยในสำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋ว ออกเสียงได้ทั้ง “ปุ่น” หรือ “ปิ่ง” ส่วนในภาษาจีนกลางออกเสียงว่า “เป็นโถวกง” (本頭公) คำว่าปุ่นเถ่ากงน่าจะเกิดจากภาษาจีนท้องถิ่นที่ตนเองคุ้นเคย เมื่อมีการเขียนเป็นภาษาไทยขึ้น จึงมีการผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนไปบ้าง เนื่องจากการสะกดที่แตกต่างกันออกไป ทั้งยังรวมถึงได้รับอิทธิพลของภาษาไทยเข้ามาประสมประสานอยู่ด้วย จึงเป็นสาเหตุให้ชื่อเทพเจ้า “ปุ่นเถ่ากง” มีความแตกต่างกันออกไป¹

ประวัติความเป็นมาของปุ่นเถ่ากงมีหลากหลายตำนานความเชื่อตามแต่ละยุคสมัย และท้องถิ่น แต่ตำนานแรกเริ่มเดิมทีเชื่อว่า ชื่อปุ่นเถ่ากงนั้นอาจมาจากเทพ “ถู่ตี้กง” (土地公) เทพเจ้าที่ในวัฒนธรรมจีน หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่าเทพเจ้า “ฝูเต๋อเจ็งเจิน” (福德征神) ทั้งนี้เทพเจ้าที่ในวัฒนธรรมจีนนั้นมีความสำคัญและถูกกล่าวถึงในหลายๆบทบาทหน้าที่ ทั้งในหน้าที่ดูแลสถานที่ อาทิเช่น (ชุมชน หมู่บ้าน บ้านเรือน)³ ป่าเขา⁴

¹ ข้อมูลการบรรยายหัวข้อ “ปุ่นเถ่ากง: เทพ-เจ้าที่จีนในสังคมไทย” โดย ดร.สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการประชุมทางวิชาการจีนศึกษาระดับนานาชาติ ครั้งที่ เรื่อง “จีนก้าวหน้าในมิติภาษา วรรณกรรม การสอนและวัฒนธรรมศึกษา” จัดโดยคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ร่วมกับโครงการปริญญาโทหลักสูตรวัฒนธรรมจีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ International College Nanjing Normal University เมื่อวันที่ 3-5 พฤษภาคม 2555 ณ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กรุงเทพฯ

² นวรัตน์ ภัทติคำ, *เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2553), 78.

³ กุลศิริ อรุณภักย์, *ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ* (กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, 2553), 29.

⁴ Addison and James Thayer, *Chinese Ancestor Worship: A Study of its Meaning and its Relations with Christianity* (London: The Church Literature Committee of the Chung Hua Sheng Kung Hui, 1925), 96.

สุสาน^๖ และหน้าที่อวยพร โชคลาภและความรุ่งเรือง

ในประเทศไทยการบูชาปูนเถ้ากึ่งน่าจะเข้ามาพร้อมกับชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งชื่อปูนเถ้ากึ่งที่ชาวจีนเรียกกันนั้น น่าจะเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมานานแล้ว เมื่อพิจารณาจาก “คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม” ที่กล่าวไว้ว่า **ตลาดน้ำปากคลองวัดเดิม อยู่ใต้ศาลเจ้าปูนเถ้ากึ่งแถบวัดอโยธยาด้านทิศตะวันออก**^๖ และงานเขียนของสุนทรภู่ กวีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือเรื่องนิราศเมืองแกลง และเรื่องนิราศวัดเจ้าฟ้า

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงปูนเถ้ากึ่งอีกใน “นิทาน โบราณคดี” ของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ เรื่อง “อั้งยี่”^๗ มีใจความว่า ครั้นอั้งยี่แยกกันเป็นหลายกองก็ จึงมีชื่อกองก็เรียกต่างกัน เช่น ว่า “งี่หิน ปูนเถ้ากึ่ง งี่ฮก ตั่วกสิ ชิวลี่กือ” เป็นต้น^๘ จากเนื้อเรื่องพบการกล่าวถึง การแตกแยกของอั้งยี่ออกเป็นหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มนั้นมีชื่อแตกต่างกันไป หนึ่งในกลุ่มของพวกอั้งยี่ปรากฏคำว่า “ปูนเถ้ากึ่ง” เป็นชื่อกลุ่มด้วย คือ “กลุ่มปูนเถ้ากึ่ง” เป็นหนึ่งในสองกลุ่มใหญ่ของพวกอั้งยี่ในอำเภอกระทุ่ม จังหวัดภูเก็ต ที่อพยพมาทำงานเหมืองแร่ในจังหวัดภูเก็ต^๙ ซึ่งบริเวณนี้พบว่ามีศาลปูนเถ้ากึ่งอยู่ด้วยเช่นกัน จึงคาดว่าชื่อกลุ่มน่าจะมาจากเทพเจ้าปูนเถ้ากึ่งที่กลุ่มตนเองเคารพนับถือ

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีศาลปูนเถ้ากึ่งอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งศาลขนาดเล็กมากจนถึงขนาดใหญ่ บางแห่งเป็นเพียงแค่อั้งยี่เล็กๆ ไม่มีรูปเคารพ หรืออาจมีเพียงแผ่นป้ายไม้เขียนชื่อ ทำให้เห็นว่าโดยปกติแล้วตามย่านถิ่นที่อยู่ของชาวจีน ไม่ว่าจะเป็ตลาด ชุมชน หมู่บ้าน ตรอก ซอย หรือแม้กระทั่งบ้านเรือน มักจะมีศาลปูนเถ้ากึ่งหรือศาลเจ้าให้เห็นอยู่ทั่วไป และศาลเจ้าปูนเถ้ากึ่งโดยส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักพบรูปเคารพปูนเถ้ากึ่งอยู่ในเกือบทุกศาลเจ้า บางศาลเจ้าอาจมีปูนเถ้ากึ่งหลายองค์ ศาลเจ้าในแต่ละท้องถิ่นที่มีความเชื่อที่แตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้รูปเคารพปูนเถ้ากึ่งในแต่ละศาลเจ้ามีรูปแบบ

^๖ 杨洪杰, 《后土文化与中华文明史: 民俗研究杂志编辑部》(山东大学:2004年06期), 16页。(หยางหงเจี๋ย, โส่ฮูเหวินหัวฮูจงหัวเหวินหมิงซือ: หมินสูอันจิวจ้อเจี้ยนจี้ปู้. ซานตงต้าเสวี่ย, 2004.) (วัฒนธรรม “โส่วถู” และ อารยธรรมของชาวจีน)

^๖ คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม: เอกสารจากหอหลวง (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนัก เลขานุการนาขกรัฐมนตรี, 2534), 157.

^๗ “อั้งยี่” เป็นสำเนียงแต้จิ๋ว สำเนียงภาษาจีนกลางออกเสียงว่า “หงจื่อ” (红字, Hóng Zi) แปลว่า อักษร สีชาด (Scarlet Letter) หรือที่สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพทรงใช้ว่า “หนังสือแดง” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง “สมาคมลับของคนจีน”

^๘ สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ, นิทานโบราณคดี เรื่องที่ 15 “อั้งยี่” (พระนคร: สำนักพิมพ์ เขมมบรรณกิจ, 2503), 327.

^๙ ไชยยุทธ ปิ่นประดับ, “ประวัติศาสตร์กระทุ่ม” (ที่ระลึกในงานเปิดศูนย์อนุรักษ์ท้องถิ่นกระทุ่ม(โรงเรียนบ้านกระทุ่ม อำเภอกะทุ่ม ตำบลกระทุ่ม จังหวัดภูเก็ต: 2 เมษายน 2540), 14.

ที่หลากหลายแตกต่างกันไปด้วย บางศาลมีรูปแบบที่ค่อนข้างแปลกแยกผิดแผกไปเป็นรูปแบบปูนเกล้า กงที่เกิดขึ้นใหม่พร้อมกับคติความเชื่อแบบใหม่ที่อาจผิดเพี้ยนไปจากตำนานและความเชื่อดั้งเดิมที่มาจากจีน ซึ่งหมายความถึงคติและรูปแบบในศิลปะไทยแต่ละท้องถิ่นที่ถูกเพิ่มเข้ามาพร้อมกับเทพเจ้าปูนเกล้าแบบจีน

ดังนั้นงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นประเด็นไปที่การศึกษารูปแบบของเทพเจ้าปูนเกล้าในกรุงเทพฯ และตัวอย่างอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบศิลปะรวมไปถึงคติความเชื่อในแต่ละพื้นที่ และสิ่งที่แปรเปลี่ยนไปในยุคปัจจุบัน รวมถึงวิเคราะห์หาสาเหตุอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อคติการบูชาปูนเกล้าและรูปแบบศิลปกรรมของปูนเกล้าด้วย

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงคติความเชื่อที่มีต่อปูนเกล้า
2. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบของรูปเคารพและลักษณะทางประติมานวิทยาของปูนเกล้า
3. เพื่อจัดกลุ่มนำมาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของปูนเกล้าของแต่ละศาลเจ้า ในด้านความหลากหลายของรูปแบบ ความนิยม การให้ความสำคัญ และการนับถือบูชา
4. เพื่อทราบและมีความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและคติความเชื่อจาก

การศึกษาผ่านทางรูปเคารพปูนเกล้า

สมมติฐานของการศึกษา

1. เมื่อครั้งชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาในระยะแรก การนับถือปูนเกล้ากงเป็นเหมือนการสร้างศูนย์รวมขวัญกำลังใจของชุมชนชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย เพราะการเคารพนับถือปูนเกล้ากงที่เห็นส่วนใหญ่จะอยู่ในฐานะการเป็นเทพประจำท้องถิ่น ชุมชน ตระกษอย ตลาด หรือแม้กระทั่งบ้านเรือน ซึ่งก็เปรียบได้กับเจ้าที่นั่นเอง

2. การสร้างสิ่งแทนตัวปูนเกล้ากงเพื่อการเคารพบูชาของชาวจีน แรกเริ่มอาจเป็นไปได้ว่ามีเพียงแค่แผ่นไม้จารึกชื่อหรือศาลเล็กๆ หรือรูปบุคคลซึ่งอาจมีรูปแบบดั้งเดิมจากวัฒนธรรมและความเชื่อจากประเทศจีน หรืออาจเป็นรูปแบบหลากหลายไม่แน่ชัด แต่อย่างไรก็ตามแน่นอนว่าเป็นรูปแบบอย่างศิลปะจีนตามความคุ้นเคย

3. อิทธิพลประเพณี และวัฒนธรรมไทยในแต่ละท้องถิ่นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบของปูนเกล้า

4. ฐานะบทบาทของปูนเถ้ากึ่งในการนับถือของแต่ละพื้นที่ส่งผลต่อรูปแบบปูนเถ้ากึ่งในพื้นที่นั้นๆ

5. อิทธิพลรูปแบบศิลปะจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของปูนเถ้ากึ่งด้วย

ขอบเขตของการศึกษา

1. ดำรวจรูปเคารพปูนเถ้ากึ่งในเขตกรุงเทพฯ
2. ศึกษาปูนเถ้ากึ่งจากศาลเจ้าที่เป็นศาลเจ้าปูนเถ้ากึ่งเป็นหลัก คือ มีเทพหลักประจำศาลเจ้าเป็นเทพปูนเถ้ากึ่ง
3. เลือกศึกษารูปเคารพปูนเถ้ากึ่งจากศาลเจ้าอื่นๆที่เกี่ยวข้อง นอกเหนือจากศาลเจ้าปูนเถ้ากึ่ง หากมีความเกี่ยวข้อง และข้อมูลสามารถนำมาใช้จัดกลุ่มและวิเคราะห์เปรียบเทียบได้
4. การศึกษารูปเคารพปูนเถ้ากึ่งจะใช้ข้อมูลทั้งในเอกสาร รูปถ่ายเก่าจากเว็บไซต์ และการลงภาคสนาม
5. การศึกษางานโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจะทำการศึกษาจากศาลเจ้าที่เลือกปูนเถ้ากึ่งของศาลเจ้านั้นๆเป็นกรณีศึกษา รวมไปถึงการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญ (ในการลงภาคสนามอาจมีข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบและเข้าใจถึงคติความเชื่อของปูนเถ้ากึ่ง
2. ทราบและเข้าใจถึงรูปแบบรูปเคารพของปูนเถ้ากึ่งในแบบต่าง
3. ทราบถึงความเป็นมาและความสำคัญของปูนเถ้ากึ่งในสังคมไทย
4. ทราบถึงความนิยมและการให้ความสำคัญ ฐานะ บทบาท ของปูนเถ้ากึ่ง

ขั้นตอนของการศึกษา

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. ดำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการถ่ายภาพและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

3. ดำเนินการวิจัยโดยการรวบรวมเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาจัดกลุ่มวิเคราะห์
เปรียบเทียบ

4. นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งหมดมาสรุปผลและเสนอผลการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. ข้อมูลจากการลงภาคสนามจากศาลเจ้าและสถานที่อื่นๆที่เกี่ยวข้อง
2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลศาลเจ้า และคนในพื้นที่
3. ข้อมูลจากเอกสารและหนังสือที่เกี่ยวข้อง
4. หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
5. หอสมุดแห่งชาติ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 2

ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าปุนเถ่ากง

ชาวจีนมีความสัมพันธ์กับนานาประเทศมาอย่างยาวนาน ดังปรากฏหลักฐานการเดินทางเรือของชาวจีนไปยังดินแดนต่างๆมากมาย เช่น ในบันทึกของหลวงจินเหียนจิง นักบวชที่เดินทางจากประเทศจีนไปสู่ประเทศอินเดียโดยผ่านพื้นที่แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวถึงอาณาจักรทวารวดี อาณาจักรศรีเกษตร และอาณาจักรศรีวิชัย โดยบรรยายถึงสภาพบ้านเมือง ผู้คนที่ท้องถิ่นรวมถึงชาวจีนที่อาศัยอยู่ในดินแดนนี้ด้วย การที่มีการกล่าวถึงชาวจีนในดินแดนนี้ แสดงให้เห็นว่าชาวจีนเข้ามาติดต่อกับผู้คนแถบนี้ตั้งแต่สมัยทวารวดีแล้ว

เนื่องจากเรือเป็นพาหนะสำคัญในการเดินทางติดต่อกับต่างแดนในสมัยจีนโบราณ เมืองชายฝั่งของจีนจึงมีความสำคัญอย่างมากในการเป็นเมืองท่าสำหรับออกเรือ และรับส่งสินค้า ซึ่งสาเหตุการเดินทางน่าจะมาจากการติดต่อเพื่อทำการค้าขาย ต่อมาจึงมีวัตถุประสงค์อื่นตามมา เช่น การแสวงบุญ การเผยแพร่ศาสนา และการอพยพย้ายถิ่น

การอพยพของชาวจีนในสมัยต่างๆของไทย มีการแบ่งกลุ่มไว้ตามช่วงเวลา ดังเช่นที่ พรพรรณ จันทโรนานนท์ ได้แบ่งไว้ในหนังสือ “ชาวจีนในไทย”¹ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่อพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยก่อนอยุธยา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพวกพ่อค้านักเดินเรือ ลูกเรือ โดยเริ่มเข้ามาอยู่ตามเมืองท่าต่างๆ เช่น สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี เป็นต้น ชาวจีนกลุ่มนี้อาจเข้ามาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังของจีนแล้วตามบันทึกเส้นทางเดินเรือของ สมัยราชวงศ์ถัง²

กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มที่เข้ามาในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1967-2310) เกิดการหยุดชะงักบ้างในช่วงการเปลี่ยนราชวงศ์ ชาวจีนพวกนี้ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพวกลูกเรือ พ่อค้าซึ่งมีทั้งพวกไปกลับ และอยู่ถาวร

กลุ่มที่ 3 คือกลุ่มที่เข้ามาในสมัยพระเจ้าตากสิน (พ.ศ. 2310-2325) จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (2393-2411) ส่วนใหญ่ในช่วงนี้เป็นพวกชาวจีนแต่จิว

¹พรพรรณ จันทโรนานนท์, “ชาวจีนในไทย”, ศิลปวัฒนธรรม 29,1 (ธันวาคม 2550), 164.

²แสวงอรุณ กนกพงศ์ชัย, “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: ด้านสังคมและวัฒนธรรม”, ความสัมพันธ์ไทย-จีน: 20 ปีแห่งมิตรภาพ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), 102.

กลุ่มที่ 4 คือกลุ่มที่เข้ามาในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411-2453)

กลุ่มที่ 5 เป็นช่วงที่กระแสโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงในสมัยรัชกาลที่ 6 จนถึงปี พ.ศ. 2493 (อยู่ในช่วงรัชกาลที่ 9) เป็นช่วงที่ชาวจีนอพยพเข้ามามากที่สุด เนื่องจากเป็นปีสุดท้ายที่รัฐบาลกำหนดให้ชาวจีนสามารถอพยพเข้ามาได้

1. การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเล

ชาวจีนโพ้นทะเล ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า **ชาวจีนที่อาศัยอยู่ห่างไกลจากประเทศบ้านเกิดเมืองนอนหรืออยู่นอกประเทศออกไปโดยมีทะเลกั้น**

ชาวจีนที่เข้ามาในยุคแรกๆจะเข้ามาพร้อมเรือสำเภาสินค้า หรือเรือหัวแดง (紅頭船) เรือสำเภामั่วแบบจีน โบราณที่นิยมใช้เดินทางคมนาคมมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซิง มาจนถึงยุคที่จีนอพยพออกนอกประเทศ (ภาพที่ 1) ซึ่งส่วนมากเป็นชาวจีนที่อาศัยอยู่ในดินแดนทางใต้ ซึ่งเป็นเมืองชายฝั่งทะเล เมื่อมีเมืองท่าเกิดใหม่เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวจีนกลุ่มภาษาต่างๆอพยพออกนอกประเทศมากขึ้น ซึ่งดินแดนที่ชาวจีนในภาคใต้นิยมไปทำการค้าและตั้งถิ่นฐาน คือเมืองมณฑลทะเลจีนใต้ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย

การเข้ามาของชาวจีนต่อเนื่องมาจนถึงสมัยอยุธยา ในสมัยนี้พบว่าการค้าขายกับจีนมีคั่งรุ่มเรื่องมาก มีชาวจีนเข้ามาค้าขายและประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก ทำให้ไทยกับจีนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันเป็นอย่างมาก จนถึงขนาดที่พระมหากษัตริย์ได้ทรงโปรดเกล้าฯให้ชาวจีนสามารถตั้งชุมชนอยู่ภายในกำแพงเมืองทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ เรียกว่า “ย่านคลองในไถ่” ซึ่งผลพวงจากการอิทธิพลด้านการค้าและการเมือง ทำให้มีการอพยพเข้ามามากขึ้นเรื่อยๆ

ในสมัยอยุธยาตอนต้น ประเทศจีนเกิดความวุ่นวายภายในขึ้นเนื่องจากการล้มล้างอำนาจของราชวงศ์หยวน ส่งผลให้การค้าระหว่างไทย-จีนหยุดชะงักลงชั่วคราว³ เวลาต่อมาอยุธยาได้เริ่มส่งเครื่องราชบรรณาการ และคณะทูตไปยังเมืองนานกิง เมืองหลวงของราชวงศ์หมิง หลังจากก่อตั้งราชวงศ์ได้ไม่นาน ซึ่งผลจากการเจริญสัมพันธ์ไมตรีทั้งทางการค้าและการเมือง ทำให้มีการอพยพของชาวจีนอยู่เสมอ ผู้คนในแถบเมืองท่าจึงออกเดินเรือเพื่อเดินทางไปประกอบอาชีพในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ประเทศในแถบนี้มีชาวจีนอพยพหนาแน่นขึ้นเรื่อยๆ

³ จี วิลเลียม สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ, ผู้แปล (กรุงเทพฯ: มุลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), 108.

ในช่วงอยุธยาตอนปลาย ไทยได้ว่าจ้างชาวจีนจำนวนมากทำงานทั้งดูแลโรงพระคลัง พนักงานบัญชีและกะลาสี โดยไม่ได้กีดกันพ่อค้าชาวจีน⁴ ดังนั้นแม้ว่าประเทศจีนจะวางมาตรการในการค้าขายในโพ้นทะเลและการอพยพของชาวจีน แต่ยังคงมีชาวจีนอพยพเข้ามาในไทยเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการโจมตีของชาวแมนจูในพื้นที่ทางใต้สมัยราชวงศ์ชิง ส่งผลให้ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศมากขึ้น เพราะการต่อต้านชาวแมนจู โดยอพยพเข้ามาอยู่ทั้งในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย โดย ชุมชนในสมัยนี้นอกจากจะประกอบอาชีพพ่อค้า และรับจ้างแล้ว ยังมีชาวจีนที่ประกอบอาชีพอื่นๆอีก อาทิเช่น เลี้ยงสัตว์ ช่างฝีมือ คมฉวี รับราชการทหาร และการแพทย์⁵

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 1 เรือสำเภาหัวแดง

ที่มา: 美国海军的中国船, (เหม่ยกั้วไห่จวินเตอจกั้วจวน) (เรือสำเภาหัวแดงจีนของทหารอเมริกัน), เข้าถึงเมื่อ 16 กันยายน 2559, เข้าถึงได้จาก <http://60-250-180-26.hinet-ip.hinet.net/theme/theme-85/85-index3.html>

ในสมัยกรุงธนบุรี มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนอย่างกว้างขวาง ชาวจีนได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งน่าจะมีเหตุผลมาจากการที่พระเจ้าตากสินทรงมีเชื้อ

⁴ จี วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, 108.

⁵ เรื่องเดียวกัน, 13.

สายจีนแต่จิวครั้งหนึ่งจากฝ่ายพระราชบิดา ชาวจีนอพยพในช่วงนี้อาศัยอยู่แถบจันทบุรี อุทยา ริมฝั่งแม่น้ำอุรยาบริเวณเมืองบางกอก และแถบท่าเรือบางแห่งของภาคใต้⁶

ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์ทรงโปรดให้ชาวจีนซึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ท่าเตียน และบริเวณใกล้เคียงมาตั้งแต่สมัยธนบุรี ไปอยู่สำเพ็ง (ภาพที่ 2-3) นอกเขตกำแพงพระนครทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ โดยมีอาณาบริเวณตั้งแต่คลองวัดสามปลื้ม (วัดจักรวรรดิราชาวาส) จนถึงคลองวัดสามเพ็ง (วัดปทุมคงคา) เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของทางการไทยในการควบคุมชาวต่างชาติ ให้ตั้งชุมชนอยู่นอกเขตกำแพงพระนคร⁷ อีกทั้งในช่วงนั้นชาวจีนที่อพยพเข้ามาบางกลุ่ม เช่น พวกฮั่งยี่⁸ ได้ก่อความวุ่นวายจนรัฐบาลไทยไม่พอใจ นั่นคือการดำเนินธุรกิจแบบใต้ดิน และผิดกฎหมาย เช่น ค้ายาเสพติด นำฝิ่นมาขายให้กับก๊วยหลินอพยพ และยังตั้งกลุ่มพรรคพวกทำตัวอันตพาลเรียกเก็บค่าคุ้มครอง ทำให้ไทยต้องมีมาตรการลงโทษและส่งชาวจีนกลุ่มนี้กลับประเทศ ในขณะที่นั้นอิทธิพลทางการค้าของชาติตะวันตกก็สูงขึ้น ทำให้พ่อค้าชาวจีนหันไปขายฝิ่นและเป็นนายอากรมากขึ้น⁹

ต่อมาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงต้นรัชกาลที่ 6 เนื่องจากมีการปรับปรุงประเทศให้มีนโยบายด้านต่างๆ เหมือนกับชาติตะวันตกในสมัยนั้น ผลพวงจากสนธิสัญญาเบาว์ริง ได้เปิดเสรีการค้ากับตะวันตก ทำให้ความต้องการทางทรัพยากรของไทยมีเพิ่มขึ้น และเกิดการพัฒนามืองให้ทันสมัยขึ้นเป็นครั้งใหญ่ ชาวจีนเองได้รับโอกาสใหม่ในการค้าขายด้วยเช่นกัน ทำให้การค้าในด้านต่างๆ เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นอย่างมาก ชาวจีนยังเป็นแรงงานสำคัญในเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพฯ ที่เปิดกว้างกับชาวจีนอย่างมาก แรงงานชาวจีนถือได้ว่าเป็นแรงงานคุณภาพ มีความขยันขันแข็ง อดทน และตั้งใจทำงานเพื่อแลกกับค่าตอบแทน ซึ่งแตกต่างกับแรงงานชาวไทยที่ถูกเกณฑ์ตามระบบไพร่ ดังนั้นทางการไทยจึงหันไปจ้างชาวจีนแทนในการก่อสร้าง และคมนาคมที่

⁶ มาลินี อัสวชัย, "การตั้งตัวและการทำการค้าของพ่อค้าชาวจีนในไทย" (สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2516), 2-5.

⁷ กนกพร เจริญแสนสวย, การศึกษามิติสัมพันธ์ของความเชื่อส่วนบุคคลของเทพเจ้ากวนอู สำหรับการสร้างแรงผลักดันทางธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557), 17-19.

⁸ "ฮั่งยี่" เป็นสำเนียงแต้จิ๋ว สำเนียงภาษาจีนกลางออกเสียงว่า "หงจื่อ" (红字, Hóng Zì) แปลว่า อักษรสีชาด (Scarlet Letter) หรือที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้ว่า "หนังสือแดง" ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง "สมาคมลับของคนจีน"

⁹ ดูเพิ่มเติม วิยะดา ทองมิตร, "การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2516), 7.

กำลังขยายตัวเป็นอย่างมาก (ภาพที่ 4) และยังมีชาวจีนจำนวนหนึ่งสามารถเข้าสู่ราชสำนัก เป็นข้าราชการอีกด้วย

ในช่วงกลางรัชกาลที่ 6 ถึงต้นรัชกาลที่ 7 การเดินทางของชาวจีนยังคงเข้ามาอย่างต่อเนื่อง เพราะสถานะสังคมและเศรษฐกิจของไทยขยายตัวเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันทางใต้ของจีนเองกำลังประสบกับภัยธรรมชาติ ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้ ผลกระทบที่รุนแรงทางการเมือง และการปฏิวัติชาตินิยม ทำให้สถานการณ์ในประเทศจีนไม่มั่นคง เป็นเหตุให้เกิดการอพยพมากขึ้น¹⁰

ทั้งนี้การเข้าเมืองเป็นจำนวนมากของชาวจีน ส่งผลให้เกิดการประกาศระบบ โควตาคารเข้าเมืองใน พ.ศ. 2490 โดยกำหนดให้ชาวจีนอพยพเข้าประเทศได้ปีละ 10,000 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2492 ลดลงเหลือปีละ 200 คน ต่อมาลดลงเหลือเพียงปีละ 100 คน¹¹ ต่อมาเหลือแค่ผู้อพยพที่เคยอยู่ในประเทศไทยมาก่อน มีการทำหนังสืออนุญาตให้กลับมาได้หรือมาเยี่ยมเยียนชั่วคราว การอพยพในลักษณะกลุ่มใหญ่เช่นแต่ก่อนจึงสิ้นสุดลง

อย่างไรก็ตามชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยก่อนการออกกฎหมายเข้าประเทศนั้นก็มิใช่เป็นจำนวนมาก แม้ว่าต่อมารัฐบาลไทยจะออกกฎหมายให้ชาวจีนในไทยถือสัญชาติไทย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 2 สะพานข้ามคลองโอ่งอ่าง ย่านสำเพ็ง

ที่มา: สุจิตต์ วงษ์เทศ, กวีสยามนำเที่ยวกรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), 299.

¹⁰ พรรณี บัวเล็ก, กุศลากรดกับประวัติศาสตร์แรงงานไทย (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2542), 34.

¹¹ ชวกร ธนโกไคย, “นโยบายของไทยที่มีต่อชาวจีนในยุคต่างๆ”, ศิลปวัฒนธรรม 26,4 (กุมภาพันธ์ 2548), 18.

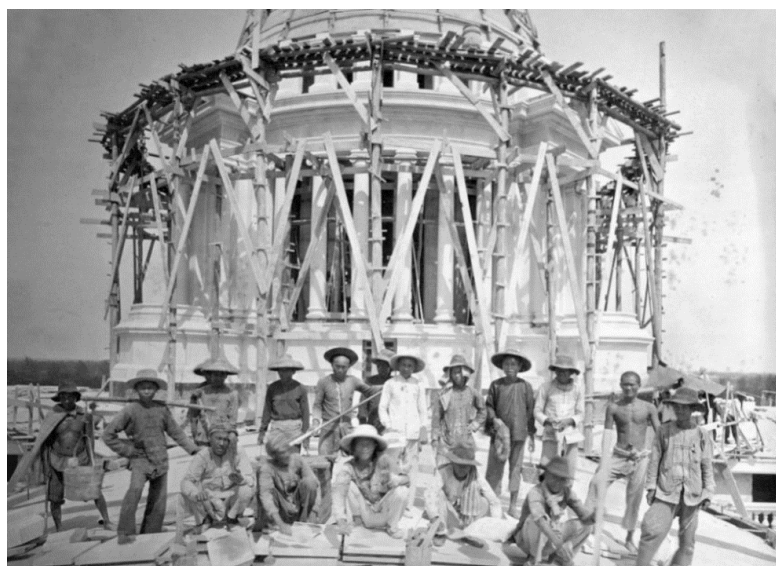

ภาพที่ 3 ชาวจีนลากรถเข็บบนถนนเขาวราช ถ่ายโดย Robert Larimore Pendleton เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2491

ที่มา: Robert Larimore Pendleton , AGSL Digital Photo Archive: Asia and MiddleEast

University of Wisconsin-Milwaukee Libraries, เข้าถึงเมื่อ 18 ธันวาคม 2559, เข้าถึงได้จาก

<http://collections.lib.uwm.edu/cdm/singleitem/collection/agsphoto/id/19749/rec/3>

ภาพที่ 4 แรงงานชาวจีนขณะกำลังก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม

ที่มา: Thaimeme, siam Thailand and Bangkok old photo thread, เข้าถึงเมื่อ 18 ธันวาคม 2559,

เข้าถึงได้จาก <http://teakdoor.com/famous-threads/39970-siam-thailand-bangkok-old-photo->

2. กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย

กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย มีจำนวนห้ากลุ่มใหญ่ๆ โดยชาวจีนแต่ละกลุ่ม ถูกแบ่งออกตามภาษาพูดที่แตกต่างกัน¹² และนอกจากภาษาพูดแล้ว ชาวจีนแต่ละกลุ่มยังมี วัฒนธรรม การดำรงชีวิตและความเชื่อที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มอีกด้วย ซึ่งชาวจีน 5 กลุ่มสำคัญในประเทศไทย มีดังนี้

แต้จิ๋ว (潮州)

ชาวจีนแต้จิ๋วหรือชาวเฉาโจว มีที่มาจาก การออกเสียงในภาษาท้องถิ่นตามชื่อเรียกอำเภอที่ชาวแต้จิ๋วอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก¹³ มีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณ มณฑลกวางตุ้ง ประกอบไปด้วย 3 เมือง คือ แต้จิ๋ว ชัวเถา และก๊กเอี้ย¹⁴ ในประเทศไทยชาวแต้จิ๋วตั้งถิ่นฐานหนาแน่นในกรุงเทพฯ และบริเวณ ภาคกลาง ถือได้ว่าเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย¹⁵

แคะ (客家)

จีนแคะ หรือ ชาวฮากกา หรือในภาษาจีนกลางเรียกว่า ‘เค่อเจีย’ มีถิ่นที่อยู่ไม่แน่นอน เนื่องจากการอพยพมาด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การทำสงคราม ชาวจีนแคะ อพยพมาตั้งถิ่นฐานกันมากในแถบตอนใต้ของจีน ทั้งในมณฑลฟูเจี้ยน ตลอดไปจนถึงทางเหนือของมณฑลกวางตุ้งและยังแผ่ไปทางตะวันตกไกลถึงมณฑลเสฉวน รวมไปถึง ไต้หวันและเกาะไหหลำ¹⁶ มักตั้งบ้านเรือนอยู่ตามแถบป่าเขาถิ่นทุรกันดาร ที่ไม่มีผู้คนครอบครองอยู่ก่อน เลี้ยงชีพด้วยอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง งานฝีมือ ชาวจีนแคะอพยพมาในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากการความต้องการแรงงานรับจ้างของไทยในช่วงนั้น ต่อมาได้ตั้งถิ่นฐานในแถบจังหวัด สงขลา จังหวัดภูเก็ต จังหวัดราชบุรี และ จังหวัดกาญจนบุรี

¹² จี วิลเลียม สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, แปลโดย พรรณี นัทรพลรักษ์ และคณะ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), 36.

¹³ เรื่องเดียวกัน, 37.

¹⁴ ถาวร สิกขโกศล, *แต้จิ๋ว: จีนกลุ่มน้อยที่ยิ่งใหญ่* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2554), 23.

¹⁵ กุลศิริ อรุณภักย์, *ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ* (กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, 2553), 11.

¹⁶ จี วิลเลียม สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, พรรณี นัทรพลรักษ์ และคณะ, ผู้แปล (กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), 37.

ไหหลำ (海南)

ชาวไหหลำ หรือไห่หนานมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่เกาะไหหลำของจีน ประชากรดั้งเดิมของไหหลำ ประกอบด้วยชาวจีนฮั่นเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลือเป็นชนชาวพื้นเมือง ชนกลุ่มน้อย อีกหลายสิบเผ่า ชาวไหหลำที่อพยพมายังประเทศไทย มีจำนวนมากที่ ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ และเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวจีนไหหลำมีความชำนาญในการทำประมง และอุตสาหกรรมการต่อเรือ ชาวไหหลำในไทยมักประกอบธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย ชำนาญทางด้านอาหาร เหล้าจีน

ฮกเกี้ยน (福建)

ชาวจีนฮกเกี้ยน หรือ ฝูเจี้ยน มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในมณฑลฝูเจี้ยน ชุมชนผู้อพยพเดิมอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทราและจางโจว¹⁷ ชาวฮกเกี้ยนในประเทศไทยช่วงแรกเข้ามาจับจองเป็นกสิกรรมเมืองแร่ เนื่องจากมีความรู้ความชำนาญในการทำเหมืองแร่เป็นอย่างมาก สันนิษฐานว่าอาจอพยพมาอาศัยในแถบมาเลเซีย ปีนัง และสิงคโปร์ก่อนต่อมาจึงย้ายมายังภาคใต้ของประเทศไทย¹⁸ อาทิเช่นจังหวัดภูเก็ต จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดปัตตานี เป็นต้น อาชีพส่วนใหญ่ที่เห็นได้ชัดของชาวฮกเกี้ยนคือ อาชีพชาวประมง หรือคนเดินเรือ เพราะชาวฮกเกี้ยนมีความรู้ความชำนาญทางด้านทะเลและการเดินเรือ เนื่องจากมณฑลฮกเกี้ยนเป็นมณฑลอยู่ติดทะเล¹⁹

กวางตุ้ง (广东)

ชาวกวางตุ้ง หรือกวางตง มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในมณฑลกวางตุ้งไปจนถึงทางตะวันออกของมณฑลกวางสี ผู้อพยพส่วนใหญ่มาจากเมืองกวางโจว ชาวจีนกวางตุ้งอพยพมาไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยพบหลักฐานว่ามีท่าเรือนานาชาติ ที่มีเรือสำเภาจอด เชื่อว่าน่าจะเป็นชาวกวางตุ้งที่มาเป็นช่างต่อเรือให้กับราชสำนักอยุธยา²⁰

¹⁷ จี วิลเลียม สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), 37.

¹⁸ กุลศิริ อรุณภาคย์, *ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ* (กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, 2553), 12.

¹⁹ ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ “ฮกเกี้ยน”* (กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก), 2543, 6-7.

²⁰ ยูวดี ดันสกุลรุ่งเรือง, *จากอาลัมถึงหย่าฉ่า สืบตำนานคนกวางตุ้งกรุงสยาม* (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สารัน, 2551), 36.

ในช่วงอพยพเข้ามาในประเทศไทยเรือของจีนกว้างตื้นนั้นมาจอดที่สาทร ตลาดน้อย และแถบวัดฉนวน (วัดกรรมมาตุยาราม) เมื่อขึ้นเรือก็ปักหลักอยู่รวมกันเป็นชุมชนในแถบนั้น แล้วยึดอาชีพช่างกลึง ค้าขาย และเป็นพ่อครัว เป็นหลัก²¹

3. ศาสนาและความเชื่อของชาวจีนโพ้นทะเล

ชาวจีนโพ้นทะเลนับถือทั้งศาสนาพุทธมหายาน หินยาน และลัทธิเต๋า รวมทั้งมีความเชื่อเรื่องการบูชาเทพเจ้าและวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ เป็นการนับถือที่อยู่บนพื้นฐานของความรักและผูกพันของลูกหลานต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับ โดยมีความเชื่อว่าวิญญาณของเหล่าบรรพบุรุษยังคงวนเวียนและคุ้มครองลูกหลานอยู่ การนับถือจะมีแผนป้ายไม้ไผ่บูชาสักการะตามบ้าน และการเซ่นไหว้ประจำปีที่หลุมฝังศพประจำตระกูลตามความเชื่อดั้งเดิม²²

ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของชาวจีนนั้นเริ่มจากการไม่เข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติ การเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติตั้งแต่ครั้งที่ยังไม่มีการรับพุทธศาสนาเข้ามา ต่อมาเมื่อมีศาสนาเข้ามา ศาสนาพุทธมหายาน ศาสนาเต๋าเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อกำเนิดเทพเจ้าต่าง ๆ มากมาย ทั้งนี้ส่วนใหญ่เทพเจ้าในปัจจุบันมีรากฐานความเชื่อมาจากศาสนาเต๋า

ความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดของชาวจีน อย่างน้อย 5,000 ปีมาแล้ว คือลัทธิการบูชาภูตผี รวมถึงวิญญาณบรรพบุรุษ และการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยระดับในการนับถือบูชาอาจแบ่งได้เป็น 4 ชั้น²³

1. การนับถือดวงวิญญาณระดับสูงสุด เรียกว่า “เซี่ยงตี้” หรือดวงวิญญาณแห่งสวรรค์ นับถือเป็นพระเจ้าผู้สร้างสรรพสิ่ง ต่อมาพัฒนาเป็นลัทธิการบูชาสวรรค์และบูชาเทพเซี่ยงตี้ เนื่องจากเป็นเทพสูงสุด โดยผู้มีสิทธิทำการสักการะโดยตรง คือ ผู้นำ หรือพระเจ้าแผ่นดิน เพราะชาวจีนเชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินคือโอรสแห่งสรวงสวรรค์ การบวงสรวงเทพสูงสุดของสวรรค์เปรียบเหมือนการบูชาบรรพบุรุษตนเอง

2. การนับถือโลกธาตุ และวิญญาณที่สถิตในพื้นที่ดิน ต้นไม้ แม่น้ำ ภูเขา พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว เป็นต้น

²¹ ยูวดี ดันสกุลรุ่งเรือง, จากอาลัมถึงหย่าฉ่า สืบตำนานคนกวางตุ้งกรุงสยาม, 37.

²² ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ฮกเกี้ยน (นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543), 12.

²³ เสฐียร พันธงสี, ศาสนาเปรียบเทียบ (พระนคร: แพร์พิทยา, 2514), 508-519.

3. การนับถือวิญญาณมนุษย์ คือวิญญาณบรรพบุรุษหรือวิญญาณบุคคลสำคัญที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือในช่วงมีชีวิตอยู่ เป็นการนับถือของบุคคลทั่วไปไม่ใช่ในส่วนของราชวงศ์ เพราะการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษนั้นชาวจีนจะแย่งแยกกันระหว่างในราชสำนักกับสามัญชน²⁴ โดยมีการทำพิธีกรรม และเผาส่งอาหาร เสื้อผ้า เครื่องใช้ไปให้ เนื่องจากมีความเชื่อว่าบุคคลที่ตายไปแล้วยังมีการใช้ชีวิตอยู่ปกติอย่างตอนมีชีวิตในโลกหลังความตาย ลูกหลานจึงต้องส่งข้าวของเครื่องใช้ต่างๆไปให้

4. การนับถือวิญญาณสัตว์ เช่น มังกร งู เสือ และต่อมามีการนับถือสัตว์มากขึ้นเรื่อยๆ และยกให้เป็นเทพเจ้า เช่นเทพมังกร เทพสิง

ความเชื่อดั้งเดิมเหล่านี้เป็นรากฐานให้กับลัทธิอื่นๆ ปรัชญาของนักปราชญ์ และศาสนาสำคัญที่เป็นที่ยอมรับ โดยแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

ลัทธิขงจื้อ

ลัทธิขงจื้อเกิดจาก “ขงจื้อ” นักปราชญ์จีนที่มีชื่อเสียงมาก มีผลงานทางปรัชญาจำนวนมาก จนกลายเป็นแนวคิดที่แพร่หลายและได้รับการเชื่อถืออย่างมากรากจากชาวจีน โดยการนำคำสอนไปปฏิบัติในการใช้ชีวิตกันอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของจีน อีกทั้งยังยกย่องขงจื้อเสมือนดังเทพเจ้าองค์หนึ่งอีกด้วย²⁵ โดยคำสอนของขงจื้อเน้นไปถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม ความซื่อสัตย์ กตัญญู หน้าของบุคคลที่พึงปฏิบัติอย่างถูกต้องดีงาม เป็นต้น

หลักธรรมและคัมภีร์ของลัทธิขงจื้อถูกรวบรวมจากตำราของขงจื้อที่ได้เขียนไว้ในครั้งยังมีชีวิต มีด้วยกันหลากหลายศาสตร์ ทั้งปรัชญา กายกถลอน วิทยาศาสตร์ อักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ยิงธนู และดนตรี โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เกงหรือกิง (คัมภีร์ วรรณคดี) ทั้ง 5 และชู (หนังสือ ตำรา) ทั้ง 4

ขงจื้อได้รับความเคารพสืบเนื่องมาตลอดจนถึงปัจจุบัน มีการสร้างรูปเคารพขงจื้อขึ้นกราบไหว้พร้อมเทพเจ้าองค์อื่นๆที่ถูกนำเข้ามาเกี่ยวข้องกับลัทธิขงจื้อ อาทิเช่นเทพเจ้ากวนอูซึ่งถือเป็นเทพองค์สำคัญในลัทธิขงจื้อ เทพกวนอูเป็นตัวละครในวรรณกรรมจีนเรื่องสามก๊ก เน้นการสั่งสอนเรื่องความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นคำสอนสำคัญของขงจื้อ²⁶

²⁴ เสวี่ยร พันทังสี, ศาสนาศาสนาเปรียบเทียบ (พระนคร: แพร่พิทยา, 2514), 287-289.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, 522.

²⁶ พรพรรณ จันทโรนานนท์, “ปุ่นเถ่ากวง”, ศิลปวัฒนธรรม 11,4 (กุมภาพันธ์, 2533), 65.

ศาสนาพุทธ นิกายมหายาน

นิกายมหายานเริ่มเข้าสู่ประเทศจีน โดยการเผยแพร่ของ “จิ๋วหมอล้วนเสิน” พระสงฆ์ที่เข้ามาอยู่ในจีนในช่วง พ.ศ. 937-959 อีกทั้งเริ่มมีการแปลคัมภีร์จากภาษาบาลีเป็นภาษาจีนโดยพระสงฆ์ชาวจีนที่เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนายังประเทศอินเดีย ในการแปลและศึกษาคัมภีร์มหายานทำให้หลักคำสอนของมหายานแพร่หลายอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนเริ่มเปลี่ยนความคิดจากนิกายเถรวาทมาสู่นิกายมหายาน แต่สำหรับในจีนนิกายมหายานมีแยกย่อยแตกแขนงลงไปอีก เช่นนิกายฉาน นิกายเทียนไท่ เป็นต้น

นิกายมหายานมีการจัดแบ่งพุทธเกษตรออกเป็นสามส่วนคือ พุทธเกษตรส่วนกลาง คือ อภิรดี มีพระศากยมุนีเป็นพระพุทธรูป หรือที่ชาวจีนนิยมเรียกว่า “พระยูไล” พุทธเกษตรด้านตะวันตก คือ สุขาวดี มีพระอมิตาภะเป็นพระพุทธรูป พระพุทธรูปเกษตรด้านตะวันออก คือ สุทธิไวฑูรย์ มีพระโภษัชยคุรุเป็นพระพุทธรูป²⁷ และมีพระโพธิสัตว์อยู่มากมายนับไม่ถ้วน ซึ่งองค์สำคัญที่ได้รับความนับถืออย่างมากคือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหรือกวนอิม เป็นต้น

คำสอนของนิกายมหายานเกิดจากการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมทั้งจากขงจื้อและเต๋า จึงมีการให้ความสำคัญกับ โพธิสัตว์และเทพเป็นอย่างมาก โดยมีความเชื่อว่าหากสั่งสมบำเพ็ญคุณงามความดี พระโพธิสัตว์ผู้ทรงเมตตากรุณาจะโปรดสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ นิกายมหายานจึงเน้นคำสอนด้านคุณธรรม การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ประ โยชน์ให้สาธารณชน ไม่เห็นแก่ตัวตามแนวทางของพระโพธิสัตว์

ศาสนาเต๋า

ศาสนาเต๋า เป็นศาสนาหนึ่งที่เก่าแก่ของจีนซึ่งเกิดจากความเชื่อดั้งเดิมที่มีความเชื่อเรื่อง กูตผี ปีศาจ และปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ต่อมาความเชื่อเหล่านี้ได้เริ่มก่อตั้งเป็นกลุ่มความเชื่อมาตั้งแต่สมัยปลายราชวงศ์ฉิน โดยมีผู้ประกอบพิธีกรรมเพื่อกำจัดกูตผี ปีศาจ และสิ่งชั่วร้าย ที่เรียกว่า ฟังซื่อ ต่อมาผู้ที่ถูกเรียกว่าฟังซื่อ ได้วิวัฒนาการมาเป็นนักพรตของศาสนาเต๋า หรือที่เรียกว่า เต๋าซื่อ ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมนั้น นอกจากการการขจัดกูตผีปีศาจแล้ว ยังมีการนำปาฏิหาริย์พลังอำนาจจากเทพเจ้าและเซียนทั้งหลายเพื่อจักษัยอันตรายรวมทั้งการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้ศาสนาเต๋าเป็นที่รู้จัก ผู้คนให้ความนับถืออย่างแพร่หลาย และเจริญขึ้นเรื่อยๆจนกระทั่งเจริญขึ้น

²⁷ ดูเพิ่มเติมใน นวรัตน์ ภัคดีคำ, เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2553), 88-

สูงสุดในรัชกาลพระเจ้าไท่ฮู่ตี้ เพราะถูกยกย่องให้เป็นศาสนาประจำชาติ มีเล่าจื้อ (老子) เป็น ศาสดา

ต่อมาในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก จางต้าหวลัน²⁸ (张道陵) ได้ก่อตั้งศาสนาเต๋า ขึ้นมา โดยเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ และก่อกำเนิดเทพเจ้าและเซียนต่างๆในศาสนาเต๋ารวม เรียกว่า “กู่ยเต๋าเจี้ยว”หรือศาสนาเต๋าที่เกี่ยวกับผี มีความเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมสามารถติดต่อกับวิญญาณได้ การไล่ปีศาจร้ายและการรักษาอาการเจ็บป่วยจะทำพิธี โดยการอัญเชิญเทพเจ้ามา เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยไล่สิ่งชั่วร้ายและรักษาอาการเจ็บป่วย ผู้ที่นับถือในศาสนาเต๋าก็เริ่มได้อิทธิพล การบูชาและยกย่องเทพเจ้าอย่างมาก ต่อมาจึงแต่งตั้งให้เล่าจื้อเป็นเทพไท่ลิ่งเหล่าจวิน (太上老君) เป็นศาสดาของศาสนาเต๋า ซึ่งในเหล่าเทพเจ้าของศาสนาเต๋านั้น เทพเจ้าที่มีตำแหน่งสูงสุดคือ เทพ หยวนสี่เอียนจวิน เทพหลิงเป่าเอียนจวิน และไท่ลิ่งเหล่าจวิน(เล่าจื้อ)²⁹โดยเทพหลิงเป่าเอียนจวิน รู้จักกันในนาม “เง็กเซียนฮ่องเต้” ได้รับความนิยมนับถืออย่างมากจึงกลายมาเป็นเทพสูงสุด เพียงองค์เดียว³⁰แต่มีเอกสารบางฉบับกล่าวว่า เป็นคนละองค์กัน³¹

4. เทพเจ้าที่ชาวจีนนับถือ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

1. เทพเจ้าชั้นล่าง หมายถึง วิญญาณของภูตผีที่สถิตอยู่ตามบ้านเรือนหรือสถานที่ต่างๆ เทพชั้นนี้เหนือกว่าคนธรรมดาไม่มากนัก ยังไม่ถือว่าเป็นศาสดาบริสุทธิมาก เพราะยังอยู่ร่วมกับมนุษย์ และชีวิตความเป็นอยู่เช่นเดียวกับมนุษย์ ศาสดาที่เป็นที่สถิตของเทพเจ้าชั้นนี้จะเป็นศาสดาเล็กๆ วาง อยู่ตรงพื้นห้องชั้นล่างของบ้านเรียกว่า “ตั้งจูเอี้ย”

2 .เทพในปกรณัมนิทาน โบราณของจีน คือ เทพเจ้าในตำนานการสร้างโลกของจีน และ ตำนานของบรรพบุรุษที่ซึ่งได้รับยกย่องให้เป็นเทพเจ้า เช่น ผานกู่ หนี่ว่วา ฉินหนง และหวางตี้ ฯลฯ

²⁸ หรือเตียวเทียนซือ (张天师) ในภาษาฮกเกี้ยน เป็นผู้ก่อตั้งศาสนาเต๋า มีชีวิตในสมัยราชวงศ์ฮั่น เชี่ยวชาญทางวิชาดาราศาสตร์ วิชาแพทย์ วิชาว่าด้วยเรื่องปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ดูเพิ่มเติมใน ต้าฟู, ตำนานวัด และเทพเจ้าจีน (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, ม.ป.ป.), 60.

²⁹พรพรรณ จันทโรนานนท์ , “เทพและความเชื่อของชาวจีน”, ศิลปวัฒนธรรมไทย-จีนศึกษา, วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532), 77-78.

³⁰เรื่องเดียวกัน

³¹ ดูเพิ่มเติมใน นวรัตน์ ภักดีคำ, เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2553), 27, 37.

3. เทพในวรรณกรรมจีน เป็นตัวละครในวรรณกรรมจีนที่ได้รับยกย่องให้เป็นเทพเจ้า เช่น เทพเจ้าแห่งเจียงจากเรื่องไซอิ๋ว เทพนาจจากเรื่องห้องสิน เป็นต้น

4. เทพที่เดิมเป็นบุคคลธรรมดา แต่เป็นวีรบุรุษ หรือบุคคลในประวัติศาสตร์จีนที่ประกอบคุณงามความดีเป็นที่ยกย่องในสมัยเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ เมื่อตายแล้วถูกยกย่องให้เป็นเทพเจ้า เช่น กวนอู เจ้าแม่ทับทิม เป็นต้น

5. เทพเจ้าชั้นสูงสุด หมายถึง พระพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์ ศาลเจ้าของเทพชั้นนี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นวัด

อย่างไรก็ตามในความหลากหลายของศาสนาและความเชื่อต่างๆ ชาวจีนแต่ละกลุ่มย่อมมีความเชื่อท้องถิ่นเป็นของตัวเอง ความเชื่อบางอย่างอาจมีอยู่ในทุกๆกลุ่ม บางอย่างอาจมีเฉพาะแค่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งความเชื่อเหล่านี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมตั้งแต่การนับถือวิญญาณจนการนับถือเหล่าเทพเจ้าที่มีที่มาจากศาสนาเต๋า และแตกย่อยออกมาเป็นความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นนั่นเอง

การบูชาเทพเจ้า ถือว่าเป็นวัฒนธรรมและเป็นส่วนหนึ่งในสังคมชาวจีนที่กระทำสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เทพเจ้าส่วนใหญ่ที่ชาวจีนนับถือเป็นเทพเจ้าในศาสนาเต๋ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต และใกล้ชิดกับผู้คนมากกว่าศาสนาพุทธมหายานในด้านการนับถือที่อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ อาทิเช่น ในสังคมชาวจีนสมัยโบราณ การกสิกรรมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ชาวจีนมีความเชื่อว่าผืนดินเป็นบ่อเกิดแห่งสรรพสิ่ง ดังนั้นจึงบูชากราบไหว้เทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับผืนแผ่นดิน และมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ เช่น ถั่วดีกิง (ซึ่งเป็นเจ้าที่ในความเชื่อของชาวจีน หรือในสังคมของชาวจีนที่อาศัยอยู่ติดทะเล มักประกอบอาชีพการประมง คนเดินเรือ หรือค้าขายทางทะเล จะนับถือเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับทะเล เพื่อให้ปลอดภัยจากอันตรายทางทะเลทั้งปวง ดังนั้นก่อนการเดินทางออกทะเลของชาวจีนโพ้นทะเล ผู้เดินทางจะต้องกราบไหว้บูชาเจ้าแม่หม่าจู³² (妈祖) เพื่อขอให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ หรือจะเป็นการนับถือเทพกวนอูในเรื่องของความซื่อสัตย์ หรือการนับถือเทพเจ้าโชคลาภเพื่อการทำมาค้าขายร่ำรวยรุ่งเรือง เป็นต้น

³² หรือเรียกอีกชื่อว่าม่าจ้อโป้ หรือ เทียนเฟย หรือ เทียนโฮ่ว ตามตำนานเล่าว่าเป็นธิดาองค์เล็กของหลิงเยี่ย ในมณฑลฮกเกี้ยน เมื่อสิ้นอายุขัยไปแล้วกลายเป็นเทพธิดาใส่ชุดแดงและช่วยชีวิตผู้คนกลางทะเล ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง ชาวเรือให้การเคารพสักการะตลอดมา ดูเพิ่มเติมใน นวรัตน์ ภัคดีคำ, เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน(กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2553), 32-33.

ทั้งนี้การนับถือเทพเจ้านั้นแตกต่างกันออกไปในชาวจีนแต่ละกลุ่ม ศาลเจ้าของชาวจีนแต่ละกลุ่ม ทำให้ทราบได้ว่ามีการนับถือเทพเจ้าประจำท้องถิ่นแตกต่างกันออกไป เช่น ชาวจีนแต้จิ๋วจะนับถือเทพมังกรเขียวหรือแซ่เล่งเอี้ย³³ (青龙神) ชาวจีนฮกเกี้ยนนับถือโจวซื่อกงหรือเง้งจู้ยโจวซื่อกง³⁴ (清水祖师公) ชาวจีนไหหลำนับถือเจ้าแม่จู๋โยยเนี่ยวหรือเจ้าแม่ทับทิม³⁵ (水尾聖娘) เป็นต้น³⁶ แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อเรื่องเทพย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้นับถือแต่ละบุคคลด้วย และฐานะของเทพย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมและวิถีการดำรงชีวิตของสังคมแต่ละยุคสมัย

5. ประวัติความเป็นมาของปุนเถ้ากง

การออกเสียงและการสะกดชื่อ “ปุนเถ้ากง”

ปุนเถ้ากง³⁷ เป็นชื่อเทพเจ้าของชาวจีนโพ้นทะเล แต่จากการค้นคว้าข้อมูลพบว่าในประเทศจีนไม่พบชื่อของเทพที่ชื่อว่าปุนเถ้ากง ถึงแม้ว่าปุนเถ้ากงจะเป็นเทพเจ้าของชาวจีน โดยชื่อ “ปุนเถ้ากง” พบว่าส่วนใหญ่ใช้เรียกกันในประเทศไทย (ภาพที่ 5) และ พบบ้างในประเทศเวียดนาม (ภาพที่ 6) และ กัมพูชา (ภาพที่ 7) เป็นต้น

³³ เทพมังกรเขียว หรือแซ่เล่งเอี้ย คือ เทพารักษ์ผู้รักษาบ่อน้ำทิพย์ประจำวัด แต่โบราณกาลชาวจีนเชื่อกันว่า เทพมังกรเป็นเทพารักษ์ประจำแหล่งน้ำทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นบ่อน้ำ แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ หรือมหาสมุทร มังกรจะบันดาลความอุดมสมบูรณ์ มีฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นความเชื่อชาวพื้นเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำแยงซีลงมา จนถึงแต้จิ๋วและฮกเกี้ยน

³⁴ เป็นพระสงฆ์ในศาสนาพุทธมหายาน ชำนาญทางด้านสมุนไพรและการแพทย์ นิยมกราบไหว้ในชาวจีนฮกเกี้ยน ดูเพิ่มเติมใน เทพเจ้าเง้งจู้ยจ้อซู่ (หนังสือที่ระลึก ฉลองครบรอบ 100 ปี ศาลเจ้าจ้อสู่อั้งนาคา, 2535), 16.

³⁵ คนไทยรู้จักกันในนาม เจ้าแม่ทับทิม หรือแม่ย่านาง เป็นเทพธิดา เป็นเทพเจ้าที่ได้รับความเคารพในหมู่ของชาวฮกเกี้ยน ชาวไหหลำ และชาวจีนโพ้นทะเล ที่ประกอบอาชีพเป็นชาวประมงหรืออาชีพเดินเรือ

³⁶ “คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร”, เส้นทางเศรษฐกิจฉบับพิเศษ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เส้นทางเศรษฐกิจ, 2525), 33.

³⁷ เนื่องจากเทพเจ้า “ปุนเถ้ากง” มีชื่อที่ใช้เรียกหลากหลายแตกต่างกันไปทั้งการออกเสียงและการสะกดคำ ผู้วิจัยจึงขอใช้ชื่อ “ปุนเถ้ากง” เป็นชื่อกลางในการอธิบาย ยกเว้นในกรณีอ้างอิงชื่อของศาลเจ้าหรือเทพเจ้า “ปุนเถ้ากง” ที่มีชื่อเรียกเฉพาะจะยังคงใช้ชื่อที่สถานทีนั้นๆ เรียกมาแต่เดิม

ปุนเถ้ากงเป็นเทพที่นิยมบูชากันมากในชุมชนชาวจีนในกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน และแต้จิ๋ว³⁸ แต่อย่างไรก็ตามการกำเนิดขึ้นของปุนเถ้ากงนั้นยังคงคลุมเครือ เนื่องจากประวัติและที่มาของปุนเถ้ากงถูกบันทึกหรือเล่าสืบต่อมาไม่ตรงกัน โดยข้อมูลของปุนเถ้ากงนั้นมีผู้ให้ความเห็นเอาไว้หลากหลาย ทั้งชาวจีนโพ้นทะเลเอง และนักวิชาการมากมาย ที่ทำการค้นคว้าว่าแท้จริงแล้วปุนเถ้ากงเป็นใครและมีที่มาอย่างไร

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 5 ศาลเจ้าพ่อเก้าเลี้ยว (ปุนเถ้ากง) ต.เก้าเลี้ยว อ.เก้าเลี้ยว จ. นครสวรรค์

³⁸ พรพรรณ จันทโรนานนท์, “ปุนเถ้ากง”, ศิลปวัฒนธรรม 11, 4 (กุมภาพันธ์, 2533), 69.

ภาพที่ 6 ปุณเฝ้ากงศาลเจ้าเต้จิว หรือ ศาลเจ้าปุณเฝ้ากง (“ONG BON”) คือชื่อเรียกเทพเจ้าปุณเฝ้ากงในภาษาเวียดนาม) ประเทศเวียดนาม

ที่มา: dantocmiennui, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://dantocmiennui.vn/54-dan-toc-viet-nam/tuc-tho-cung-cua-nguoi-hoa-o-kien-giang/117951.html>

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวท.ลขสช.ด

ภาพที่ 7 ศาลเจ้าปุณเฝ้ากง วัดพนม เมืองพนมเปญ ประเทศกัมพูชา

ที่มา: 御龙寒青 (อยู่หลงหานชิง), 暹粒到金边 (เขียนลี่ต้าวจินเปียน) (เสียมเรียบถึงพนมเปญ) , เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.mafengwo.cn/i/6596843.html>

คำว่า “ปุ่นเถ่ากง” “ปุ่นเถ่ากง” หรือ “ปิ่งเถ่ากง” นั้นเป็นภาษาแต้จิ๋ว โดยในสำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋ว ออกเสียงได้ทั้ง “ปุ่น” หรือ “ปิ่ง” ต่างกันออกไปตามสำเนียงบ้านเกิด เช่น คนอำเภอเตี้ยฮังและอำเภอเท่งไฮ้เรียกว่า “ปุ่นเถ่ากง” คนอำเภอเตี้ยเอี้ย ก็กเอี้ย และโผวเล้งเรียกว่า “ปิ่งเถ่ากง”³⁹ ส่วนในภาษาจีนกลางออกเสียงว่า “เป็นโถวกง” (本頭公) คำว่าปุ่นเถ่ากงจึงน่าจะเกิดจากภาษาจีนท้องถิ่นที่คุ้นเคย ต่อมาเมื่อมีการเขียนเป็นภาษาไทยขึ้น จึงมีการผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนไปบ้าง เนื่องจากการสะกดที่แตกต่างกันออกไป ทั้งยังรวมถึงได้รับอิทธิพลของภาษาไทยเข้ามาประสมประสานอยู่ด้วย จึงเป็นสาเหตุให้ชื่อเทพเจ้า “ปุ่นเถ่ากง” มีความแตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตามทั้งหมดมีความหมายเหมือนกัน ซึ่งนักวิชาการจีนส่วนหนึ่งได้ให้ความเห็นไว้ว่า ชาวแต้จิ๋วเรียกเทพองค์นี้ว่า เป็นโถว ซึ่งหมายถึง เป็นตี้ (本地) แปลว่า ท้องถิ่น หรือ โถวมู่ (头目) ซึ่งแปลว่า หัวหน้า จึงทำให้บางคนเรียกย่อๆว่า ตี้โถว (地头) หมายความว่า หัวหน้าหรือผู้เป็นใหญ่แห่งสถานที่นั้นๆ⁴⁰

อีกข้อสันนิษฐานหนึ่งกล่าวว่า ปุ่นเถ่ากงหรือปิ่งเถ่ากงเป็นภาษาถิ่นแต้จิ๋ว โดยคำว่า “ปิ่ง” แปลว่า เดิม หรือดั้งเดิม รวมกับอักษร “เถ่า” ซึ่งน่าจะลดคำมาจากคำว่า “ไปวเถ่า” แปลว่า ชุมชน เมื่อรวมกันแล้วน่าจะแปลได้ว่า “ชุมชนดั้งเดิม” มีสาเหตุการเรียกด้วยชื่อนี้น่าจะมาจาก คนจีนที่อพยพมาอยู่ในเมืองไทยมีความผูกพันกับมาตุภูมิ รวมไปถึงการบูชาเทพเจ้าที่ตนนับถือมาก่อน ซึ่งในกรณีเทพเจ้าประจำชุมชนของชาวแต้จิ๋วเป็นเจ้าที่ที่เรียกกันว่า “แป๊ะเอี้ยกง” ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่คุ้มครองรักษาท้องถิ่นต่างๆ ดังนั้นปุ่นเถ่ากงจึงน่าจะมีความหมายเดียวกันกับแป๊ะเอี้ยกง⁴¹

ในอีกความหมายหนึ่ง เสียวจิว (นามแฝง) ได้อธิบายไว้ว่า ในสมัยที่ชาวจีนแต้จิ๋วออกไปทำการค้าในโพ้นทะเล ปุ่นเถ่ากงจึงเปลี่ยนสถานะจากเจ้าที่ไปเป็นเทพเพื่ออำนวยโชคลาภและความร่ำรวย ชาวแต้จิ๋วจึงเรียก “ปุ่นเถ่ากง” ว่า “ปิ่งเถ่ากง” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายที่ดี คำว่า “ปิ่ง” มาจาก “ปิ่งจี้” แปลว่า เงินทุน คำว่า “เถ่า” มาจาก “เถ่าไซ้” แปลว่า นิมิตรหมายที่ดี ส่วนคำว่า “กง” (公) ใช้เรียกผู้อาวุโสผู้ชาย หรือหมายถึง ปู่ ตา⁴² หรือใช้เรียกเป็นตำแหน่ง公ซึ่งอาจเปรียบได้กับ ตำแหน่งเจ้าพระยาของไทย และกล่าวอีกว่า เป็นไปได้ว่าปุ่นเถ่ากงอาจมาจากเทพตี้โถวกง (地头公) โดยกล่าวไว้ว่า ในมณฑลกวางตุ้งและฮกเกี้ยน นั้นต่างก็มีเทพประจำท้องถิ่นที่อยู่ทุกแห่ง

³⁹ เสียวจิว [นามแฝง], *ตัวตนคนแต้จิ๋ว* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2554), 121.

⁴⁰ ด่วนลีเซิง และบุญยัง ไร่สุขสิริ, *ความเป็นของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, 2543), 107.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, 107.

⁴² เสียวจิว [นามแฝง], *ตัวตนคนแต้จิ๋ว* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2554), 120.

เรียกว่า ตีโถว (地頭) หรือที่เรียกว่า ตีโถวกง (地頭公) ชาวแต้จิ๋วเรียกกันโดยทั่วไปว่า ตีเถ่าเล่าเอี้ย (地頭老爺)⁴³

นอกจากนี้ในบางสถานที่เรียกปูนเถ่ากงว่า เหล่าปูนเถ่ากง (老本頭公) ซึ่งคำว่า “老” แปลว่า สูงอายุ หรืออาวุโส ดังนั้นการเรียกปูนเถ่ากงโดยเพิ่มคำว่า “เหล่า” เข้าไปจึงแสดงถึงการเรียกปูนเถ่ากงในฐานะของผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุนั่นเอง

ชื่อของปูนเถ่ากงในประเทศไทยอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ ชื่อที่ทับศัพท์มาจากภาษาจีน และชื่อที่เป็นภาษาไทย

1. ชื่อที่ทับศัพท์ภาษาจีนคือ (ภาพที่ 8-11) ชื่อที่ใช้ตามภาษาจีนแต่อาจออกเสียง และเขียนแตกต่างกันตามเข้าใจของคนไทยที่อาจเพี้ยนมาจากเดิมหรือแตกต่างกันตามภาษาของชาวจีน แต่ละกลุ่มภาษา อาทิเช่น ปูนเถ่ากง ปึงเถ่ากง ปูนเถ่าก้ง ปึงเท้าก้ง บุญเถ่ากง ปูนเฒ่ากง เป็นต้น

ภาพที่ 8 ศาลเจ้าปูนเถ่าก้ง เขตบางรัก
กรุงเทพฯ

ภาพที่ 9 ศาลเจ้าบุญเท้าก้ง อำเภอศรีคัก
จ. พังงา

ภาพที่ 10 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง เขตลาดกระบัง
กรุงเทพฯ

ภาพที่ 11 ศาลเจ้าพ่อบ้านขมื่น (ปึงเท้าก้ง) เขตบางกอกน้อย
กรุงเทพฯ

⁴³ เรื่องเดียวกัน

2. ชื่อที่เป็นภาษาไทย (ภาพที่ 12-17) คือชื่อที่คนไทยตั้งขึ้นใหม่ในภาษาไทยหรือเกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมความเชื่อระหว่างจีน-ไทย โดยการนำชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไทย หรือสถานที่นั้นมาตั้งเป็นชื่อ แต่อย่างไรก็ตามยังคงระบุว่าเป็นปุ่นเถ่ากงได้เนื่องจากมีตัวอักษรภาษาจีนเขียนบ่งบอก อาทิเช่น ศาลเจ้าพ่อเสือ ศาลเจ้าปู่ย่า ศาลเจ้าปู่ตา ศาลเจ้าพ่อจู้ยี้ เจ้าพ่อไทร ศาลหลักเมือง ศาลพระเสื้อเมือง เป็นต้น

ภาพที่ 12 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เจ้าพ่อเสือ)
จ.สมุทรปราการ

ภาพที่ 13 ศาลเจ้าปู่-ย่า จ. ชัยนาท

ภาพที่ 14 ศาลเจ้าพ่อจู้ยี้ไทรใหญ่ จ. นนทบุรี

ภาพที่ 15 ศาลพระเสื้อเมือง จ. นครศรีธรรมราช

ภาพที่ 16 ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จ. สุพรรณบุรี

ภาพที่ 17 ศาลเจ้าพ่อปากน้ำแม่เขย
จ. พระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 1 ตารางการสะกดชื่อเทพเจ้า “ปุ่นเกล้ากง”

本(ปุ่น)	頭 (โถว)	公(กง)
บู้ง	เต๋า	กง
บุญ	เต้า	ก้ง
บ่น	เถา	ก้ง
ปุ่น	เถ่า	กรุง
บู้้น	เถ้า	โก้ว
บู้้น	เถ้า	
บู้้น	เถ้า	
บู้้น	ถ้าว	
บ้วน	เทา	
บ้วน	เท้า	
ปุ่น	เท้า	
บู้ง	เท้าว	
บู้ง	เท้าว	
ปิ่ง	ธ	
ปิ่ง		
ปิ่ง		
ปิ่ง		
ปิ่ง		
ปุ่น		
ปุ่น		
ปุ่น		
ปุ่น		
ปุ่น		

ตารางที่ 1 ตารางการสะกดชื่อเทพเจ้า “ปุ่นเกล้ากง” หมายถึง “ธ” เพิ่มเติมโดยผู้วิจัย จากศาลเจ้า
พ่อปิ่งธ โกว่เบีย อ.หนองแขง จ.สระบุรี

ที่มา: ผศ.ดร.สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์, ปุ่นเกล้ากง: เทพ “เจ้าที่” จีนในสังคมไทย, งานวิจัย คณะ
ศิลปศาสตร์ ภาควิชาภาษาจีน (สถาบันวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียง: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556),

ตำนานความเชื่อ และข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวข้องกับปูนเถ่าก

การบูชาปูนเถ่ากน่าจะเข้ามาพร้อมกับชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งชื่อปูนเถ่ากที่ชาวจีนเรียกกันนั้น น่าจะเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมานานแล้ว เมื่อพิจารณาจากเอกสารของไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา จากความตอนหนึ่งของ “คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม” เรื่องว่าด้วยเรือจ้างรอบกรุง ที่บันทึกไว้ว่า “ตลาดน้ำปากคลองวัดเดิมใต้ศาลเจ้าปูนเถ่าก ๑ เป็นตลาดเอกในท้องน้ำ”⁴⁴ และต่อมานงานเขียนของสุนทรภู่ กวีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการกล่าวถึงชื่อเทพองค์นี้เช่นกัน คือเรื่องนิราศเมืองแกลง และเรื่องนิราศวัดเจ้าฟ้า โดย “นิราศเมืองแกลง” มีใจความกล่าวถึงองค์ปูนเถ่ากไว้ว่า

ถึงห่อมย่านบ้านบางมั่งกนั้น

คูเรียงรันเรือนเรียบชลาสินธุ์

เห็นศาลเจ้าเหล่าเจ็กอยู่เชิงแซ่

ปูนทะก้งองค์แก่ข้างเพศไสย⁴⁵

และใน “นิราศวัดเจ้าฟ้า” กล่าวถึงองค์ปูนเถ่ากไว้ว่า

มหาวิทาลัยศิลปะาคร สงวนลิขสิทธิ์
มาถึงวัดพนังเชิงเทงถนุด
ว่าเป็นวัดเจ้าฟ้าพระกลาโหม

แต่เจ็กย่านบ้านนั้นก็นับถือ

ร้องเรียกชื่อว่าพระเจ้าปูนเถ่าก⁴⁶

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงปูนเถ่ากอีกใน “นิทานโบราณคดี” ของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ เรื่อง “อั้งยี่” มีใจความว่า ครั้นอั้งยี่แยกกันเป็นหลายกองก็ จึงมีชื่อกองก็เรียกต่างกันไป เช่น ว่า “จี่หิ้น ปูนเถ่าก จี่ฮอก ตั่วกสิ ชิวลี่กือ”⁴⁷ เป็นต้น จากเนื้อเรื่องพบการกล่าวถึง การแตกแยกของอั้งยี่ออกเป็นหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มนั้นมีชื่อแตกต่างกันไป หนึ่งในกลุ่มของพวกอั้งยี่ปรากฏคำ

⁴⁴ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนัก เลขาธิการนายกรัฐมนตรี, คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม: เอกสารจากหอหลวง (กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว, 2534), 157.

⁴⁵ สุจิตต์ วงษ์เทศ, นิราศเมืองแกลง ของ สุนทรภู่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2550), 27.

⁴⁶ นิราศวัดเจ้าฟ้า ของ สุนทรภู่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารปัญญา, 2543), 188.

⁴⁷ สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ, นิทานโบราณคดี เรื่องที่ 15 “อั้งยี่” (พระนคร: สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ, 2503), 327.

ว่า “ปุนเถ้าก้ง” เป็นชื่อกลุ่มด้วย คือ “กลุ่มปุนเถ้าก้ง” เป็นหนึ่งในสองกลุ่มใหญ่ของพวกเขาตั้งอยู่ในอำเภอกระทุ้ง จังหวัดภูเก็ต ที่อพยพมาทำงานเหมืองแร่ในจังหวัดภูเก็ต⁴⁸ ซึ่งบริเวณนี้พบว่ามีศาลปุนเถ้าก้งอยู่ด้วยกันหลายศาล จึงคาดว่าชื่อกลุ่มอาจมีความเกี่ยวข้องกับชื่อเทพปุนเถ้าก้ง หรือเป็นการตั้งชื่อกลุ่มที่หมายถึงความเป็นเจ้าถิ่น แสดงความเป็นใหญ่ก็เป็นได้

ถึงแม้ว่าปุนเถ้าก้งจะเป็นชื่อเทพเจ้าของชาวจีน แต่กลับไม่พบชื่อเทพเจ้าองค์นี้ในประเทศจีนแผ่นดินใหญ่⁴⁹ จะมีเพียงเทพที่มีฐานะคล้ายกันคือ “ถู่ตี้ก้ง” (土地公)⁵⁰ ซึ่งเป็นเทพในลัทธิเต๋า นับถือกราบไหว้กันในประเทศจีน ทำหน้าที่รักษาปกป้องผืนดิน และดูแลอาณาเขตที่อยู่ภายใต้การดูแลรักษาของตน ซึ่งนักวิชาการบางท่านได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเรื่องถู่ตี้ก้งหรือเทพเจ้าที่นั่นอาจมีที่มาจาก Earth-god เทพเจ้าสมัยโบราณกาลที่มีอยู่ในทุกวัฒนธรรมทั่วโลกนั่นเอง⁵¹

ความเชื่อเรื่องปุนเถ้าก้งอยู่ในลักษณะความเชื่อท้องถิ่นที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมตั้งแต่สมัยจีนโบราณก่อนที่ศาสนาจะเกิดขึ้นชาวจีนยังนับถือผี วิญญาณและธรรมชาติ เช่นภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ โดยมีความเชื่อว่าทุกๆ ที่มีเทพสถิตอยู่ทุกหนแห่ง จึงมีการบูชาเทพเจ้าภาคพื้นดินเพื่อให้ตนเองอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข รวมไปถึงการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นดิน⁵² โดยมีฐานะเป็นเทพส่วนรวมของท้องถิ่นนั้นๆ หรือเรียกกันว่า “เจ้าที่” ซึ่งเชื่อกันว่าเทพประจำท้องถิ่นนั้นมีจำนวนมาก แต่อาจคล้ายกัน⁵³ อีกทั้งยังมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนสมัยโบราณมาก เนื่องจากความเชื่อที่ว่าเจ้าที่จะช่วยดูแลทุกข์สุขของตนได้

ในเขตชุมชนของชาวจีนพบว่ามีศาลปุนเถ้าก้งอยู่เป็นจำนวนมาก จากเอกสารการสำรวจจารึกบนระฆังของศาลเจ้าชื่อเทพเจ้าที่มีจารึกอยู่บนระฆังมากที่สุดก็คือ “เป็น ไถวกง” (本頭公) หรือ “ปุนเถ้าก้ง” ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนทุกกลุ่มวัฒนธรรมในไทยให้ความเคารพนับถือ จาก

⁴⁸ ไชยยุทธ ปิ่นประดับ, “ประวัติศาสตร์กระทุ้ง”, ที่ระลึกในงานเปิดศูนย์อนุรักษ์ท้องถิ่นกระทุ้ง (โรงเรียนบ้านกระทุ้ง อำเภอกระทุ้ง ตำบลกระทุ้ง จังหวัดภูเก็ต: 2 เมษายน 2540), 14.

⁴⁹ ศิวินันท์ และบุญยั้ง ไร่สุขศิริ, ความเป็นของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, 2543), 107.

⁵⁰ หรือเรียกว่า “ถู่ตี้เสิน” (土地神) หรือ “ตี้จูเสิน” (地主神)

⁵¹ DR. Hugh Baker, *Ancestral Images: A Hong Kong Album* (South China Morning Post, 1980), 1-2.

⁵² “คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร”, เส้นทางเศรษฐกิจฉบับพิเศษ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เส้นทางเศรษฐกิจ, 2525), 32.

⁵³ วิจิตรวาทการ และพลตรี หลวง, ศาสนาสากล (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค, 2546), 289.

การสำรวจพบว่าชื่อของปุนเถ่ากงถูกจารึกอยู่บนระฆัง 8 ใบ เก็บรักษาอยู่ในศาสนสถาน 7 แห่ง เช่น ระฆังของศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม ปากน้ำโพ จ.นครสวรรค์ ซึ่งระฆังทั้ง 2 ใบของศาลเจ้า ล้วนปรากฏชื่อปุนเถ่ากง และเมื่อดูจากสถานที่ตั้งของศาสนสถานแล้วจะพบว่า ความเชื่อของเทพ เจ้าปุนเถ่ากงนั้นกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย⁵⁴

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าศาลปุนเถ่ากงจะพบทั่วไปในทุกภาคทั่วประเทศไทย แต่พบอยู่ มากในกรุงเทพมหานคร ศาลปุนเถ่ากงมักพบอยู่ตามชุมชนชาวจีน ตลาด ตรอกซอย ตลาด หรือ กระทั่งบ้านเรือนชาวจีน หากไม่ตั้งเป็นเทพประธานก็ต้องมีตั้งเป็นเทพรอง

ในเอกสารที่กล่าวถึงชื่อปุนเถ่ากง ส่วนใหญ่เป็นเอกสารในภาษาไทย ในส่วนของ เอกสารภาษาจีนหรือภาษาอังกฤษหากมีการกล่าวถึงชื่อปุนเถ่ากงจะมีการอ้างถึงประเทศไทยเสมอ ดังนั้นที่มาและตำนานของปุนเถ่ากงจึงอ้างอิงเอาจากข้อสันนิษฐานและงานวิจัยที่ ทำการค้นคว้าและสืบไปถึงต้นกำเนิดของเทพเจ้าปุนเถ่ากงว่ามีที่มาอย่างไร ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นอาจมี ทั้งตำนานที่เหมือนกับตำนานที่กล่าวกันแพร่หลายทั่วไป หรือตำนานเฉพาะที่เป็นของท้องถิ่น ตนเอง ดังนั้นประวัติ ที่มา โดยที่มาและตำนานที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมาในที่นี้ ในแต่ละเรื่องจะกล่าวถึง ชื่อที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เรื่องทั้งหมดจะอ้างอิงจากข้อสันนิษฐานและความเห็นของเอกสารแต่ ละฉบับว่าเทพที่กล่าวถึงเป็นเทพที่น่าจะมีคติความเชื่อเหมือนกันและเป็นเทพองค์เดียวกันกับปุน เถ่ากงในประเทศไทยหรือเป็นเทพที่มีวิวัฒนาการกลายมาเป็นปุนเถ่ากงในปัจจุบัน

คำบอกเล่าและงานเขียนของชาวจีน โพนทะเลที่กล่าวถึงปุนเถ่ากง ส่วนใหญ่ระบุว่า ปุน เถ่ากงมีอีกหลายชื่อซึ่งเรียกแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่น นั่นคือ แปะกง (伯公) ตัวแปะกง หรือ ต้าปอกง (大伯公) ผู้ต่อเจ็งเสิน (福德征神) ผู้ต่อสี่อ (福德祠) ภู่ตี่กง (土地公) ภู่ตี่เสิน (土地神) ซึ่งชื่อเหล่านี้ใช้เรียกเทพองค์เดียวกันทั้งหมดและมีที่มาจากเจ้าที่ของจีนซึ่งก็คือภู่ตี่กง นั่นเอง⁵⁵ โดยอาจแตกต่างกันบ้างในเรื่องของตำนานและความเป็นมา ฐานะ และการให้ ความสำคัญ⁵⁶ หรือเป็นเพียงตำแหน่งซึ่งผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนี้อาจแตกต่างกันไปตามบุคคล เวลา

⁵⁴ สุรสิทธิ์ อมรรวิชศักดิ์, จารึกอักษรจีนบนระฆังของศาสนสถานจีนในไทย: บันทึกหน้าหนึ่งทาง ประวัติศาสตร์, วารสารจีนศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 8,2 (กรุงเทพฯ: 2558), 19.

⁵⁵ 柯木林, 《联合早报》《大伯公是谁》(新加坡: 1986年12月21日), 34页。(เคอหมู่หลิน. เหลียนเหอจ้าวป้าว. ต้าปอกงชื่อเส่ย. จีนเจียฝัว: หยุนหนานเจิงเซอฮู่เออเสวี่ยหยวน, 1986, หน้า 34.) (ต้าปอกงคือ ไคร)

⁵⁶ 摘自, 《东南亚季刊》, (云南: 东南亚研究所, 1987年12月, 第17期), 63页。(จายจื่อ. ตงหนานยาจีคาน, หยุนหนาน: หยุนหนานเหยียนจิวซิว, 1987, 12, ฉบับที่ 17, หน้า 63.) (รายงานสถานการณ์ ประจำทุกสามเดือนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)

กง ซึ่งทั้งหมดกล่าวถึงเทพประธานหลักของศาลเจ้านั้นคือปุนเถ่ากง จึงเป็นไปได้ว่าทั้งชื่อผู้ต่อเจิ้งเสิน และตัวปอกกงเป็นอีกชื่อหนึ่งของปุนเถ่ากง⁶²

1. คติความเชื่อเรื่องปุนเถ่ากงคือ “เจ้าที่” ในความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน

คติความเชื่อเรื่องเจ้าที่มีอยู่ทั้งในสังคมไทยและสังคมจีน โดยชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยนั้นมีการนับถือเจ้าที่ซึ่งถือเป็นเทพสำคัญองค์หนึ่งอยู่แล้ว ชาวจีนมีความเชื่อว่าไม่ว่าจะอยู่สถานที่ใด ที่นั้นย่อมมีเจ้าที่เพื่อปกป้องรักษาตนเองให้ร่มเย็นเป็นสุข

ในวัฒนธรรมของชาวจีนแผ่นดินใหญ่ ไม่ปรากฏชื่อเทพปุนเถ่ากงถึงแม้ว่าปุนเถ่ากงจะเป็นเทพเจ้าของชาวจีน หากแต่พบว่าชื่อของปุนเถ่ากงปรากฏเฉพาะประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น เช่น ประเทศไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามเชื่อว่าคติความเชื่อของปุนเถ่ากงนั้นย่อมต้องมีที่มาจากความเชื่อดั้งเดิมตั้งแต่ครั้งอยู่ภูมิลำเนาเดิม แล้วจึงแปรเปลี่ยนมาตามวิถีของสังคมนั้นๆ

เนื่องจากความเชื่อหนึ่งของปุนเถ่ากงในสังคมไทยนั้นมีฐานะเปรียบเสมือนเจ้าที่และทำหน้าที่ในการปกป้องรักษาเช่นเดียวกันกับภูตี่กง⁶³ จึงมีความเชื่อว่าปุนเถ่ากงคือเทพองค์เดียวกับเจ้าที่ในวัฒนธรรมจีนซึ่งก็คือ “ภูตี่กง” (土地公) หรือบางพื้นที่เรียก “ผู้ต่อเจิ้งเสิน”⁶⁴ (ภาพที่ 19) (福德征神) โดยชื่อผู้ต่อเจิ้งเสินนั้นเป็นชื่อเดิมตามประวัติและตำนานของภูตี่กง ดังนั้นทั้งสองชื่อจึงน่าจะเป็นการใช้เรียกเทพองค์เดียวกัน

ภูตี่กงหรือผู้ต่อเจิ้งเสินถือเป็นเทพโบราณของชาวจีน เนื่องจากมีฐานะเป็นเจ้าที่เจ้าทาง จึงพบเห็นศาลเจ้าที่เล็กๆ ได้ทั่วไปตามสถานที่ต่างๆ มากมาย (ภาพที่ 18) โดยเทพองค์นี้พบบูชาส่วนใหญ่ในประเทศจีน ไต้หวัน ฮองกงและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁶⁵ มีทั้งตั้งศาลทั้งขนาดเล็กและใหญ่ในชุมชน (ภาพที่ 19) หรือบูชาเป็นแค่แผ่นป้ายสลักชื่อ (ภาพที่ 20) แม้กระทั่งศาลเล็กๆ หน้า

⁶² สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์, “เทพเจ้า ปุนเถ่ากง ใน ‘เซ่งอัน’ ศิลปวัฒนธรรม 32,9 (พฤษภาคม, 2554), 21-23.

⁶³ 柯木林, 《联合早报》《大伯公是谁》新加坡: 1986年12月, 34页。(เคอ มู่หลิน. เหลียนเหอ จ้าวป้าว. ตัวปอกกงชื่อเส่ย. ซินเจียฝัว: หยุนหนานเจิงเซ่อซู่เคอเสี่ยวหยวน, 1986, หน้า 34.) (ตัวปอกกงคือใคร)

⁶⁴ เรียกได้อีกว่า “ฮกเต็กเจียสึน” หรือ “ฮกเต็กเอี้ย” (福德爺) หรือ “ฮกเต็กเหล่าเอี้ย” (福德老爺) ในภาษาแต้จิ๋ว

⁶⁵ DR. Hugh Baker, *Ancestral Images: A Hong Kong Album* (South China Morning Post, 1980),

ประตูบ้าน เรียกว่า ศาลเหมินโคว่ตู้ตี้ (门口土地) (ภาพที่ 21) บ้านเรือน ป่าเขา หรือแม้กระทั่งใน
สุสานเพื่อให้ปกป้องคุ้มครองสุสาน⁶⁶ (ภาพที่ 22-23)

ในส่วนตำนานเรื่องเล่าของผู้ตั้งถิ่นฐาน ตำนานหนึ่งบันทึกถึงประวัติของเทพองค์นี้ไว้ว่า
สมัยราชวงศ์โจว “ฝูเต๋อ” เป็นชื่อข้าราชการผู้ซื่อสัตย์ จิตใจดี ชื่อเต็มว่า “จางฝูเต๋อ” ดำรงตำแหน่ง
เจ้าภินายอากร ประชาชน ตลอดระยะเวลาในด้านดำรงตำแหน่ง จางฝูเต๋อไม่เคยทุจริตหรือริบไถ
ประชาชน แต่มักให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ตกทุกข์ได้ยาก ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงเคารพรักและ
ศรัทธาในตัวท่านเป็นอย่างมาก เมื่อถึงแก่กรรม รวมอายุได้ 102 ปี มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งครอบครัว
หนึ่งได้สร้างศาลเล็กๆ เพื่อบูชาขอพร หลังจากนั้นไม่นานครอบครัวนี้ได้กลายเป็นเศรษฐี เมื่อข่าว
แพร่สะพัดออกไป จึงมีผู้คนศรัทธาจากฝูเต๋อเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ประชาชนจึงได้ร่วมกันสร้าง
ศาลเจ้าและตั้งชื่อท่านว่า “ฝูเต๋อเจิ้งเสิน” และกราบไหว้ท่านในฐานะเทพผู้ปกป้องรักษาในอาณา
บริเวณนั้น⁶⁷ อีกตำนานหนึ่งที่คล้ายกัน แต่แตกต่างกันบ้างในรายละเอียดกล่าวว่า เมื่อสมัย
ราชวงศ์โจวตะวันตก มีชายแซ่จาง ชื่อ ฝูเต๋อ ดำรงตำแหน่งด้านการคลังในราชสำนัก เป็นที่รักของ
ประชาชน เพราะเป็นคนมีจิตกุศล ใส่ใจทุกข์สุขประชาชน เมื่อสิ้นชีวิต ประชาชนจึงตั้งศาลเล็กๆ
ขึ้นมาเพื่อบูชา แต่ครอบครัวที่สร้างนั้นเป็นครอบครัวยากจน โดยใช้หินเรียงเป็นผนังและหลังคา
ภายในมีเพียงป้ายชื่อเขียนว่า “จางกง” มีที่มาจากแซ่ ต่อมาครอบครัวนั้นร่ำรวยขึ้น ชาวบ้านต่าง
หลังไหลมากราบไหว้ พระเจ้าโจวอู่หวางทราบเรื่องดังกล่าวจึงพระราชทานสมญานามให้ว่าเทพ
เจ้าผู้ตั้ง พร้อมกลอนคู่ ผู้คนมากมายต่างสร้างศาลกราบไหว้ตามถนนหรือในบ้านเรือน อีกทั้ง
พ่อค้ายังนับถือเป็นเทพเจ้าโชคลาภและความร่ำรวยอีกด้วย⁶⁸

อีกตำนานหนึ่งเรียก “ฝูเต๋อเจิ้งเสิน” ว่า “ฮกเด็กเหล่าเอี้ย” (福德老爺) หรือ “ฮกเด็ก
เอี้ย” (福德爺) ซึ่งน่าจะมาจากคำว่า “ฮกเด็กเจี้ยเสิน” ซึ่งเป็นภาษาเฉพาะถิ่น การเรียกชื่อที่ต่างกัน
ตำนานที่เล่าก็ต่างกันเช่นกัน ตำนานกล่าวว่าฮกเด็กเหล่าเอี้ยเป็นชื่อของบุคคลที่เป็นคนรับใช้ของบ้าน
ขุนนาง มีฐานะยากจน แต่มีความซื่อสัตย์ในหน้าที่อย่างมาก เมื่อขุนนางต้องไปธุระต่างถิ่น ท่าน
ได้รับคำสั่งจากขุนนางให้นำบุตรติดตามไปสมทบ ระหว่างทางต้องผจญกับพายุหิมะจนแทบเอาชีวิต
ไม่รอด แต่ท่านถือหน้าที่และความเสียสละจึงถอดเสื้อของตนเองให้บุตรของขุนนางใส่จนรอดชีวิต

⁶⁶ 许云樵, 〈大伯公二伯公与本头公〉, 《南洋学报》第七卷第二辑(新加坡: 南洋学会, 1951), 6页。(ดูหุนเฉียว. ต้าปอกงเอ้อปอกงหู่เป่โถววง. หนานหยางเสวี่ยเป่า. จีนเจียฝัว: หนานหยางเสวี่ยฮู่, 1951, ฉบับที่ 17, ชุดที่ 2, หน้า 6.) (ต้าปอกงและ เปิ่นโถววง)

⁶⁷ สุรสิทธิ์ อมรวิชช์ศักดิ์, “เทพเจ้า ปุ่นเถ่ากง ใน ‘เซ่งฮง’”, ศิลปวัฒนธรรม 32,9 (พฤษภาคม, 2554), 21-23.

⁶⁸ นวรัตน์ ภัคศิคำ, เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2553), 78.

แต่ตัวเองกลับหนาวตาย ด้วยคุณธรรมที่สูงส่ง ตอนท่านตายบนท้องฟ้าจึงปรากฏอักษร 8 ตัว แปลเป็นไทยความว่า “ประตุสวรรคตทางใต้เป็นมหาเซียนสกเด็กผู้ยิ่งใหญ่” ส่วนเด็กหญิงที่รอดตายเมื่อโตขึ้นยังคงรำลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณอยู่ จึงตั้งศาลไว้เคารพบูชา จนวันหนึ่งฮองเต้ผ่านมาและได้รับฟังเรื่องราว ทรงพอใจในความซื่อสัตย์และภักดี พระองค์จึงได้มีพระราชโองการแต่งตั้งให้เทพประจำศาลแห่งนี้เป็น “ภูตี่กง” นับจากนั้นเป็นต้นมาคนจีนก็ยกย่องกราบไหว้กันเรื่อยมา หากมีการก่อสร้างศาลเจ้าที่ใดก็จะต้องมีศาลเจ้าที่ประจำศาลเสมอ จนมีคำกล่าวไว้ว่า “เบื้องบนต้องไหว้ที่กง (เทพท้องฟ้า) บนดินต้องไหว้ภูตี่กง (เทพพื้นดิน)”⁶⁹

มหาวิทยาลัษยศิลป์ปากกร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 18 ศาลภูตี่กง เมืองเซาอู่ (邵武) มณฑลฝูเจี้ยน (福建) ประเทศจีน ปี พ.ศ. 2465
ที่มา: zhangshoug, 旧时中国的土地庙 (จิวหนือจงกั๋วเตอภูตี่เมี่ยว) (ศาลภูตี่กงเก่าแก่ในประเทศจีน), เข้าถึงเมื่อ 25 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก http://blog.sina.com.cn/s/blog_4fea95a001000avk.html

⁶⁹ เนตรนภา แก้วแสงธรรม ยานะชโกวา, ไหว้เทพเจ้า 9 ศาลจีนมงคล (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2554), 15-16.

ภาพที่ 19 ศาลคู่ตี่กง (土地公)

ที่มา: Thetempleguy, Fu Di Gong, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://mi-le-fo.thetempleguy.com/figures/tudigong.htm>

ภาพที่ 20 ป้ายเคารพเทพผู้ต่อเจิ้งเสินในศาลบรรพบุรุษ ถ่ายโดย พานยงไห่ มณฑลฝิงตง ประเทศไต้หวัน ปี พ.ศ. 2538

ที่มา: Taiwan e-Learning and digital Archives Program, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://catalog.digitalarchives.tw/item/00/6c/ef/3e.html>

ภาพที่ 21 เหมินโถ้วถู่ตี้ (门口土地) หรือเจ้าที่หน้าประตู

ที่มา: Michael Wolf, earth gods, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก
<http://photomichaelwolf.com/#earth-gods/25>

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวณลิขสิทธิ์

ภาพที่ 22 เทพผู้ต่อสู้เจิ้งเสินหน้าสุสานของนายหยาวหลงชื่อ เสียชีวิตในปี ค.ศ.1925 สุสาน

โบราณ (Bukit Brown) ประเทศสิงคโปร์ (ถ่ายภาพโดย Raymond Goh)

ที่มา: Raymond Goh, Bukit Brown, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://bukitbrownh.com/main/?p=6495>

ภาพที่ 23 ศาลผู้ต่อเจิ้งเตินในเส้นทางประวัติศาสตร์หยู่ลู่ (魚路古道)

อุทยานแห่งชาติหยางหมิงซาน ประเทศไต้หวัน

ที่มา: yuh-ying, 魚路古道 (หยู่ลู่กู่ต้า) (เส้นทางประวัติศาสตร์หยู่ลู่), เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://blog.xuite.net/yuyhyng/twblog/246921184>

ในสังคมไทย เจ้าที่ มีความผูกพันกับคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย คติความเชื่อที่ว่าทุกๆ สถานที่ล้วนมีเจ้าที่เจ้าทางมีอยู่ทั้งในชาวจีนและชาวไทย ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่อที่พัฒนามาจากการนับถือผีและ บรรพบุรุษมาเป็นพระภูมิเจ้าที่

การนับถือผีของคนไทยในอดีตนั้น อาจเริ่มต้นด้วยการนับถือ ผีบรรพชนที่ลอยคุ่มครองลูกหลานที่ยังมีชีวิต และมีการตั้งศาลผีบรรพบุรุษของชุมชนเป็นส่วนรวมขึ้นด้วย การตั้งถิ่นฐานของคนในอดีตนั้น ถ้าหากจะอพยพจากถิ่นหนึ่งไปยังอีกถิ่นหนึ่งแล้ว เมื่อตั้งหลักฐานลงใหม่ในถิ่นใดก็มักจะสร้างศาลให้ผีบรรพบุรุษของตน ซึ่งเพื่อว่าติดตามมาคุ่มครองรักษาขึ้นไว้ด้วย เช่น “ศาลตายาย”

และการนับถือวิญญาณประจำถิ่นด้วย เช่นเชื่อว่ามีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าป่าเจ้าเขา หรือเทพารักษ์ประจำถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องตั้งศาลขึ้นสักการะหรือบวงสรวง เพื่อชุมชนของตนจะได้อยู่ในความคุ้มครองให้ปลอดภัย เพราะฉะนั้นการนับถือผีในชุมชนหนึ่งๆ จึงมีหลายระดับ นับตั้งแต่หิ้งผีในเรือน ศาลในบ้าน ต่อมาจนกระทั่งศาลประจำหมู่บ้าน ตำบล และศาลหลักเมืองในที่สุด

ในไทยพบศาลของเทพผู้ต่อเจี๊งเสินอยู่มากกว่าศาลที่ใช้ชื่อว่ากู่ตี้กง เรียกกันว่า ศาลเจ้าฮกเต็กเจียสิน ฮกเต็กสือในภาษาแต้จิ๋ว (ภาพที่ 24) บางศาลเรียกเทพประธานว่าผู้ต่อเจี๊งเสิน ในขณะที่บางศาลเรียกเทพผู้ต่อเจี๊งเสินว่าปุนเถ่ากง ด้วยเหตุนี้ทำให้เห็นได้ว่าผู้คนเชื่อและเข้าใจว่าปุนเถ่ากงและผู้ต่อเจี๊งเสินเป็นเทพองค์เดียวกัน เช่นปุนเถ่ากง ที่ศาลเจ้าปุนเถ่ากง จังหวัดกระบี่ คนในพื้นที่เรียกกันว่าศาลเจ้าปุนเถ่ากง และใช้ชื่อภาษาไทยเขียนว่าปุนเถ่ากง แต่ป้ายศาลเจ้าเขียนชื่อว่าผู้ต่อเจี๊งเสิน (ภาพที่ 25) หรือศาลเจ้าฮกซานเก็ง จังหวัดภูเก็ต ที่ในอดีตเป็นศาลของปุนเถ่ากงหลังเล็กๆ แต่ปัจจุบันมีชื่อว่าศาลเจ้าผู้ต่อสือ (ภาพที่ 26) หรือจะเป็นศาลปุนเถ่ากงที่มีภาพในศาลเจ้าเป็นเทพผู้ต่อสือ แต่มีคำกลอนบนภาพเขียนถึงกู่ตี้กง (ภาพที่ 27) เป็นต้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาเอเชียศึกษา

ภาพที่ 24 ศาลผู้ต่อเจี๊งเสิน (เจ้าพ่อจักรนารายณ์) วัดเขาพระศรีสรรเพชญาราม อ.คูทอง จ.

สุพรรณบุรี

ภาพที่ 25 ศาลเจ้าปูนเต๋าท้งบ่อน้ำ ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ. กระบี่
มทาวททยาไสยศสปากกร สวงนลิขสิทธิ

ภาพที่ 26 ภาพถ่ายศาลเจ้าสกซานเก้ง (ปูนถ้ำกง) หลังเก่า ต.กะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต

ภาพที่ 27 ภาพวาดฝูเต๋อสี้อ ศาลเจ้าบุ๋นเท่าก้ง ต. คึกคัก อ. ตะกั่วป่า จ. พังงา

2. คติความเชื่อเรื่องปูนเถ่าก้งคือเทพแปะกง

แปะกง⁷⁰ (ภาพที่ 28) เป็นชื่อเทพเจ้าที่พบส่วนใหญ่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีฐานะเสมือนเจ้าที่นิยมบูชากันอย่างมากในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ รวมถึงในประเทศไทย (ภาพที่ 29)

ปัจจุบันรูปเคารพตัวป่องอยู่ในลักษณะของชายชรา ถี่ไม้เท้าหรือของมงคล เช่น หูอี๋ ก้อนทอง ซึ่งมีรูปแบบเหมือนกับถู่ตี๋เสิน หรือ ถู่ตี๋ก้ง และฝูเต๋อเจ็งเสิน และโดยทั่วไปถือว่าทั้งสามองค์เป็นเทพภาคพื้นดินเหมือนกัน หรือเป็นเทพองค์เดียวกัน เห็นได้จากป้ายแสดงชื่อของรูปเคารพ (ภาพที่ 30)

นักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นว่าปูนเถ่าก้งคือเทพองค์เดียวกับแปะกง ท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า ปูนเถ่าก้ง และตัวป่อง เป็นเทพองค์เดียวกัน และเป็นเทพนักเดินเรือในสมัย

⁷⁰ หรือ “ตัวป่อง” ในภาษาจีนกลาง หรือ “ตัวแปะกง” “ตัวแป๊ะเอี้ย” “แปะกง” ในภาษาแต้จิ๋ว

ราชวงศ์ซ่ง มีชื่อเดิมว่า “โตกง” แต่ในเมืองป่ย์นังชาวพื้นเมืองเรียกเทพองค์นี้ว่า “เป็นโถวกง”และในประเทศฟิลิปปินส์เรียกว่า “เป็น โถวกง”⁷¹

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 28 ต้าปอกง หรือ ต้าปอเจิ้งเสิน

ที่มา 1: Huang yao foundation , เข้าถึงเมื่อ 25 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก

<http://www.huangyao.org/1021.html>

⁷¹ 韩槐准, 〈大伯公考〉, 《南洋学报》, 第一卷第二辑 (1940 年 12 月), 18 页。(海南
ห้วยจุ่น. ต้าปอกงเค้า. หนานหยางเสวี่เป่า, 1940, ฉบับที่ 1, ชุดที่ 2, หน้า 18.) (ต้าปอกง)

ภาพที่ 29 ศาลหัวแปะกง (大伯公廟) ต.ท่าช้าง อ.เมือง จ.จันทบุรี

ภาพที่ 30 รูปเคารพต้าปอกง

ที่มา: 孤独川陵 (กูตู่ฉวนหลิง), 东南亚华人普遍崇拜大伯公 (ตงหนานย่าหัวเรินฝูเปี่ยนหลง ป้ายต้าปอกง), เข้าถึงเมื่อ 26 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก http://blog.sina.com.cn/s/blog_47a307c40101tszg.html

ที่มาของชื่อเทพแปะกงนั้น เอกสารในช่วงราวปี พ.ศ. 2480 ปรากฏชื่อ “ต้าปองกง” (大伯公) หรือ “ต้าแปะกง” หรือ “แปะกง” และระบุว่าเป็นเทพองค์เดียวกันกับปุนเถ้ากง⁷² โดยชื่อนี้ น่าจะมาจากการเรียกผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่ที่ให้ความเคารพอย่างมากโดยใช้คำว่า “ต้า” (大) ซึ่ง แสดงฐานะความเป็นใหญ่ รวมกับคำว่า “ปองกง” (伯公) แปลว่าปู่ หรือ ผู้อาวุโส จึงกลายเป็น ต้าปองกง⁷³ ซึ่งหมายความถึงผู้อาวุโสผู้ใหญ่ โดยในหนังสือของ “ซวีหฺยุนเจียว” กล่าวว่า “ปองกง” (伯公) เป็นภาษาชาวจีนและ นักวิชาการเชื่อว่ามีต้นกำเนิดจากชาวจีนและที่มาจากกวางตุ้ง โดย เมื่อครั้งที่ชาวจีนและอพยพมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้เข้ามาประกอบอาชีพทำเหมืองแร่ ชาวจีนและเป็นกลุ่มที่บูชาเจ้าที่ในพื้นที่การทำเหมืองแร่ และเรียกเจ้าที่ว่า “แปะกง” เป็นกลุ่มแรก⁷⁴ ซึ่ง คำานานของแปะกงของแปะกงนั้นกล่าวว่าแปะกงคือเจ้าที่ของชาวจีน ตามชุมชนจะมีศาลให้เห็นอยู่เสมอ แปะกงมีบทบาทสำคัญมากในสังคมสมัยก่อน จึงหลายเรื่องถ่ายทอดให้เห็นว่ากษัตริย์ ขุนนาง คนเดินทาง หากใครตรกระกำลำบากก็ไปอาศัยศาลแปะกงเป็นที่พักแรม ที่หลบภัย หรือร้องทุกข์กับเทพเจ้า แปะกงซึ่งเป็นเทพระดับล่างจะทำหน้าที่ส่งรายงานขึ้นไปเบื้องบน⁷⁵ ทั้งนี้ฐานะของแปะกงนั้นนักวิชาการบางท่านได้กล่าวว่า แปะกงเป็นเจ้าที่ประจำสุสานหรือในป่าเขา⁷⁶ นอกจากนี้แปะกงยังถูกกล่าวถึงในนิทานและวรรณกรรมจีนมากมาย นิทานพื้นเมืองแต่จิวเรื่องหนึ่งเล่าว่า ในสมัยราชวงศ์หมิง “เอ็งบ่วงตัก” เสนาบดีกษัตริย์โหมซางเต้จิวยกทัพไปรบ ระหว่างทางแวะพักที่ศาลแปะกง แต่ปรากฏว่าทหารในทัพถูกเสือด่าตาย เอ็งบ่วงตักจึงเดินไปดำหนิแปะกงในศาลเจ้าว่า เป็นเทพเจ้าที่แต่ไม่ดูแลพื้นที่ให้เรียบร้อยปล่อยให้เสือด่ามาทำร้ายทหารหลวง ทั้งสั่งให้แปะกงไปเรียกเสือด่วนั้นมารับผิดชอบ เมื่อเสือด่ามาพบ เอ็งบ่วงตักจึงสั่งให้เสือด่วนั้นถือธงประจำกองทัพแทนทหารที่ตายไปเป็นการทำคุณไถ่โทษ นิทานเรื่องนี้จึงทำให้รู้ว่าแปะกงไม่ได้เพียงทำหน้าที่ดูแลผู้คน แต่หาก

⁷² 许云樵, 〈大伯公二伯公与本头公〉, 《南洋学报》(第七卷第二辑, 新加坡: 南洋学会, 1951), 6页。(ดูหฺยุนเจียว. ต้าปองกงเอ้อปองกงอยู่เป็โถวกง. หนานหยางเสวียเป่า. จีนเจียฝัว: หนานหยางเสวียฮฺยู่, 1951, ฉบับที่ 17, ชุดที่ 2, หน้า 6.) (ต้าปองกงและ เป็นโถวกง)

⁷³ 饶宗颐, 〈谈伯公〉, 《南洋学报》(第八卷第二辑, 新加坡: 南洋学会, 1952), 27-28页。(หลาวจงอี. ถ้านปองกง. หนานหยางเสวียเป่า. จีนเจียฝัว: หนานหยางเสวียฮฺยู่, 1952, ฉบับที่ 8, ชุดที่ 2, หน้า 27-28.) (พูดคุยเรื่องต้าปองกง)

⁷⁴ 许云樵, 《马来亚丛谈》新加坡: 青年书局, 1961), 53页。(ดูหฺยุนเจียว. หม่าหลายย่าจงถาน. จีนเจียฝัว, ซิงเหนียนชฺงู, 1961.) (พูดคุยเรื่องมาเลเซีย)

⁷⁵ เสี่ยวจิว [นามแฝง], ตัวตคนคนแต่จิว (กรุงเทพฯ: มติชน, 2554), 121.

⁷⁶ James Watson and Evelyn Rawski, *Death Ritual in Late Imperial and Modern China* (Berkeley, 1988), 12-15.

รวมถึงสรรพสัตว์และดินฟ้าอากาศของชุมชนอีกด้วย และยังทำให้เห็นได้ว่าชาวจีนนั้นให้ความสำคัญกับเทพภาคพื้นดินไม่น้อยไปกว่าเทพองค์อื่นๆ

ต้าปอกงหรือแปะกงนั้น มีข้อสันนิษฐานมากมายจากนักวิชาการว่าแท้จริงแล้วมีที่มาอย่างไร โดยข้อสันนิษฐานที่รวบรวมมาได้มีดังนี้

1. ต้าปอกงคือเทพเจ้าแห่งน้ำ (ซุ้ยเสิน) (水神) บางพื้นที่ชาวจีนโพ้นทะเลเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “โดกง” (都公)⁷⁷ โดยอ้างจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ในสมัยราชวงศ์ซ่งและราชวงศ์หมิงที่เรียกเจ้าที่ว่าซุ้ยเสิน⁷⁸

2. ต้าปอกงนอกจากมีหน้าที่ในการดูแลรักษาชุมชนหรือบ้านเรือนแล้วยังมีหน้าที่เป็นเทพผู้ดูแลสุสานอีกด้วยเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “โฮ่วถู่” (后土) (ภาพที่ 31) ตามตำนานโฮ่วถู่ หรือเจ้าที่นั้น กล่าวกันว่าสมัยราชวงศ์ฉิน จินซีฮ่องเต้ได้ระดมผู้คนหนุ่มฉกรรจ์เพื่อสร้างกำแพงเมืองจีน สามิของแม่ นางเม้งเจียงก็ถูกเกณฑ์ไปสร้างกำแพงเมืองจีนด้วย แม่ นางเม้งเจียงผู้ซึ่งรักสามีเป็นอย่างมาก ได้เดินทางไปสืบทหาสามี ในที่สุดก็มาถึงกำแพงเมืองจีนและรู้ว่าสามีได้เสียชีวิตไปแล้ว ด้วยเหตุนี้ นางจึงเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ร้องไห้จนกำแพงเมืองจีนพังทลายลงมา ปรากฏให้เห็นโครงกระดูกมากมาย แต่ไม่รู้ว่าโครงกระดูกใดเป็นของสามีตน ทันใดนั้นมีชายผู้หนึ่งบอกให้นางกัดนิ้ว เพื่อให้เลือดหยดลงกระดูก ถ้าเลือดหยดติดกระดูก แสดงว่าเป็นสามีของนาง นางจึงหากระดูกสามีเจอ เมื่อนางห่อกระดูกนำกลับไปนั้น กระดูกชิ้นนั้นค่อย ๆ มีเนื้องอกออกมาเหมือนจะฟื้นคืนชีพได้ ผู้เฒ่าทั้งหลายเกรงว่าคนตายหากฟื้นคืนชีพจะขัดต่อกฎสวรรค์ จึงสอนแม่ นางเม้งเจียงให้นำกระดูกใส่ถุงผ้าแล้วแบกเสีย แม่ นางเม้งเจียงจึงทำตามที่กล่าว ปรากฏว่ากระดูกกลับเป็นผงเหมือนเดิม แม่ นางเม้งเจียงจึงไม่พอใจเป็นอย่างมากและกล่าวโทษผู้เฒ่า ผู้เฒ่าคนนั้นจึงรับปากว่าจะช่วยสามีนาง โดยดูแลสุสานที่ฝังศพให้ จึงเป็นที่มาของเจ้าที่ซึ่งมีหน้าที่ดูแลสุสานฝังศพ⁷⁹

เนื่องจากเทพโฮ่วถู่ทำหน้าที่ดูแลปกป้องสุสาน มักพบป้ายเขียนว่าโฮ่วถู่หน้าสุสาน (ภาพที่ 31-32) ต่อมาพบว่าแปะกง ได้ถูกตั้งศาลหรือป้ายไว้หน้าสุสานเพื่อทำหน้าที่ดูแลปกป้อง

⁷⁷ J.D. Vaughan, *The manners and customs of the Chinese of the Straits Settlements* (British Library, Historical Print Editions, March 25, 2011), 53.

⁷⁸ 韩槐准, 〈大伯公考〉, 《南洋学报》, 第一卷第二辑 (1940年12月), 18页。(หานหว่ายจุ่น. ต้าปอกงเล่า. หานหวายเสวียเป่า, 1940, ฉบับที่ 1, ชุดที่ 2, หน้า 18.) (ต้าปอกง)

⁷⁹ นริศ วชิรานนท์, *ศาสตร์และศิลป์ วัฒนธรรมจีน* (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2550), 24.

สุสานเช่นกัน⁸⁰ (ภาพที่ 33) จึงทำให้เกิดข้อสันนิษฐานว่าในบางคติความเชื่ออาจถือเป็นเทพองค์เดียวกัน⁸¹ แต่อย่างไรก็ตามเอกสารบางฉบับระบุว่าโ้วถู่ และถู่ต้งเป็นเทพคนละองค์กัน ซึ่งความเชื่อที่ว่าทั้งสองเป็นเทพองค์เดียวกันอาจเกิดจากความสับสนของผู้คนเนื่องจากมีหน้าที่ที่คล้ายกัน⁸²

ภาพที่ 31 ป้ายโ้วถู่หน้าสุสานเจ้าของที่ดินไม่ทราบชื่อ ประเทศจีน

ที่มา: 杨洪杰, 《后土文化与中华文明史》: 运城学院学报, 2004, 16页。(หยางหงเจี๋ย, โ้วถู่เหวินหัวหยู่จงหัวเหวินหมิงซือ: หมินตู่อันจิวจ้อเปี่ยนจี้ปู้, ซานตงต้าเสวี่ย, 2004.) (วัฒนธรรม

“โ้วถู่” และ อารยธรรมของชาวจีน)

⁸⁰ 饶宗颐, 《谈伯公》, 《南洋学报》第八卷第二辑(新加坡: 南洋学会, 1952), 27-28页。(หลาวจงอี, ถ้านปอกง, หนานหยางเสวี่ยเป่า, ซินเจียฝัว: หนานหยางเสวี่ยฮู่, 1952, ฉบับที่ 8, ชุดที่ 2, หน้า 27-28.) (พูดคุยเรื่องต้าปอกง)

⁸¹ 杨洪杰, 《后土文化与中华文明史》: 民俗研究杂志编辑部, (山东大学: 2004), 160页。(หยางหงเจี๋ย, โ้วถู่เหวินหัวหยู่จงหัวเหวินหมิงซือ: หมินตู่อันจิวจ้อเปี่ยนจี้ปู้, ซานตงต้าเสวี่ย, 2004, หน้า 160.) (วัฒนธรรม “โ้วถู่” และ อารยธรรมของชาวจีน)

⁸² 朱宗贤, 《怡保乡城散记》, 2007年, 117页。(จุงเจียน อี้เป่าเซียงเจิงซ่านจื่อ, 2007.) (บันทึกปกิณกะเมืองอิโปห์ (Ipoh) ประเทศมาเลเซีย, 2007, หน้า 117.)

ภาพที่ 32 เทพโซวคู่ สุสานโบราณ (Bukit Brown) ประเทศสิงคโปร์

ที่มา: kohpapa, Hungry Ghost Festival 中元节? (จงหยวนเจีย) (วันสารทจีน), เข้าถึงเมื่อ 23

มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://forum.justrunlah.com/viewtopic.php?f=13&t=305>

&start=30#p1465

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 33 ศาลแปะกง หน้าสุสานแต่จีว (สมาคมแต่จีวแห่งสาทรประเทศไทย) ซอยวัดปรก 1 ถนนจันทน์ แขวงทุ่งวัดดอน กรุงเทพฯ

3. ในหนังสือชื่อ THE MANNERS AND CUSTOMS OF THE STRAITS SETTLEMENTS เขียนโดย J.D. Vaughan กล่าวไว้ว่า ต้าปอองคือชาวจีนชื่อ “จางลี่” (张理) ประกอบกับตำนานต้าปอองในหนังสือ “马星华人志” (ประวัติศาสตร์ชาวจีนในมาเลเซียและสิงคโปร์) เขียนโดย หวงหยาว (黄尧) ระบุว่าต้าปอองคือชาวจีนโพ้นทะเลชื่อว่า จางลี่ (张理) ผู้ที่เดินทางเข้าสู่ปีนังเป็นคนแรก ถือเป็นผู้อุทิศให้ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแหลมมลายู ต่อมา กลายเป็นบรรพบุรุษของลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศมาเลเซีย⁸³ (ภาพที่ 34) ตามประวัติ ยังกล่าวอีกว่าจางลี่มีพี่น้องอีก 2 คนจีนคือ ชิวเจ้าจิน (丘兆进) และหมาฝูจุน (马福春)

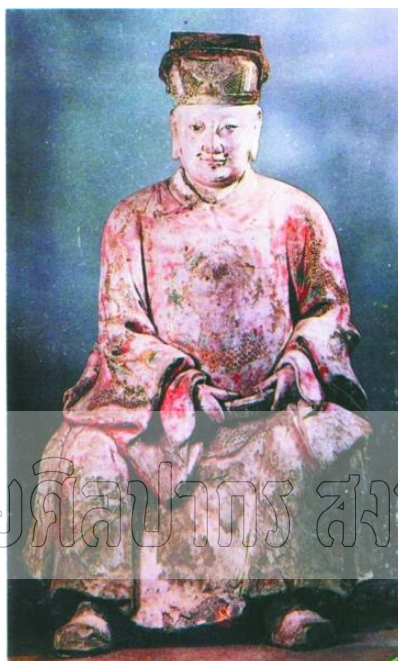

ภาพที่ 34 ป้ายหินหน้าสุสานจางลี่ (张理) (ขวา) และ ชิวเจ้าจิน (丘兆进) (ซ้าย) สร้างในปี พ.ศ.1799 บริเวณศาลเจ้าตัวแปะกง (Tanjong Tokong Tua Pek Kong) (海珠海鲜) หรือ (大伯公庙) เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ที่มา: Tan Kim Hong , **The Chinese in Penang: A Pictorial History** (Penang, Malaysia: Areca Books, 2007), 206.

⁸³ Tan Kim Hong, **The Chinese in Penang: A Pictorial History** (Penang, Malaysia: Areca Books, 2007), 206.

4. ต้าปอกงเป็นเทพที่นักเดินเรือกราบไหว้กัน สาเหตุมาจากความเชื่อที่ว่า ต้าปอกงคือ “เจิ้งเหอ” (郑和)⁸⁴ (ภาพที่ 35) แม่ทัพเดินเรือสมัยราชวงศ์หมิง หรืออาจเป็นลูกเรือในคณะสำรวจทะเลของเจิ้งเหอซึ่งมาขึ้นฝั่งที่โจโล (เกาะเล็กๆ อยู่ระหว่างเกาะบอร์เนียวกับเกาะมินดาเนา) เจิ้งเหอได้ปกป้องเกาะแห่งนี้จากการรุกรานของกองทัพเรือสเปน และมีลูกหลานสืบทอดเป็นจำนวนมากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁸⁵

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 35 เจิ้งเหอ (郑和) ศาลเสียนอิงกง (显应宫) เมืองฉางเล่อ มณฑลฝูเจี้ยน
ที่มา: 闽文化溯源: 长乐郑和史迹 静静「等风来」(หมินเหวินหัวซู่หวนจางเล่อเจิ้งเหอสี่อิจี้จี้จี้เต็งเฟิงหลาย) (ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมมณฑลฝูเจี้ยน: เจิ้งเหอ), เข้าถึงเมื่อ 25 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://news.changlenet.com/story/86932/>

ในไทยพบศาลต้าปอกงอยู่ทั่วไป โดยมักเรียกชื่อว่า ศาลแปะกง แป๊ะกง หรือ ต้าแปะกง โดยพบว่าชื่อภาษาจีนที่แสดงถึงตัวเทพแปะกง มีทั้ง ต้าปอกง (大伯公) ฝูเต๋อเจิ้งเถิน (福

⁸⁴ เจิ้งเหอ (郑和) (พ.ศ. 1914–1976) เดิมแซ่หม่า (马) (มาจากภาษาอาหรับว่า Muhammad) ชื่อเหอ และมีชื่อรองว่า ซันเป่า (ภาษาอาหรับคือ Abdul Subbar) ถือกำเนิดที่เมืองคุนหยางมณฑลหูหนันหรือยูนนานทางตอนใต้ของประเทศจีน ครอบครัวเป็นชาวมุสลิม

⁸⁵ เสี่ยวจิ่ว [นามแฝง], ตัวตนคนแต่จิ๋ว (กรุงเทพฯ: มติชน, 2554), 120.

德正神) ภูโต้ง (土地公) ทำให้สันนิษฐานได้ว่าในความเชื่อของคนไทย เชื่อว่าเทพทั้งสามองค์ เป็นเทพองค์เดียวกัน

3. คติความเชื่อเรื่องเทพเจ้าเจิ้งหวง

เจิ้งหวง (城隍) (ภาพที่ 36) เป็นเทพประจำเมืองคล้ายเจ้าพ่อหลักเมืองของไทย หรืออาจถือได้เป็นพระภูมิเจ้าที่ประจำเมือง คำว่าเจิ้ง หมายถึงกำแพงเมือง หวงหมายถึง คูที่ล้อมรอบกำแพง

ในไทยพบว่ามีศาลเจ้าพ่อหลักเมืองหลายศาลที่ใช้ชื่อว่าปูนเถ้ากง ชาวจีนในไทยถือว่าหลักเมืองมีฐานะเหมือนเทพเจ้าปูนเถ้ากง เช่น ปูนเถ้ากงของศาลหลักเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี (ภาพที่ 37) เป็นประติมากรรมสลักหินนูนต่ำ ตามคติความเชื่อในฝ่ายของมหายาน เป็นเทวรูปพระวิษณุ หรือพระนารายณ์สี่กร สวมหมวกทรงกระบอก ศิลปะแบบขอม อายุอยู่ในช่วงปี พ.ศ.1180 – 1250 โดยมีประวัติเล่าต่อกันมาว่า “..... สำหรับประวัติความเป็นมาขององค์เจ้าพ่อหลักเมือง คนเก่าแก่เล่าให้ฟังว่า ท่านลอยน้ำมาพักที่ริมตลิ่งวัดพระนอน ชาวบ้านอริษฐานอัญเชิญ ท่านก็ไม่ยอมขึ้น (ใช้แรงคนยกไม่ไหว) ลอยมาถึงตลิ่งวัดกุฎีสงฆ์ ชาวบ้านก็ทำพิธีอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานที่ศาลเจ้าเล็ก ๆ ริมตลิ่ง กาลเวลาผ่านไปเป็นร้อยๆ ปี ศาลชำรุดทรุดโทรมพังทลายไปจากตลิ่งจมน้ำ ต่อมาอีกนานนับร้อยปีจนมีผู้พบในระยะหลัง และเปลี่ยนศาลใหม่มาอยู่ในที่ปัจจุบันซึ่งอยู่ริมคลองผ่านไปลาดตานวล ถึงลำน้ำทำว่าได้ในอดีต”⁸⁶

หรือจะเป็นตำนานของ “ปุ้นเถ้ากง”ของศาลเจ้าปุ้นเถ้ากง ในตลาดจีน จังหวัดลำปาง ได้รับการสถาปนาให้มีตำแหน่งเป็น “ฮู่กั๋วโหวหวัง” (护国侯王) แปลว่าเทพเจ้าผู้ปกป้องรักษาประเทศ จากเจ้าหนั่นทไชยเซาวลิต เจ้าผู้ปกครองนครลำปางในปี พ.ศ. 2436 ถือได้ว่าเป็นการยกฐานะเจ้าที่ในความเชื่อของชาวจีนโพ้นทะเลให้เทียบเท่ากับเจ้าพ่อหลักเมืองหรือพระเสื้อเมืองในความเชื่อของไทยเลยก็ว่าได้ นอกจากนี้พบว่าในอีกหลายๆจังหวัดยังมีการเรียกปูนเถ้ากงว่า “เจ้าพ่อหลักเมือง” เช่น ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดอุทัยธานี หรือเรียกว่า “พระเสื้อเมือง” เช่น ศาลพระเสื้อเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช⁸⁷

⁸⁶ นवलพรรณ ชัยชวน, สุพรรณบุรีเมืองโบราณ เอกสารเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี , (โรงเรียน วรรณคดีศึกษา สุนทรบุรี, 2543), 156.

⁸⁷ สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์, จารึกอักษรจีนบนระฆังของศาสนสถานจีนในไทย: บันทึกหน้าหนึ่งทางประวัติศาสตร์, วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 8, 2 (ตุลาคม, 2558), 19.

ภาพที่ 36 เจ้าพ่อหลักเมือง ศาลหลักเมืองสมุทรปราการ (ปากน้ำ) จ. สมุทรปราการ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 37 ปูนเถ้าของศาลหลักเมือง อ. เมือง จ.สุพรรณบุรี

4. คติความเชื่อเรื่องปุนเถ่ากงคือบรรพบุรุษหรือบุคคลในประวัติศาสตร์

ความเชื่อที่นำปุนเถ่ากงมารวมกับการบูชาบรรพบุรุษของตน น่าจะเกิดจากการยกย่องบรรพบุรุษของตนเสมือนเทพเจ้าองค์หนึ่งเพื่อบูชากันในตระกูลหรือได้รับการบูชาสืบต่อกันมาจนกลายเป็นเทพสำคัญประจำชุมชน ดังนั้นนอกจากการเรียกชื่อปุนเถ่ากงแบบเดิม จึงเกิดชื่อเรียกแบบไทยขึ้นมาเพื่อความเข้าใจ ซึ่งมีทั้งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ หรือ ปู่-ย่า เป็นต้น

ในด้านการยกย่องบูชาบุคคลในประวัติศาสตร์เป็นเทพนั้น มาจากบุคคลที่กระทำความดีความชอบหรือเป็นที่นับถือของผู้คนในช่วงเวลานั้นจึงถือบุคคลนั้นเป็นวีรบุรุษและยกย่องให้เป็นเทพเพื่อบูชาสืบไป เช่น ตำนานหลวงพ่อดโต หรือ ซำปอกง ที่วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ภาพที่ 38) ที่กล่าวกันว่าเป็น “เจิ้งเหอ” (郑和) แม่ทัพเดินเรือสมัยราชวงศ์หมิงที่เคยเดินเรือมาอยุธยา ซึ่งมีหลักฐานเขียนไว้ในหมิงสี่อู่ (จดหมายเหตุรายวันราชวงศ์หมิง) ได้ระบุว่า “กองเรือของเจิ้งเหอ” มาเยือนอยุธยาช่วง พ.ศ. 1950 – 1952 แต่อย่างไรก็ตามยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าเจิ้งเหอได้เดินทางมาด้วยตัวเองหรือไม่ ชาวจีนถือเจิ้งเหอเป็นหลวงพ่อดโตซำปอกงและเป็นปุนเถ่ากงที่ดูแลคุ้มครองผู้คนในแถบนั้น ทั้งนี้ชื่อของเจิ้งเหอนั้นไม่ได้ถูกกล่าวถึงแค่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น หากแต่ยังถูกกล่าวถึงในเอกสารของชาวจีนโพ้นทะเลแล้ว เจิ้งเหอคือผู้ได้ปกป้องเกาะของประเทศฟิลิปปินส์จากการรุกรานของกองทัพเรือสเปน ในคราวที่เจิ้งเหอเป็นแม่ทัพเดินเรือมาในแถบแหลมมาลายู ชาวบ้านในท้องถิ่นจึงถือเจิ้งเหอเป็นวีรบุรุษและแต่งตั้งให้เป็นเทพเจ้าปุนเถ่ากง⁹⁷

การที่ชาวจีนเรียกหลวงพ่อดโต วัดพนัญเชิง ว่าปุนเถ่ากงดังปรากฏในนิราศวัดเจ้าฟ้า
ความว่า

“มาถึงวัดพนังเชิงเทิงถนัด	ว่าเป็นวัดเจ้าฟ้าพระกลาโหม
ผนังก่อย่อมุมเป็นซุ้มโคม	ลอยโคมเย็บพ้านภาลัย
มีศาลาทำน้ำคูน้ำขึ้น	ร่มระรินรุกขาน่าอาศัย
บิดาพร่ำรำเล่าให้เข้าใจ	ว่าพระใหญ่อย่างเยี่ยงที่เสี่ยงทาย
ถ้าบ้านเมืองเคืองเจ็ญจะเป็นเหตุ	ก็อาเพศพังหลดทรุดสลาย
แม้พาราผาสุกสนุกสบาย	พระพักต์พรายเพราพริ้มคู่มองค์
แต่เจ็ยก่านบ้านนั้นก็นับถือ	ร้องเรียกชื่อว่าพระเจ้าปุนเถ่ากง
ด้วยบนบานการได้ดั่งใจจง	ฉลององค์พุทธรุคณกรุณัง”

⁹⁷ เสียวจิ่ว [นามแฝง], ตั้วตนคนแต่จิ่ว, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2554), 120.

แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องถึงตำนานของเจิ้งเหอ (ค.ศ. 1371 – 1433) เดิมแซ่หม่า (马) (มาจากภาษาอาหรับว่า Muhammad) ชื่อ เหอ และมีชื่อรองว่า ซันเป่า (ภาษาอาหรับคือ Abdul Subbar) ถือกำเนิดที่เมืองคุนหยางมณฑลหยุนหนันหรือยูนนานทางตอนใต้ของประเทศจีน ครอบครัวเป็นชาวมุสลิม ว่าชาวจีนยกย่องหลวงพ่อซาปองงเป็นตัวแทนของเจิ้งเหอ จึงเรียกชื่อว่า “ปุนเถ้ากง” ตามความเชื่อของตน หรือความเป็นไปได้อีกประการหนึ่งคือ ชาวไทยและชาวจีนในละแวกนั้นถือหลวงพ่อซาปองงเป็นพระที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก หากบนบานศาลกล่าวสิ่งใดก็จะได้ตั้งใจปรารถนา จึงให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก และได้กลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนนั้น ชาวจีนอาจเปรียบหลวงพ่อซาปองงเสมือนผู้คุ้มครอง ผู้คลันดาลสิ่งที่ดีตนขอให้ได้สมใจ และเป็นผู้อยิ่งใหญ่ที่สุดตามดังความที่นิราศกล่าวไว้ว่า เหตุที่เกิดกับองค์พระสามารถทำนายถึงอาเพศภัยของบ้านเมืองได้ จึงเป็นไปได้ว่าฐานะของหลวงพ่อซาปองงเทียบเท่ากับเทพปุนเถ้ากงในความเชื่อของชาวจีน

ภาพที่ 38 พระพุทธรูปไตรรัตนนายก หรือ หลวงพ่อโต หรือ ซ่าปองง วัดพนัญเชิง
จ. พระนครศรีอยุธยา

ตำนานหนึ่ง บันทึกโดย จี.วิลเลียม สกินเนอร์ กล่าวไว้ว่า ในกลุ่มชาวจีนผู้นับถือบูชาปุนเถ้ากง เทพองค์นี้มีความเกี่ยวข้องกับ “เยียนซิง” (燕青) โจรคนหนึ่งในกลุ่ม “สุยหู่” (水浒) โจรดังกล่าวได้กลายเป็นวีรบุรุษ ตามคำบอกเล่า เล่ากันว่าหลังจากเยียนซิงก่อกบฏแล้วพ่ายแพ้ต่อ

ฮ่องเต้ จึงได้หลบหนีมายังสยามประเทศแล้ว ได้สอนวิชามวยให้แก่คนพื้นเมือง ดังนั้นจึงได้กลายเป็นบิดาของการชกมวยไทย เขียนเชิงเสียดชีวิตที่สยามประเทศ และถูกยกย่องเพิ่มฐานะให้เสมือนเทพเจ้า⁹⁸

จากการค้นคว้าข้อมูลประวัติความเป็นมาของเทพเจ้าปุนเถ่ากง มีข้อสรุปว่าปุนเถ่ากงเป็นเทพเจ้าจีนที่ไม่พบในประเทศจีน แต่เป็นเทพของชาวจีนโพ้นทะเลที่พบที่นิคมชุมชนในทุกกลุ่มภาษาของชาวจีน ทั้งในประเทศไทย และประเทศอื่นๆ ใกล้เคียง เช่นลาว กัมพูชา เวียดนาม เป็นต้น พบว่ามีการนับถือบูชาอยู่ในชาวจีนทุกกลุ่มภาษา คือ แต่จิ๋ว ไหหล้า ฮกเกี้ยน และ และกวางตุ้ง ต่างกันที่ความนิยมมากน้อยและความเชื่อในแต่ละกลุ่มเท่านั้น

ทั้งนี้ตำนานความเชื่อของปุนเถ่ากงที่เป็นหลักฐานแบบลายลักษณ์อักษรมักอ้างว่าปุนเถ่ากงมีที่มาจากเทพเจ้าที่ของจีนดั้งเดิม นั่นคือ “กู่ตี้กง” “ฝูเต๋อเจิ้งเสิน” หรือ เทพเจ้าหลักเมือง นั่นคือ “เจิ้งหวง” บางตำนานที่ฟังสืบทอดกันมาจากคำบอกเล่าทำให้สันนิษฐานได้ว่าปุนเถ่ากงเป็นเทพที่มีที่มาจากบุคคลในตำนานหรือประวัติศาสตร์ที่ได้รับการยกย่องจากผู้คนตามความเชื่อแต่ละพื้นที่ อีกด้วยเช่นกัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

⁹⁸ การบรรยายเรื่องเทพเจ้าจีน หัวข้อ “ตำนานและความเชื่อปุนเถ่ากงในสังคมไทย” โดย ผศ.ดร. สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์ จัดโดยภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ ร่วมกับสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

บทที่ 3

การสำรวจ และการจัดกลุ่มรูปแบบของรูปเคารพปูนปั้นในเขตกรุงเทพฯ

ในการศึกษารูปแบบของรูปเคารพปูนปั้น¹ จะทำการสำรวจเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยจะเลือกศึกษารูปเคารพปูนปั้นเฉพาะศาลเจ้าที่มีชื่อศาลเจ้าว่าศาลเจ้าปูนปั้น ทั้งนี้หมายถึงในภาษาไทย หรือ ภาษาจีน หรือทั้งสองภาษา และศาลเจ้าที่มีปูนปั้นเป็นเทพเจ้าหลักหรือเทพเจ้าประธานของศาลนั้นๆเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามนอกจากการศึกษารูปเคารพของปูนปั้นแล้ว ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษารูปแบบของเทพองค์อื่นๆ รวมถึงปูนปั้นของศาลเจ้าอื่นๆในบางแห่งที่ปูนปั้นไม่ได้มีฐานะเป็นเทพประธาน แต่มีความสำคัญต่อการศึกษาหรือมีความเกี่ยวข้องกันเพื่อเป็นกรณีศึกษาและนำมาเป็นข้อเปรียบเทียบ

นอกจากนี้การเลือกสำรวจรูปเคารพปูนปั้นนั้น จะใช้หลักเกณฑ์โดยการอ้างอิงจากป้ายชื่อศาลเจ้าที่บ่งบอกว่าเป็นศาลปูนปั้น และป้ายชื่อเทพเจ้าซึ่งบ่งบอกชัดเจนว่าเป็นปูนปั้นหรือคำให้สัมผัสภพของผู้นับถือศาลหรือบุคคลในชุมชนนั้นๆซึ่งเป็นที่ตั้งของศาล โดยศาลเจ้าของปูนปั้นที่ทำการสำรวจในรายงานฉบับนี้ได้อ้างอิงจาก รายงานการศึกษา: ศาสนสถานประเภทศาลเจ้าในเขตกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2554 ของกองนโยบายแผนงาน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร และการลงพื้นที่สำรวจของผู้วิจัยเอง

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ปีที่สร้าง	แหล่งที่ตั้ง				ขนาดศาลเจ้า		
			ชุมชน	หมู่บ้าน	ตลาด	ริมน้ำ	เล็ก	กลาง	ใหญ่
1	ศาลเจ้าตึกดิน ในโรงเรียนกมลจิงชั้นแขวงตลาดพลู เขตธนบุรี	2499	●					●	

¹ เนื่องจากเทพเจ้า “ปูนปั้น” มีชื่อที่ใช้เรียกหลากหลายแตกต่างกันไปทั้งการออกเสียงและการสะกดคำ ผู้วิจัยจึงขอใช้ชื่อ “ปูนปั้น” เป็นชื่อกลางในการอธิบายเนื้อหา ยกเว้นในกรณีอ้างอิงชื่อของศาลเจ้าหรือเทพเจ้า “ปูนปั้น” ที่มีชื่อเรียกเฉพาะจะยังคงใช้ชื่อที่สถานที่นั้นๆเรียกมาแต่เดิม

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ปีที่สร้าง	แหล่งที่ตั้ง				ขนาดศาลเจ้า		
			ชุมชน	หมู่บ้าน	ตลาด	ริมน้ำ	เล็ก	กลาง	ใหญ่
2	ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่ากง ในตลาดวงเวียนใหญ่ ถนนตากสิน ซอย 1 เขตธนบุรี	2347			●		●		
3	ศาลเจ้าเล่าปึงเถ่ากง ริมคลองบางกอกน้อย แขวงศิริราช เขต บางกอกน้อย	มากกว่า 1200ปี	●				●	●	
4	ศาลเจ้าบ้านหม้อเล่า ปึงเถ่ากง แขวงวัง บูรพาภิรมย์ เขตพระ นคร	2395	●				●	●	
5	ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่ากง ถนนทรงวาด แขวง สัมพันธวงศ์ เขต สัมพันธวงศ์	2367	●						●
6	ศาลเจ้าชินปุ่นเถ่ากง ถนนมังกร แขวง สัมพันธวงศ์ เขต สัมพันธวงศ์	2389	●					●	
7	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ใน ตลาดทำดินแดงแขวง สมเด็จพระเจ้าพระยา เขต คลองสาน	ไม่ ทราบ ประวัติ			●				

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ปีที่สร้าง	แหล่งที่ตั้ง				ขนาดศาลเจ้า		
			ชุมชน	หมู่บ้าน	ตลาด	ริมน้ำ	เล็ก	กลาง	ใหญ่
8	ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง ถนนเทอดไท แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	เด่อกวง ราชวงศ์ชิง	●			●	●		
9	ศาลเจ้าปุนเถ่ากง ดินแดง 1 ซอยตลาดศรีทองคำ แขวงดินแดง เขตดินแดง	ไม่ทราบประวัติ			●		●		
10	ศาลเจ้าปุนเถ่าก้ง ซอยสี่คัม แขวงสามเสน เขตดุสิต	2393	●			●			
11	ศาลเจ้าพ่อบ้านขมิ้น (เจ้าอ้วงเจี้ยปั้งท้าว กง) แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย	เด่อกวง ราชวงศ์ชิง	●			●			
12	ศาลปุนเถ่ากง (ศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด) ถนนเจริญกรุง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	2451	●				●		
13	ศาลเจ้าบางยี่เรือ (ศาลเจ้าสูง) แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี	2394	●			●			

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ปีที่สร้าง	แหล่งที่ตั้ง				ขนาดศาลเจ้า		
			ชุมชน	หมู่บ้าน	ตลาด	ริมน้ำ	เล็ก	กลาง	ใหญ่
14	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยวานิช 1 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์	2464			●			●	
15	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง แขวงสี่พระยา เขตบางรัก	2491	●						●
16	ศาลเจ้าปูนเถ่ากงมาตรงข้ามตลาดทำดินแดง แขวงคลองสาน เขตคลองสาน	ไม่ทราบประวัติ	●					●	
17	ศาลเจ้าพ่อคลองสาน แขวงคลองสาน เขตคลองสาน	2511	●			●		●	
18	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ในตลาดเล่งบ๊วยเอี้ย แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์	ไม่ทราบประวัติ			●		●		
19	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ทำดินแดงซอย 12 แขวงคลองสาน เขตคลองสาน	ไม่ทราบประวัติ	●					●	

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ปีที่สร้าง	แหล่งที่ตั้ง				ขนาดศาลเจ้า		
			ชุมชน	หมู่บ้าน	ตลาด	ริมน้ำ	เล็ก	กลาง	ใหญ่
20	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง แขวงสามเสนใน เขตพญาไท	ไม่ทราบประวัติ	●					●	
21	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ในโรงเรียนผดุงเกษม แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค	2531	●						●
22	ศาลเจ้าปุงเต่ากง (เจ้าพระยาสยาม) ชุมชนศาลเจ้าปุงเต่ากง เขตบางพลัด	2524		●					●
23	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยเจริญนคร 10 แขวงคลองตันใต้ เขตคลองสาน	ไม่ทราบประวัติ		●				●	
24	ศาลเจ้าปุงเต่ากง ซอยสุขสวัสดิ์ 30 แขวงบางปะกอก เขตราชบุรี	2526		●				●	
25	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง หน้าโบ้เบ้ทาวเวอร์ แขวงคลองมหานคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	ไม่ทราบประวัติ			●			●	

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ (ต่อ)1

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ปีที่สร้าง	แหล่งที่ตั้ง				ขนาดศาลเจ้า		
			ชุมชน	หมู่บ้าน	ตลาด	ริมน้ำ	เล็ก	กลาง	ใหญ่
26	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ศาลาแดง ซอยศาลาแดง2 เขตสีลม	ไม่ทราบประวัติ	●					●	
27	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยตากสิน10 แขวงบुकโล เขตธนบุรี (1)	2397	●				●		
28	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยตากสิน10 แขวงบुकโล เขตธนบุรี (2)	ไม่ทราบประวัติ	●				●		
29	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เขียงฮวด) เซ็นหลุยส์ซอย3 เขตสาทร	2551	●						●
30	ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราษฎร์บูรณะ 23 แขวงบางปะกอก เขตราษฎร์บูรณะ	2535	●					●	
31	ศาลเจ้าพ่อปู่ราษฎร์บูรณะเจ้าแม่ทับทิม แขวงบางปะกอก เขตราษฎร์บูรณะ	2514	●					●	
32	ศาลเจ้าพ่อปึงเถ่ากง ซอยรามคำแหง 58/3 แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ	2555	●					●	

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ปีที่สร้าง	แหล่งที่ตั้ง				ขนาดศาลเจ้า		
			ชุมชน	หมู่บ้าน	ตลาด	ริมน้ำ	เล็ก	กลาง	ใหญ่
33	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซอย81 เขตประเวศ	2460	●						●
34	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ตลาดหัวตะเข้ แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง	2552			●	●		●	
35	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ตลาดท่าพระรุ่งเรือง แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่	ไม่ทราบประวัติ			●			●	
36	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง (ศาลเจ้าบางบัว) ซอยพหลโยธิน46 แขวงลาดยาว เขตบางเขน	ไม่ทราบประวัติ	●			●		●	
37	ศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า สุขใจ ซอยพหลโยธิน 36 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร	2513	●						●
38	ศาลเจ้าพ่อสมบุญ (ปูนเถ่ากง) ในตลาด ยี่งเจริญ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน	2501			●			●	

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อศาลเจ้าทั้งหมดที่ทำการสำรวจ (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ปีที่สร้าง	แหล่งที่ตั้ง				ขนาดศาลเจ้า		
			ชุมชน	หมู่บ้าน	ตลาด	ริมน้ำ	เล็ก	กลาง	ใหญ่
39	ศาลเจ้าสนามเป้า ซอยพหลโยธิน 1 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท	2514	●					●	
40	ศาลเจ้าปูนเกล้ากง ซอยมหาธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร	ไม่ทราบประวัติ	●					●	
41	ศาลเจ้าปูนเกล้ากง ซอยเจริญสนิทวงศ์ 35 แขวงบางขุนศรี เขตบางกอกน้อย	ไม่ทราบประวัติ			●			●	
42	ศาลเจ้าปิ้งเกล้ากง ตลาดท่าพระ แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่	ไม่ทราบประวัติ			●			●	
43	ศาลเจ้าปิ้งเกล้ากง หมู่บ้านไผ่ทองนิเวศน์ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ	ไม่ทราบประวัติ		●				●	

***หมายเหตุ ตารางที่ 2**

1. ข้อมูลปีที่สร้างศาลเจ้า ได้จาก การลงพื้นที่สำรวจศาลเจ้า และศาลเจ้านั้นมีหลักฐานบันทึกประวัติการสร้างศาลเจ้า เช่น ป้ายจารึก ระฆัง หรือ บันทึกอื่นๆ หากศาลใดไม่พบข้อมูลดังกล่าวจะถือว่าไม่สามารถทราบประวัติและปีที่สร้างได้

2. ในกรณีจารึกต่างๆของศาลเจ้าจารึกปีที่สร้างเป็นชื่อช่วงรัชสมัยจักรพรรดิจีน และราชวงศ์ของจีน โดยไม่จารึกปีศักราช ทำให้ไม่สามารถระบุปีได้แน่ชัด จะบันทึกในตารางที่ 2 ด้วยชื่อช่วงรัชสมัยและราชวงศ์เช่นกัน เช่น ช่วงรัชสมัยจักรพรรดิเต้ากวง ราชวงศ์ซิง จะอยู่ในช่วง ปี พ.ศ. 2363 - พ.ศ. 2393

3. ในกรณีบางศาลเจ้า ไม่มีจารึกบอกปีที่สร้าง แต่บอกช่วงปีที่บูรณะ และจากการสัมภาษณ์พบว่ามีการสร้างมาช้านาน แต่ปัจจุบัน ย้ายที่ หรือสร้างใหม่ ผู้วิจัยไม่สามารถแน่ใจถึงช่วงเวลาเริ่มสร้าง จะถือเอาปีที่สร้างศาลหลังปัจจุบันเป็นปีที่สร้าง

4. หลักการจัดเกณฑ์ ศาลเล็ก กลาง ใหญ่ ดูจาก

ศาลขนาดใหญ่ คือศาลที่แบ่งเป็นสามห้อง คือโถงกลาง ซ้าย และขวา ประดิษฐานเทพเจ้าหลายองค์ มีโต๊ะบูชาเทพเจ้าหลายโต๊ะ

ศาลขนาดกลาง คือ ศาลห้องเดียว มีโต๊ะบูชาเทพเจ้าเพียงโต๊ะเดียว

ศาลขนาดเล็ก คือ ศาลที่มีลักษณะคล้ายศาลพระภูมิ

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบรูปเคารพปูนปั้นต่างของแต่ละศาลเจ้า โดยแต่ละศาลเจ้า

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้าปูนปั้นต่าง	รูปแบบของรูปเคารพปูนปั้นต่าง				
		บุคคล	ป้าย	ภาพ ถ่าย	รูปภาพ	เจี๊วด
1	ศาลเจ้าตึกดิน ในโรงเรียนกมลจิงชั้น แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี	●				
2	ศาลเจ้าเล่าปูนปั้นต่าง ในตลาดวงเวียน ใหญ่ ถนนตากสินซอย1 เขตธนบุรี	●				
3	ศาลเจ้าเล่าปี่ปั้นต่าง ริมคลองบางกอก น้อย แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย	●				
4	ศาลเจ้าบ้านหม้อเล่าปี่ปั้นต่าง แขวงวัง บูรพาภิรมย์ เขตพระนคร	●				

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบรูปเคารพปูนปั้นต่างของแต่ละศาลเจ้า (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้าปูนปั้นต่าง	รูปแบบของรูปเคารพปูนปั้นต่าง				
		บุคคล	ป้าย	ภาพถ่าย	รูปภาพ	เจี๊วด
5	ศาลเจ้าเล่าปูนปั้นต่าง ถนนทรงวาด แขวง สัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์	●		●		
6	ศาลเจ้าชินปั้นต่าง ถนนมังกร แขวง สัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์	●				
7	ศาลเจ้าปิ้งต่างในตลาดทำดินแดงแขวง สมเด็จพระยา เขตคลองสาน	●				
8	ศาลเจ้าเล่าปูนปั้นต่าง ถนนเทอดไท แขวง บางยี่เรือ เขตธนบุรี	●				
9	ศาลเจ้าปูนปั้นต่าง ดินแดง 1 ซอยตลาดศรี ทองคำ แขวงดินแดง เขตดินแดง	●				
10	ศาลเจ้าปูนปั้นต่าง ซอยสีคาม แขวงสาม เสน เขตดุสิต	●			●	●
11	ศาลเจ้าพ่อบ้านขมื่น (ซำอ้วงเขี้ยวปิ้งทำ วง) แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย	●				
12	ศาลปูนปั้นต่าง (ศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด) ถนน เจริญกรุงเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	●				
13	ศาลเจ้าบางยี่เรือ (ศาลเจ้าสูง) แขวงบางยี่ เรือ เขตธนบุรี	●				
14	ศาลเจ้าปูนปั้นต่าง ซอยวานิช1 แขวง จักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์	●				
15	ศาลเจ้าปูนปั้นต่าง แขวงสี่พระยา เขตบาง รัก	●				
16	ศาลเจ้าปูนปั้นต่างมา ตรงข้ามตลาดทำดิน แดง แขวงคลองสาน เขตคลองสาน	●			●	

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบรูปเคารพปูนปั้นต่างของแต่ละศาลเจ้า (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้าปูนปั้นต่าง	รูปแบบของรูปเคารพปูนปั้นต่าง				
		บุคคล	ป้าย	ภาพถ่าย	รูปภาพ	เจวีค
17	ศาลเจ้าพ่อคลองสาน แขวงคลองสาน เขตคลองสาน	●				
18	ศาลเจ้าปูนปั้นต่าง ในตลาดเล่งบ๊วยเอี้ย แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์		●			
19	ศาลเจ้าปูนปั้นต่าง แขวงสามเสนใน เขตพญาไท	●				
20	ศาลเจ้าปิ้งต่างในโรงเรียนผดุงเกษม แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค	●				
21	ศาลเจ้าปุงเต่ากง (เจ้าพระยาสยาม) ชุมชนศาลเจ้าปุงเต่ากง เขตบางพลัด	●				
22	ศาลเจ้าปูนปั้นต่าง ซอยเจริญนคร10 แขวงคลองตันใต้ เขตคลองสาน	●				
23	ศาลเจ้าปุงเต่ากง ซอยสุขสวัสดิ์30 แขวงบางปะกอก เขตราชบุรี	●				
24	ศาลเจ้าปูนปั้นต่างหน้าโบสถ์ท้าวเวร้ แขวงคลองมหานาค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	●				
25	ศาลเจ้าปิ้งต่างศาลาแดง ซอยศาลาแดง2 เขตสีลม				●	
26	ศาลเจ้าปูนปั้นต่างซอยตากสิน10 แขวงบुकโล เขตธนบุรี (1)		●			
27	ศาลเจ้าปูนปั้นต่างซอยตากสิน10 แขวงบुकโล เขตธนบุรี (2)					●
28	ศาลเจ้าปิ้งต่าง (เชียงฮวด) เซ็นหลุยส์ซอย3 เขตสาทร	●	●	●	●	

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบรูปเคารพปูนปั้นเก่าแก่ของแต่ละศาลเจ้า (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้าปูนปั้นเก่าแก่	รูปแบบของรูปเคารพปูนปั้นเก่าแก่				
		บุคคล	ป้าย	ภาพถ่าย	รูปภาพ	เจวีดี
29	ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราษฎร์บูรณะ 23 แขวงบางปะกอก เขตราษฎร์บูรณะ	●				●
30	ศาลเจ้าพ่อปู่ราษฎร์บูรณะเจ้าแม่ทับทิม แขวงบางปะกอก เขตราษฎร์บูรณะ					●
31	ศาลเจ้าพ่อปิ้งเก่าแก่ง ซอยรามคำแหง 58 /3 แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ	●				
32	ศาลเจ้าปิ้งเก่าแก่ง ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซอย 81 เขตประเวศ	●		●	●	
33	ศาลเจ้าปิ้งเก่าแก่งตลาดหัวตะเข้ แขวงตลาดกระบัง เขตตลาดกระบัง	●				
34	ศาลเจ้าปูนปั้นเก่าแก่ง ตลาดท่าพระรุ่งเรือง แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่	●				
35	ศาลเจ้าปูนปั้นเก่าแก่ง (ศาลเจ้าบางบัว) ซอยพหลโยธิน 46 แขวงลาดยาว เขตบางเขน	●				
36	ศาลเจ้าปิ้งเก่าแก่งม้า สุขใจ ซอยพหลโยธิน 36 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร	●				
37	ศาลเจ้าพ่อสมบุญ (ปูนปั้นเก่าแก่ง) ในตลาดยิ่งเจริญ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน	●				
38	ศาลเจ้าสนามเป้า (ปูนปั้นเก่าแก่งสนามเป้า) ซอยพหลโยธิน 1 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท	●				
39	ศาลเจ้าปูนปั้นเก่าแก่ง ซอยมหาธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร		●			

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบรูปเคารพปูนปั้นเก่าแก่ของแต่ละศาลเจ้า (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้าปูนปั้นเก่าแก่	รูปแบบของรูปเคารพปูนปั้นเก่าแก่				
		บุคคล	ป้าย	ภาพถ่าย	รูปภาพ	เจวีค
40	ศาลเจ้าปิ้งเถ้ากง(ท่าพระ) ตลาดท่าพระ แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่	●				
41	ศาลเจ้าปิ้งเถ้ากง ซอยจรัญสนิทวงศ์ 35 แขวงบางขุนศรี เขตบางกอกน้อย	●				
42	ศาลเจ้าปิ้งเถ้ากง ตลาดท่าพระ แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่	●				
43	ศาลเจ้าปิ้งเถ้ากง หมู่บ้านไผ่ทองนิเวศน์ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ	●				

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ในส่วนของการจัดกลุ่มของรูปเคารพจะใช้หลักเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มดังนี้คือ แบ่งตามรูปแบบของรูปเคารพ รูปแบบศิลปะ และลักษณะทางประติมานวิทยาซึ่งจะนำมาใช้ในส่วนของการประติมากรรมบุคคล

รูปเคารพในลักษณะของป้ายอักษรจีน

ตารางที่ 4 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่พบรูปเคารพในลักษณะของป้ายเขียนอักษรจีน (ภาพที่ 39-43)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า	ลักษณะป้าย
1	ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง ในตลาดวงเวียนใหญ่ ถนนตากสิน ซอย1 เขตธนบุรี	อักษรเสียน
2	ศาลเจ้าปุนเถ่ากง ในตลาดเล่งบ๊วยเอี้ย แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์	อักษรชื่อปุนเถ่ากง
3	ศาลเจ้าปุนเถ่ากง ซอยตากสิน10 แขวงบुकโล เขตธนบุรี (1)	อักษรเสียน
4	ศาลเจ้าปุนเถ่ากง (ศาลเจ้าบางบัว) ซอยพหลโยธิน46 แขวงลาดยาว เขตบางเขน	อักษรเสียน
5	ศาลเจ้าปุนเถ่ากง ซอยมหาธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร	อักษรชื่อปุนเถ่ากง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 39 ป้ายเคารพศาลเจ้าปุนเถ่ากง ในตลาดเล่งบ๊วยเอี้ย แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 40 ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง ในตลาดวงเวียนใหญ่ ถนนตากสิน ซอย1 เขตธนบุรี กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 41 ศาลเจ้าปุนเถ่ากง ซอยตากสิน 10 แขวงบुकโล เขตธนบุรี (1) กรุงเทพฯ

ภาพที่ 42 ศาลเจ้าปูนเกล้ากง (ศาลเจ้าบางบัว) ซอยพหลโยธิน46 แขวงลาดยาว เขตบางเขน
กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช. สอนวิชาชีพ

ภาพที่ 43 ศาลเจ้าปูนเกล้ากง ซอยมหาธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ

อักษรจีนคำว่า “神”

รูปเคารพในกลุ่มนี้มีลักษณะเป็นป้ายชื่อสลัก หรือเขียนคำว่า “เสิน” (神) ในภาษาจีนกลางหรือ“ซิง”ในภาษาจีนแต้จิ๋วมีความหมายว่า“เทพเจ้า” หรือ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์”แสดง ความหมายถึงที่สถิตของเทพเจ้า神 (shén) = 礻 [示]+ 申 เสิน : จิตวิญญาณ (spirit) ตั้งแต่โบราณ ชาวจีนเชื่อว่าผีบรรพบุรุษได้สร้างเครื่องหมายพิเศษขึ้นไว้ เครื่องหมายเหล่านี้จึงเป็นที่เคารพสักการะ ศักดิ์สิทธิ์ มีพลังหยั่งรู้เหนือมนุษย์เอง “เสิน” จึงเป็นตัวหนังสือที่รวมเอาคำว่า “礻 [示]= ศักดิ์สิทธิ์” เข้ากับ “申 = เครื่องหมาย”²

ป้ายอักษร หรือสัญลักษณ์ “神” ไม่ได้พบเพียงเฉพาะแค่ศาลปูนเต๋างเท่านั้น แต่มีการใช้สัญลักษณ์นี้แทนเทพเจ้าทั่วไป โดยพบได้ทั่วไปทั้งในต่างประเทศ (ภาพที่ 44) และประเทศไทยเอง (ภาพที่ 45) จึงทำให้เกิดความสับสนในตัวคนของเทพเจ้าว่าแท้จริงแล้วเป็นเทพองค์ใดในกรณีที่ไม่มีการระบุชื่อหรือข้อความใดๆบนป้าย

เนื่องด้วยแต่ละพื้นที่มีเทพเจ้าที่นับถือแตกต่างกันไป และมีการใช้สัญลักษณ์นี้แทนตัวเทพเจ้าผู้มากมาย กล่าวคือการที่จะระบุได้ว่าศาลเจ้าที่มีเพียงแค่ป้ายอักษรเช่นนี้เป็นศาลปูนเต๋างหรือไม่นั้น สามารถเห็นได้จากการระบุชื่อเทพเจ้าลงบนป้ายเคารพ การระบุชื่อเทพเจ้าไว้ที่ตัวศาลหรือการระบุไว้ที่ประติมากรรมบุคคล (ภาพที่ 42) ซึ่งจากการสำรวจพบว่าป้ายเคารพในลักษณะนี้ หากใช้บูชาอยู่เพียงป้ายเดียวในศาลเจ้า ส่วนใหญ่จะพบอยู่ในศาลเจ้าที่มีขนาดเล็ก หรือศาลที่สร้างอย่างง่ายๆ ภายในตัวศาลไม่ปรากฏรูปเคารพเทพองค์อื่นๆแต่หากเป็นศาลขนาดหรือขนาดใหญ่ มักจะมีรูปเคารพอื่นๆรวมอยู่ด้วย

² โกมูทที ปวัตนา, ผู้แปล, จีนตัวหนังสือมีวิญญาณ, [ม.ป.ท.]: (มิ่งขวัญ, 2537), 95.

ภาพที่ 44 ตัวอักษรเส้น ในศาลไม้ระบู่ชื่อเทพเจ้า ประเทศจีน

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.youthnetradio.org>

/tmit/forum/data/attachment/forum

มหาวิทยาลัยศิลปากร สภานิติศาสตร์

ภาพที่ 45 ป้ายสัญลักษณ์ “神” ศาลเจ้าแม่ทับทิม คลองสาน กรุงเทพฯ

อักษรจีนชื่อปูนเถ่ากง

คำว่า ป้ายวิญญาณ มาจากคำว่า เสินจูผาย (神主牌) หรือ ป้ายชินจู หรือ ชินจู หมายถึง ป้ายสัญลักษณ์ที่มีความเชื่อว่ามีวิญญาณสิงสถิตอยู่และถือว่าวิญญาณนั้นเป็นเทพเจ้า ข้อความในป้ายจะระบุชื่อแซ่ผู้ตาย วันเดือนปีเกิด-ตาย เป็นต้น

ป้ายวิญญาณถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อลูกหลานมีปัญหาต่างๆ จึงมักมีการระบายนามความทุกข์กับป้าย รวมทั้งขอให้ช่วยเหลือ คຸ້ມครองให้ปลอดภัย

การวางป้ายวิญญาณไว้สักการบูชาที่ศาลเจ้าส่วนมากเป็นศาลบรรพชนประจำตระกูล ไม่ว่าจะเป็นตระกูลผู้สร้างศาลไว้สำหรับเป็นศาลประจำตระกูล หรือการสร้างเพื่อรำลึก เช่นศาลเจ้าจินรวมป้ายวิญญาณที่จังหวัดภูเก็ต ชื่อ ศาลเจ้าต๋องย่องสู ตั้งอยู่ที่ตำบลกะทู้ อำเภอกะทู้ มีประวัติว่าราวปลายรัชกาลที่ 4 กลุ่มชาวจีน 2 พวก เกิดทะเลาะวิวาทกันด้วยผลประโยชน์หลายอย่าง ทำให้เกิดการยกพวกเข้าต่อสู้ จนทางการปราบไม่ไหว ประมาณพ.ศ. 2419 พวกอั้งยี่ทั้งสองฝ่าย คือกลุ่มม้งหินหรือ ยี่หินกับกลุ่มปุงเถ่ากง

ต่อมามีการวางแผนและลอบฆ่ากันเพราะผลประโยชน์ ทำให้กลุ่มม้งหิน ตายไปถึง 413 คน หลังจากนั้นไม่นาน ลูกเมียพี่น้องคนตาย หลายคนฝันว่า มีวิญญาณเร่ร่อน ร้องให้ช่วยหาที่อยู่อาศัย จึงได้สร้างศาลให้ ตั้งชื่อศาลเป็นภาษาฮกเกี้ยนว่า ต๋องย่องสู ภาษาจีนกลาง ออกเสียงว่า จงหย่งฉือ³ (ภาพที่ 46)

ปัจจุบันธรรมเนียมการทำป้ายวิญญาณเริ่มของชาวไทยเชื้อสายจีนลดน้อยลง อาจเป็นเพราะการกลืนกินของวัฒนธรรมไทย หรือการปรับตัวตามยุคสมัย เช่น เมื่อมีการถ่ายภาพเกิดขึ้น การบูชาป้ายบรรพบุรุษก็เริ่มเสื่อมหายไป เปลี่ยนเป็นการนำรูปถ่ายจริงมาใช้แทน

ตามคติจีน นอกจากป้ายวิญญาณบรรพบุรุษแล้ว ยังมีป้ายต่างๆ ที่สำคัญ เช่น ป้ายหน้าหลุมศพ บอกชื่อแซ่และข้อมูลสังเขปของผู้ตาย ป้ายบูชาเทพเจ้าแห่งฟ้า หรือเทียนกง หรือทิกง ป้ายเทพเจ้าแห่งเตาไฟหรือจ้าวหุนกง ป้ายชื่อเทพเจ้าที่เจ้าบ้านเคารพ หรือป้ายเคารพเจ้าที่เจ้าทางตามสถานที่ต่างๆ เป็นต้น เช่น ป้ายเคารพภูตี่เสิน (ภาพที่ 47) หรือ ป้ายเคารพผีเต๋อเจ็งเสิน (ภาพที่ 48)

³ ไชยยุทธ ปิ่นประดับ, “ประวัติศาสตร์กะทู้”, ที่ระลึกในงานเปิดศูนย์อนุรักษ์ท้องถิ่นกะทู้ (โรงเรียนบ้านกะทู้ อำเภอกะทู้ ตำบลกะทู้ จังหวัดภูเก็ต: 2 เมษายน 2540), 14.

ภาพที่ 46 ป้ายวิญญาณ ศาลต่อช่องสู่อ. กะทู้จ. ภูเก็ต

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 47 ป้ายเคารวิญญาณ (Spirit Tablet) ประเทศจีน ปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ต้น
พุทธศตวรรษที่ 20 เนื้อหาบนแผ่นป้ายเขียนว่า (塔山土地神位) หมายถึงป้ายสถิตย
ของเจ้าที่แห่งขุนเขาเจดีย์ พิพิธภัณฑ์ Anthropology โคโลัมเบีย
ที่มา: พิพิธภัณฑ์ Anthropology โคโลัมเบีย, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก
<http://anthromuseum.missouri.edu/minigalleries/chinesespirittablets/1967-0039-tablet.shtml>

ดังนั้นอาจสันนิษฐานได้ว่าป้ายเคารพเทพเจ้าคงมีที่มาจากการทำป้ายวิญญาณบรรพบุรุษ เนื่องจากคติความเชื่อการยกฐานะวิญญาณบรรพบุรุษให้เป็นเทพเจ้า ทำให้เกิดการทำป้ายชื่อระบุชื่อเทพเจ้าที่ตนเคารพนับถือ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สังกัดศิลปศึกษา

ภาพที่ 48 ป้ายเคารพผู้ต่อเจิ้งเสิน

ที่มา: 孤独川陵 (กูตู่ฉวนหลิง), 东南亚华人普遍崇拜大伯公 (ตงหนานย่าหัวเรินผู้เปี่ยนฉ่งป้ายด้าปอกก), เข้าถึงเมื่อ 26 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก http://blog.sina.com.cn/s/blog_47a307c40101tszg.html

ในกรณีของป้ายเคารพปูนเถ้าก่ง เนื่องจากบนป้ายระบุชื่อปูนเถ้าก่งไว้ชัดเจน ทำให้ทราบได้แน่ชัดว่าป้ายเคารพนี้คือเทพปูนเถ้าก่ง เช่น เช่นป้ายหินสลักชื่อปูนเถ้าก่งในประเทศเวียดนาม (ภาพที่ 49) ที่เป็นหลักฐานทำให้ทราบว่าในประเทศเวียดนามมีการนับถือเทพปูนเถ้าก่งเช่นกัน

ภาพที่ 49 ป้ายเคารพปูนถ้ำกง ศาลเจ้าอู่หวาง (五行廟) เขียนว่า 潮州本頭公祭業 (เฉาโจวเป็น
โถวกงจี้เย่) เมืองฮอยอัน ประเทศเวียดนาม

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://eressea.pixnet.net/blog/post/27162637-%E8%B6%8A%E5%8D%97%E4%B9%8B%E6%97%85day8%EF%BC%9A%E6%9C%83%E5%AE%89%E5%8F%A4%E5%9F%8E%E5%B7%A1%E7%A6%AE>

จากการสำรวจป้ายเคารพลักษณะนี้ในเขตกรุงเทพแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. ป้ายชื่อปูนถ้ำกงที่ระบุชื่อปูนถ้ำกงในลักษณะของป้ายวิญญาณของจีน (ภาพที่ 50-51) ซึ่งอาจใช้เป็นเทพประธานหลักของศาล หรือไม่ใช่เทพประธานก็ได้ เช่น ศาลเจ้าปูนถ้ำกง ฮอยมหาธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร เป็นต้น (ภาพที่ 43)
2. ป้ายที่ระบุคำว่าปูนถ้ำกงไว้ด้านข้างคำว่า “เสิน” (神) คือการใช้คำว่าปูนถ้ำกงเสมือนเป็นการบ่งบอกตำแหน่งหรือฐานะของเทพเจ้า เช่น ป้ายของศาลเจ้าปูนถ้ำกง ในตลาดเล่งบัวเยี่ย (ภาพที่ 39)

ภาพที่ 50 ป้ายเคารพสลักคำว่า เหล่าเป็นโถวกงม่า (老本頭公神位) เป็นเทพประธานของ
ศาลเจ้าพ่อทុងแค ตลาดเก่าห้อง จ. สุพรรณบุรี

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาพลศึกษา

ภาพที่ 51 ป้ายเคารพปูนฉาบ (本頭公三仙之侯王神位) ศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว เขตบางรัก
กรุงเทพฯ

กรณีป้ายอักษรทั้งสองรูปแบบ และความเชื่อมโยงกับเทพปุ่นเกล้ากง ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานถึงการใช้อักษรจีนคำว่า “เป็น” (本) บนป้ายเคารพเทพเจ้า โดยไม่ปรากฏคำว่า “ปุ่นเกล้ากง” โดยจากการสำรวจศาลปุ่นเกล้ากง และศาลเจ้าอื่นๆที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีป้ายเคารพ ป้ายกลอนคู่ที่มีการใช้คำว่า “本” อาจหมายถึง本地 (เป็นตี้) หรือ 本境 (เป็นจิ่ง) ที่หมายถึง “ที่แห่งนี้” ซึ่งในบริบทนี้คำว่า “เป็น” อาจหมายความถึง “เจ้าที่” ซึ่งตีความได้ว่า เจ้าที่ของพื้นที่แห่งนี้ ยกตัวอย่างเช่น

1. 本廟地主爷 (เป็นเมี่ยวตี้จูเอ่) หมายความว่า ศาลเจ้าที่ตี้จูเอ่เอ๊ะ (ภาพที่ 52)
2. 本神 (เป็นเสิน) หมายความว่า เทพเจ้าที่
3. 本坊土地福德正神 (เป็นฟางตี้ฝู่เต๋อเจ็งเสิน) หมายความว่า เทพเจ้าที่ฝู่เต๋อเจ็งเสินของตรอกแห่งนี้ (ภาพที่ 53)
4. 本方地 (เป็นฟางตี้) หมายความว่า เทพเจ้าที่

จากตัวอย่างทั้งหมดล้วนกล่าวถึงเจ้าที่ทั้งสิ้น ตัวอย่างคำกลอนคู่ที่ใช้คำว่า “เป็นเสิน” เช่น 本神威揚蔭佑四境 (เป็นเสินเวียหยางอิน โย่วซื่อจิ่ง) เทพเจ้าที่ชื่อเสียงเลื่องลือ คุ่มครองทั่วทุกทิศ โดยเป็นกลอนที่เขียนในศาลของปุ่นเกล้ากงที่มีปุ่นเกล้ากงเป็นเทพประธาน ดังนั้นคำเหล่านี้รวมถึงปุ่นเกล้ากงอาจเป็นความเชื่อเดียวกันทั้งหมดที่หมายถึงเทพเจ้าที่ หรือ เพียงแค่แตกต่างกันในระดับชั้นฐานะเพียงเท่านั้น ดังเห็นได้จากป้ายตัวอักษร “本” ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ของศาลปุ่นเกล้ากงในหลายๆศาลเจ้า (ภาพที่ 54)

ภาพที่ 52 ป้ายเคารพเจ้าที่ บนป้ายระบุถึงชื่อ本廟地主爷 (เป็นเมี่ยวตี้จูเอ่) ศาลเจ้าเจียวเอ็งเมี่ยว เขตบางรัก กรุงเทพฯ

ที่มา: เนตรนภา แก้วแสงธรรม ขานเชโกวา, ไหว้เทพเจ้า 9 ศาลจีนมงคล (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2554), 15.

ภาพที่ 53 ป้ายเคารพ本坊土地福德正神 (เป็นฝาผนังผู้ดูแลเจ้าที่ผู้ดูแลเจิ้งเสิน) หมายความว่า เทพเจ้าที่ผู้ดูแล
เจิ้งเสินของตรอกแห่งนี้

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558 เข้าถึงได้จาก http://www.chinafolklore.org/blog/attachments/2010/03/4_201003190353595AW4R.jpg

ภาพที่ 54 ศาลเจ้าปุ่นเถ่ากง มูลนิธิปุ่นเถ่ากงสะพานควาย แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กรุงเทพฯ

ในอีกกรณีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอักษร “เป็น” คือการที่ไม่สามารถระบุได้ว่าศาลนั้นเป็นศาลปูนถ้ำกึ่งหรือไม้นอกเหนือจากการดูจากชื่อศาล ป้ายเคารพ และรูปเคารพ คือการดูจากป้ายกลอนคู่ของศาลหรือกลอนคู่ที่เขียนไว้ที่ตัวศาล(ภาพที่ 55) หรือป้ายผ้าอักษรจีนที่ใช้ประดับตกแต่งศาลเจ้าได้อีกด้วย (ภาพที่ 56) เนื่องจากคำกลอนคู่มักจะระบุชื่อเทพประธานของศาลเจ้าไว้อยู่เสมอซึ่งทำให้อาจคาดเดาได้หากอยู่ในกรณีที่ไม่สามารถระบุเทพประจำศาลได้เพราะสาเหตุต่างๆดังนี้

1. ศาลเจ้าไม่มีป้ายชื่อ
2. รูปเคารพไม่สามารถระบุชี้ชัดได้ว่าเป็นปูนถ้ำกึ่งหรือไม
3. เป็นศาลเจ้าเก่าที่เริ่มหักพัง
4. ศาลเจ้ามีชื่อเฉพาะเป็นภาษาไทย เช่น ศาลเจ้าปู่ย่า แต่ผู้คนในพื้นที่เรียกว่าศาลปูนถ้ำ

ก

5. ศาลเจ้าที่มีชื่อเรียกภาษาจีนเป็นชื่ออื่น นอกเหนือจากปูนถ้ำกึ่ง เช่น ศาลแปะกง ศาลฝูเต๋อเจิ้งเสิน

พบศาลประเภทนี้ในกรุงเทพฯอยู่บ้าง จากการค้นคว้าเอกสารพบว่าบางศาลมีประวัติใช้ชื่อว่าศาลปูนถ้ำกึ่งหรือเคยใช้ชื่อว่าศาลปูนถ้ำกึ่งแต่ปัจจุบันไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าเป็นศาลปูนถ้ำกึ่งหรือไม่

ภาพที่ 55 ศาลเจ้าจีนทำด้วยไม้สักแกะฉลุ บูชาเจ้าที่ในบ้าน อายุประมาณ 100 ปี วัดศรีนาวา

จ. นครนายก

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://m-culture.in.th/album/81585>

ภาพที่ 56 ป้ายฟ้าประดับภายในศาลเจ้าตึกดิน ในโรงเรียนกงลี้จ้งซัน แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี
กรุงเทพฯ เขียนว่า 老本頭公寶座 (เหล่าเป็นโถวงป่าจั่ว) หมายความว่า บัลลังก์หรือ
ที่ประทับของเทพปุนเถ่ากง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปเคารพในลักษณะภาพวาด หรือภาพถ่ายของปุนเถ่ากง

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่พบรูปเคารพในลักษณะรูปเคารพในลักษณะภาพวาดหรือภาพถ่าย
ของปุนเถ่ากง (ภาพที่ 57-64)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า
1	ศาลเจ้าปุนเถ่ากงท่าดินแดง ซอย12 แขวงคลองสาน เขตคลองสาน
2	ศาลเจ้าปุนเถ่ากง ซอยสีคาม แขวงสามเสน เขตดุสิต
3	ศาลเจ้าปึงเถ่ากงศาลาแดงซอยศาลาแดง2 เขตสีลม
4	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เชียงฮวด) เซ็นหลุยส์ซอย3 เขตสาทร
5	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซอย81 เขตประเวศ
6	ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
7	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ตลาดหัวตะเข้ แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง

ภาพที่ 57 ศาลเจ้าปูนเถ่ากงทำดินแดง ซอย12 แขวงคลองสาน เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 58 ศาลเจ้าปูนเถ่าก้ง ซอยสี่ก้าม แขวงสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ

ภาพที่ 59 ศาลเจ้าปึงเถ่ากงศาลาแดงซอยศาลาแดง2 เขตสีลม กรุงเทพฯ
 มทาวทขาลยดลปากกร สวงนลลลลลลลลลล

ภาพที่ 60 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซอย81 เขตประเวศ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 61 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เขียงฮวด) เซ็นหลุยส์ชอย 3 เขตสาทร กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 62 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เขียงฮวด) เซ็นหลุยส์ชอย 3 เขตสาทร กรุงเทพฯ

ภาพที่ 63 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซอย81 เขตประเวศ กรุงเทพฯ
 มทาวิทยาลัยศิลปะปากกร สวงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 64 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ตลาดหัวตะเข้ แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ

รูปเคารพในกลุ่มนี้เป็นรูปเคารพในลักษณะภาพวาด หรือ ภาพถ่ายของปูนปั้น โดยในกรณีของภาพวาดนั้นจะมีรายละเอียดของภาพที่แตกต่างกันออกไปบ้าง แต่โดยภาพรวมแล้วมีรายละเอียดที่คล้ายคลึงกัน คือ ปูนปั้นอยู่ในลักษณะขุนนางทหารจีน ประทับนั่งถือคทามงคล และก้อนทองโบราณ มีอักษรจีนคำว่า เหล่าเป็นโถวกง (老本頭公) หรือ เป็นโถวกง (本頭公) บนภาพ

โดยภาพวาดที่แสดงว่าปูนปั้นจะต้องมีลักษณะเช่นนี้ ไม่สามารถทราบข้อมูลได้ว่าเริ่มมีขึ้นตั้งแต่เมื่อใด และใครเป็นคนกำหนด แต่จากการค้นคว้า หลักฐานที่แสดงภาพของปูนปั้นอย่างชัดเจนที่ปรากฏในงานเอกสาร คือภาพปูนปั้นในนิตยสารภาษาจีน ของประเทศสิงคโปร์ ในปี พ.ศ.2526 (ภาพที่ 65) เนื่องจากมีการระบุชื่อไว้บนภาพอย่างชัดเจน และในเนื้อหาของบทความซึ่งภาพปูนปั้นนี้มีลักษณะเหมือนกับภาพปูนปั้นส่วนใหญ่ที่พบในปัจจุบัน

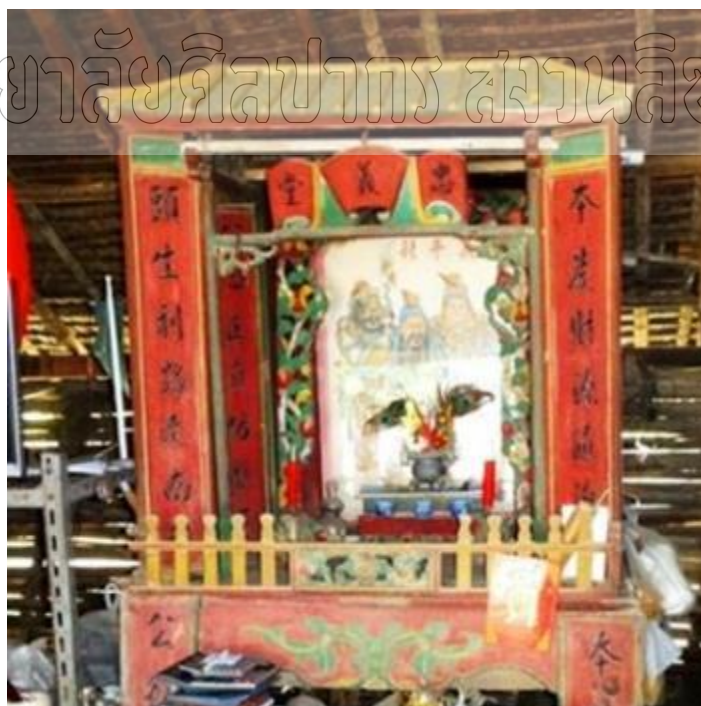
ภาพที่ 65 รูปภาพปูนปั้น

ที่มา: 柯木林 (เคอ มู่ หลิน), 大伯公是谁 (ต้าปอกงคือใคร) (ต้าปอกงคือใคร), เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก <http://kuabaklim.blogspot.com/2013/07/19861221-datohthodatohekong-to-pekong.html>

ภาพของปูนเกล้าอีกลักษณะหนึ่งคือ เทพเจ้าในชุดทหารขนบข้างด้วยบริวาร 2 องค์ ภาพลักษณะนี้เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่พบค่อนข้างมากในการใช้เป็นตัวแทนของปูนเกล้า เช่น ศาลไม้เก่าแก่ในบ้านของชาวจีนแคะ ที่จังหวัดราชบุรี (รูปที่ 66) ถึงแม้ว่าบนภาพจะไม่มีการระบุชื่อไว้ชัดเจนแต่บนป้ายกลอนคู่ของศาลมีคำว่าเป็นโถว (本頭) หรือ ศาลเจ้าปึงเกล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีภาพในลักษณะนี้เช่นกันและบนภาพระบุคำว่า “老本頭公” (เล่าเป็น โถวกง) (ภาพที่ 67)

เมื่อดูจากลักษณะของเทพเจ้าและบริวารทั้งสอง จะเห็นว่าบริวารคนหนึ่งถือง้าว ดังนั้นหากคิดถึงบริวารของเทพนักรบหรือทหารที่มีอาวุธเป็นง้าว ทำให้คาดได้ว่าเทพองค์นั้นคือกวนอู เมื่อนำเปรียบเทียบกับภาพของกวนอูโดยทั่วไปแล้ว (ภาพที่ 68) จะเห็นว่ามีลักษณะเหมือนกวนอูอยู่มากหรืออาจเป็นการตั้งใจใช้รูปกวนอูมาแต่แรก แต่ตั้งใจให้มีฐานะตำแหน่งเป็นปูนเกล้าก็เป็นได้ เหมือนตัวอย่างรูปปูนเกล้าอื่นๆที่พบ คือ รูปชายชรา เกรายาว แต่งกายแบบจีน ถือไม้เท้า ที่มีลักษณะเหมือนเจ้าที่จีน หรือคู่ตี่ง ได้ถูกนำมาใช้เป็นภาพแทนตัวปูนเกล้าอีกลักษณะหนึ่งเช่นกัน (ภาพที่ 69)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 66 ศาลไม้หลังเล็กในบ้านชาวจีนแคะ จ. ราชบุรี

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://hakkapeople.com/node/3353>

ภาพที่ 67 รูปเคารพปูนปั้นสามองค์ ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ต.คลองอุดมชลจร อ.เมือง จ. ฉะเชิงเทรา
ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://khlongudomchonlajorn.go.th/public/landmark>

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 68 รูปภาพเทพเจ้ากวนอู ชุมชนตลาดล่าง จ.ชุมพร
ที่มา: ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/uploads/images/20130701164246vTiE.jpg>

ภาพที่ 69 เจ้าพ่อกิ่งแก้ว ศาลเจ้าพ่อกิ่งแก้ว (เป็งเถ่ากง) อ. วัดสิงห์ จ. ชัยนาท

มทาวททขาลยตลปากกร สวงนลขสัทธ

สำหรับภาพถ่ายที่ใช้เป็นรูปเคารพแทนตัวปูนเถ่ากงพบว่าส่วนใหญ่จะมีการบูรณารูปถ่ายของ เจ้าพ่อเขาใหญ่ ของศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี หรือเรียกกันว่า ปูนเถ่ากงหิน (本頭公石) (ภาพที่ 70) มีลักษณะเป็นหินที่เกิดจากธรรมชาติ จากจารึกภาษาจีนที่ นายอึ้งเซ็ง แซ่ อึ้ง ชาวอำเภอทุ่งเชียง เกาะไหหลำ ประเทศจีน เป็นผู้จารึกไว้ในไม้สักเก่าแก่ราว ปีพ.ศ.2426 จารึกไว้ว่าขณะที่มาจอดทอดสมอเรืออยู่หน้าเกาะได้เห็นแสงไฟอยู่บนเขาจึงได้ปีนขึ้นไปดู พบรูปหินย้อยลักษณะเหมือนศีรษะคนตรงตามตำราจีนว่าเป็นรูปเจ้าพ่อที่เกิดขึ้นเองจากธรรมชาติ อยู่ในถ้ำในเขากลางทะเลและหันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีน้ำอยู่ ข้างหน้าตามที่ชาวจีนโบราณเชื่อถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์⁴ โดยรูปภาพมีลักษณะเป็นรูปขาวดำ ประทับยันต์ (ภาพที่ 71) ซึ่งเป็นรูปที่มาจาก การพิมพ์เผยแพร่เพื่อบูชาในช่วงเวลา ก่อนปี พ.ศ. 2500 สิ่งนี้ทำให้เห็นว่าชาวจีนมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนพบเจอในสถานที่ต่างๆ เป็นเจ้าที่ที่ดูแลปกป้องพื้นที่นั้นๆ และเรียกเจ้าที่นั้นว่าปูนเถ่ากง

⁴ ประวัติศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่, เข้าถึงเมื่อ 28 มกราคม 2558 .เข้าถึงได้จาก

นอกจากนี้รูปถ่ายอีกลักษณะหนึ่งคือ รูปถ่ายจากรูปเคารพบุคคลปูนปั้นในกรณีเป็นรูปเคารพองค์เก่าของศาลเจ้า เช่น รูปถ่ายปูนปั้นเจ้าของศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เซียงฮวด) ซึ่งเป็นรูปเคารพทำจากทองคำแบบศิลปะจีนแต่ถูกขโมยไปจากศาลเจ้า จึงนำรูปถ่ายมาตั้งบูชาแทน (ภาพที่ 61) โดยภาพถ่ายในลักษณะของปูนปั้นองค์เก่าเช่นนี้พบอยู่หลายศาลเจ้าไม่ใช่เพียงแค่ศาลเจ้าปูนปั้นเจ้า

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 70 ปูนปั้นเจ้าพ่อเขาใหญ่ ศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ เกาะสีชัง จ.ชลบุรี

ภาพที่ 71 รูปภาพปูนปลาสเตอร์ เจ้าพ่อเขาใหญ่ ศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ เกาะสีชัง จ.ชลบุรี
ที่มา : ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558,

เข้าถึงได้จาก <http://www.gpra.com/auctionc/view.php?aid=7487336>

การบูชาธรรมชาติและสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นความเชื่อเก่าแก่มีในทุกสังคมกระทั่งถึงปัจจุบันผู้คนก็ยังคงมีศรัทธาและเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติอยู่ทำให้เกิดการนับถือบูชาสิ่งของที่เกิดตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ หิน สาเหตุอาจเกิดได้จากตำนานเรื่องเล่าเหนือธรรมชาติต่างๆที่เล่าสืบต่อกันมาบวกกับจินตนาการในรูปลักษณะของสิ่งของเหล่านั้น ในสังคมไทยมีคติเช่นนี้ อยู่เช่นกัน การบูชาหินที่มีรูปร่างแปลกไปจากหินทั่วไป หรือการบูชาสิ่งของเดิมที่มีมาตั้งแต่โบราณและถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บูชาสืบต่อกันมา ความเชื่อเช่นนี้ทำให้เกิดการแต่งตั้งสิ่งเหล่านี้ให้เป็นปูนปลาสเตอร์ นั่นคือ “ปูนปลาสเตอร์หิน” การเรียกเช่นนี้อาจด้วยสาเหตุเพราะมีลักษณะเป็นหินหรือทำจากหิน เหมือนเจ้าพ่อเขาใหญ่ที่เกิดจากหิน หรือในอีกลักษณะหนึ่งคือปูนปลาสเตอร์หินที่เป็นโบราณวัตถุแล้วนำมาสักการบูชา เช่น เจ้าพ่อจักรนารายณ์ (ภาพที่ 72) ในจังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะเป็นประติมากรรมปูนดำหินศิลาแลงรูปพระวิษณุ ศิลปะสมัยทวารวดี

ภาพที่ 72 ปูนเกล้ากง (เจ้าพ่อจักรนารายณ์) ศาลปูนเกล้ากง วัดเขาพระศรี สรรเพชญาราม อ.อุ้ม
 ท้อง อ. สุพรรณบุรี

รูปเคารพปูนเกล้ากงในแบบประติมากรรมบุคคลศิลปะจีน

การสร้างรูปเคารพบุคคลของเทพปูนเกล้ากงนั้น ไม่พบหลักฐานว่าเริ่มมีขึ้นตั้งแต่เมื่อใด และการกำหนดรูปแบบว่าเทพปูนเกล้ากงต้องมีรูปลักษณะเช่นไรนั้นก็ยังคงไม่สามารถจำกัดรูปแบบเฉพาะได้จนถึงในปัจจุบันนี้ เนื่องด้วยทั้งเอกสารวิชาการ รูปเคารพในปัจจุบัน หรือแม้กระทั่งคำบอกเล่าล้วนแต่อธิบายรูปลักษณะของเทพองค์นี้ไปอย่างหลากหลาย

ในกรณีของรูปเคารพบุคคลปูนเกล้ากงในเขตกรุงเทพฯ ที่ได้ทำการสำรวจคาว่าขึ้นที่มีหลักฐานบันทึกว่ามีอายุมากที่สุดน่าจะเป็นปูนเกล้ากงของศาลเจ้าเล่าปูนเกล้ากง เขตสัมพันธวงศ์ ที่มีประวัติว่าเป็นองค์ดั้งเดิมที่นำมาจากประเทศจีนตั้งแต่เมื่อคราวสร้างศาลเจ้า แต่อย่างไรก็ตามมีประวัติว่าเคยถูกบูรณะซ่อมแซมมาแล้ว รูปแบบทั้งหมดของปูนเกล้ากงจึงไม่ใช่รูปแบบดั้งเดิม ซึ่งในกรณีของศาลเจ้าปูนเกล้ากงที่มีประวัติอายุเก่าแก่กว่าศาลเจ้าเล่าปูนเกล้ากงพบว่ารูปเคารพปูนเกล้ากงไม่ใช่ของเดิมตั้งแต่สร้างศาลเจ้า หรือถูกเปลี่ยนมาเรื่อยๆ หรือถูกซ่อมแซม และทาสีใหม่มาแล้ว

หลายครั้ง แต่ส่วนใหญ่ไม่มีประวัติการซ่อมแซมที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ยากต่อการระบุอายุสมัยของรูปเคารพ

ดังนั้นรูปแบบศิลปะที่เห็นจากรูปเคารพบุคคลปูนปั้นดังกล่าวทั้งหมดจึงไม่สามารถระบุอายุสมัยได้จากลักษณะของปูนปั้นได้ ไม่ว่าจะเป็น เครื่องแต่งกาย หรือท่าทาง เนื่องจากรูปเคารพทั้งหมดค่อนข้างแน่นอนว่ามีอายุไม่เกินกว่าสมัยราชวงศ์ซิง หรือในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กล่าวคือไม่สามารถระบุถึงพัฒนาการทางรูปแบบของศิลปะได้แน่ชัด เหตุเพราะรูปแบบประติมากรรมมีการคัดลอก และเลียนแบบต่อกันมา นอกจากนี้รูปเคารพเกือบทั้งหมดเป็นงานสมัยใหม่ที่อายุไม่เกิน 50 ปี จึงกล่าวได้ว่ารูปลักษณะของเทพปูนปั้นที่แสดงผ่านงานประติมากรรมบุคคลในสมัยปัจจุบันเป็นการคัดลอกมาจากงานสมัยเก่า อีกทั้งการกำหนดรูปแบบตายตัวของเทพเจ้าบางองค์จำเป็นต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเองเท่านั้น รูปเคารพที่ออกมาจึงมีรูปแบบศิลปะที่เหมือนกันหมด หากจะมีส่วนแตกต่างกันก็คือฝีมือ เทคนิค จินตนาการ และความเข้าใจของช่างเอง

นอกจากนี้เนื่องจากข้อจำกัดของรูปเคารพบางชิ้นจึงไม่สามารถให้รายละเอียดได้อย่างชัดเจนเพราะสาเหตุหลายๆประการ เช่น เครื่องทรงจริงที่คลุมตัวรูปเคารพไว้จึงไม่สามารถเห็นรายละเอียดด้านในได้ เครื่องวัตถุบูชาต่างๆที่นำมาวางบนรูปเคารพปกปิดรายละเอียด และในบางสถานที่ไม่อนุญาตให้ถ่ายรูปหรือเข้าไปศึกษาได้ในระยะใกล้ ดังนั้นด้วยสาเหตุที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงได้ทำการแบ่งลักษณะของรูปเคารพแยกย่อยได้ดังนี้

รูปเคารพบุคคลในลักษณะของทหารจีนหรือ เทพเจ้าฝ่ายทหาร (ฝ่ายบู๊)

รูปเคารพปูนปั้นพบว่ารูปแบบของปูนปั้นส่วนหนึ่งอยู่ในลักษณะของบุคคลในชุดเกราะทหารจีน มีท่าทาง และถือสิ่งของแตกต่างกันออกไป โดยรูปแบบชุดเกราะที่พบมีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ คือ ชุดเกราะทหารแบบธรรมดาไม่สวมชุดคลุมทับ (แบบที่ 1) และชุดเกราะทหารแบบมีชุดคลุมสวมทับพาดไหล่ข้างเดียว (แบบที่ 2) รูปเคารพในกลุ่มนี้เป็นรูปเคารพที่มีลักษณะแบบทหารจีน หรือขุนนางทหารจีนชั้นสูง แต่งกายด้วยชุดเกราะทหารจีนที่แตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด มีการถือสิ่งของหรืออาวุธ และการแสดงท่าทางที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งรูปเคารพในลักษณะนี้ไม่สามารถระบุลักษณะทางประติมากรรมได้แน่ชัด

ตารางที่ 6 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพปูนปั้นในลักษณะรูปเคารพบุคคลที่แต่งกายในชุดเกราะทหารจีนแบบธรรมดาไม่สวมชุดคลุมทับ (แบบที่ 1) (ภาพที่ 73-82)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า
1	ศาลเจ้าตึกคิน ใน โรงเรียนกมลกิจจัน แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี
2	ศาลเจ้าปึงเถ่ากงตลาดหัวตะเข้ แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง
3	ศาลเจ้าบ้านหม้อเล่าปึงเถ่ากงแขวงวังบูรพาภิรมย์เขตพระนคร
4	ศาลเจ้าปึงเถ่ากงในตลาดท่าดินแดงแขวงสมเด็จพระเจ้าพระยาเขตคลองสาน
5	ศาลเจ้าปูนเถ่ากงมูลนิธิปูนเถ่ากงสะพานควายแขวงสามเสนในเขตพญาไท
6	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เชียงฮวด) เซ็นหลุยส์ซอย3 เขตสาทร
7	ศาลเจ้าปูนเถ่ากงม่า ตรงข้ามตลาดท่าดินแดง แขวงคลองสานเขตคลองสาน
8	ศาลเจ้าปูนเถ่ากงหน้าโบ้เบ้ทาวเวอร์แขวงคลองมหานคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
9	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยวานิช1 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
10	ศาลปูนเถ่ากง (ศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด) ถนนเจริญกรุง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ⁵

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 73 ศาลเจ้าตึกคิน ใน โรงเรียนกมลกิจจัน แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพฯ

⁵ ในกรณีศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด ปัจจุบันมีเครื่องทรงจริงคลุมอยู่ แต่จากการสอบถามบุคคลในพื้นที่ทำให้ทราบว่า รูปแบบปูนปั้นเถ่ากงมีลักษณะเป็นทหารจีนใส่ชุดเกราะ จึงขอนำมาจัดอยู่ในกลุ่มนี้

ภาพที่ 74 ศาลเจ้าปึงเถ่ากงตลาดหัวตะเข้ แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช.ลขสทช.

ภาพที่ 75 ศาลเจ้าบ้านหม้อเล่าปึงเถ่ากง แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ

ภาพที่ 76 ศาลเจ้าปึงเถ่ากงในตลาดทำดินแดง แขวงสามเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สมานลิขสิทธิ์

ภาพที่ 77 ศาลเจ้าปูนเถ่ากงมุลินีปูนเถ่ากงสะพานควายแขวงสามเสน เขตพญาไท กรุงเทพฯ

ภาพที่ 78 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เจียงฮวด) เซ็นหลุยส์ซอย3 เขตสาทร กรุงเทพฯ
 มทาวีททยาลัยศิลปะปากร สวงนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 79 ศาลเจ้าปุ่นเถ่ากงม่า ตรงข้ามตลาดท่าดินแดง แขวงคลองสาน เขตคลองสาน
 กรุงเทพฯ

ภาพที่ 80 ศาลเจ้าปูนเกล้ากงหน้าโบสถ์ท้าวเวรี้ แขวงคลองมอหนาค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 81 ศาลเจ้าปูนเกล้ากง ซอยวานิช1 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 82 ศาลปูนเถ้ากง (ศาลเจ้าเกี๋ยงเป็ด) ถนนเจริญกรุง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
กรุงเทพฯ

ชุดเกราะทหารแบบไม้สวมชุดคลุมทับ คือชุดเกราะที่เห็นรายละเอียดของเกราะทั้งหมดโดยไม่มีชุดคลุมยาวมาสวมทับไว้อีกชั้น ซึ่งจากการสำรวจรูปเคารพปูนเถ้ากงที่อยู่ในลักษณะนี้พบว่า มีรูปแบบที่ค่อนข้างแตกต่างกันทั้งในด้านความเป็นจริง รูปแบบศิลปะ และด้านงานช่าง กล่าวคือการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมทั้งในด้านจิตรกรรมหรือประติมากรรมย่อมมีรูปแบบที่อาจเกินความเป็นจริง ไม่ตายตัว และขึ้นอยู่กับจินตนาการของช่างฝีมือแต่ละคน รวมไปถึงความเข้าใจในรายละเอียดของงาน และความนิยมในช่วงเวลานั้นๆ หรือแม้กระทั่งเทคนิคงานช่างที่พัฒนาขึ้นในแต่ละยุคสมัย ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าถึงแม้รูปเคารพปูนเถ้ากงในกลุ่มนี้จะมีลักษณะเป็นเทพทหารใส่ชุดเกราะเหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามรายละเอียด และรูปลักษณะของรูปเคารพส่วนใหญ่ นั้นก็มีอยู่อย่างหลากหลาย

รูปแบบชุดเกราะที่เห็นจากประติมากรรมปูนเถ้ากงทั้งหมดมีลักษณะผสมผสานกันของชุดเกราะทั้งในสมัยราชวงศ์ซ่ง หมิง และชิง (ภาพที่ 83-85) โดยเป็นการหยิบจับรายละเอียดบางประการของของแต่ละสมัยมารวมกัน และนำมาประยุกต์ใช้ ถึงแม้ว่ารูปแบบโดยรวมจะไม่ได้ถอด

แบบมาเหมือนกันทุกรายละเอียดก็ตาม เช่นการประดับหน้าอสูรหรือสิงห์บนชุดเกราะ (ภาพที่ 86) หรือลวดลายของชุดเกราะ

ภาพที่ 83 ชุดเกราะทหารจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง

ที่มา: 胡越, 《中国古代服饰线描画谱》, (上海: 上海人民美术出版社, 2009), 28页。

(หุเยว่. จงกั๋วตู้ไต้ฝู่ซื่อเหมียวหัวฝู. ช่างไห่: ช่างไห่เรินหมินเหมยซู่ชูปานเซ่อ, 2009, หน้า 28.)

(ลายเส้นเครื่องแต่งกายจีน โบราณ)

ภาพที่ 84 ชุดเกราะทหารจีน สมัยราชวงศ์หมิง

ที่มา: 胡越, 《中国古代服饰线描画谱》, (上海: 上海人民美术出版社, 2009), 50页。

(หุเยว่. จงกั๋วไต้ฝู่ซื่อเหมียวหัวฝู. ช่างไห่: ช่างไห่เรินหมินเหมยซู่ชูปานเซ่อ, 2009, หน้า 50.)

(ลายเส้นเครื่องแต่งกายจีนโบราณ)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 85 ชุดเกราะทหารจีน สมัยราชวงศ์ชิง

ที่มา: 胡越, 《中国古代服饰线描画谱》, (上海: 上海人民美术出版社, 2009), 60页。

(หุเยว่. จงกั๋วไต้ฝู่ซื่อเหมียวหัวฝู. ช่างไห่: ช่างไห่เรินหมินเหมยซู่ชูปานเซ่อ, 2009, หน้า 60.)

(ลายเส้นเครื่องแต่งกายจีนโบราณ)

ภาพที่ 86 หน้าอสูร หรือหน้าสิงห์บนชุดเกราะทหารจีน มักใช้ประดับบริเวณหน้าท้อง และ
เกราะแขน

ที่มา: 黄辉, 《中国历代服制式》, (江西人民美术出版社, 2011), 180页。

(หวางหุย. จงกั๋วลี่ไ้ฝู่จู้ฝู่จื่อฝู่ซื่อ. ช่งไ้ฝู่จื่อฝู่ซื่อเถอเตี่ยน. เจียงซี: เหมยซู่ซู่ปานเซ่อ, 2011, หน้า
180.) (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง)

รูปแบบชุดเกราะที่เห็นจากประติมากรรมปูนปั้นเก้ากงทั้งหมดมีลักษณะผสมผสานกัน
ของชุดเกราะทั้งในสมัยราชวงศ์ซ่ง หมิง และชิง โดยเป็นการนำรายละเอียดบางอย่างของแต่ละสมัย
มารวมกัน และนำมาประยุกต์ใช้ โดยรายละเอียดย่อยต่างๆของชุดเกราะสามารถแยกคร่าวๆได้อยู่ 2
แบบด้วยกัน คือ

1. ลายภูเขา หรือ ซานเหวินเจีย shan wen kia (山文铠) หรือ Shan Wen Jia (山文
甲) (ภาพที่ 87) ซึ่งเป็นลายที่เริ่มใช้ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังจนถึงราชวงศ์หมิง⁶ ลายภูเขาพบว่าเป็นที่
นิยมมากทั้งในงานจิตรกรรมและประติมากรรมทหารในสมัยราชวงศ์ซ่งและราชวงศ์หมิง

2. ลายเกล็ดปลา (scale armour) เป็นลายที่ใช้ในเกราะทหารที่เรียกว่าเกราะเกล็ด มี
รูปแบบเรียงกันคล้ายเกล็ดปลา เริ่มทำมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น⁷ (ภาพที่ 88-89) เป็นอีกลายที่พบใน
งานศิลปกรรมชุดเกราะทหาร

ทั้งนี้ลวดลายบนชุดเกราะของรูปเคารพบุคคลปูนปั้นเก้ากง จะมีทั้งลายภูเขา ลายเกร็ด และ
ลายสี่เหลี่ยมธรรมดา บางชิ้นมีรูปแบบลายไม่ชัดเจนเหมือนเป็นการทำลายไว้หายๆหรือบางชิ้นไม่มี
การทำลวดลายใดๆเลย

⁶黄辉《中国历代服制式》(第七章 宋代服制式特点), (江西:江西美术出版社, 2011
年1月), 页173。(หวางหุย. จงกั๋วลี่ไ้ฝู่จู้ฝู่จื่อฝู่ซื่อ. ช่งไ้ฝู่จื่อฝู่ซื่อเถอเตี่ยน. เจียงซี: เหมยซู่ซู่ปานเซ่อ, 2011,
หน้า 180.) (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง)

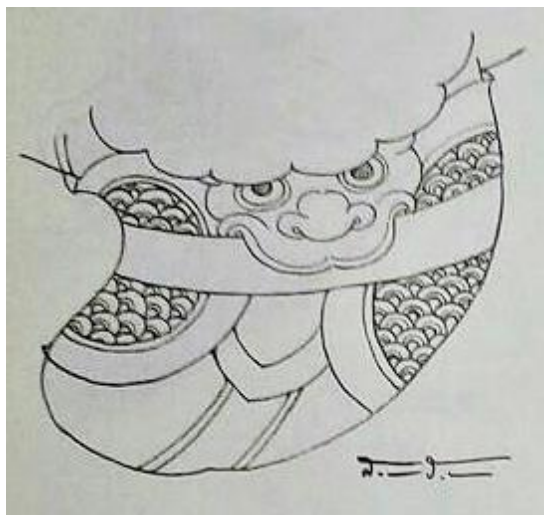
⁷Hua mei, *Chinese Clothing Cultural* (Beijing: China intercounitental Press, 2004), 71.

ภาพที่ 87 เกราะลายภูเขา ลายเกราะเพชร หรือลายเฉลว

ที่มา: พจนานุกรมศัพท์ลายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2557),

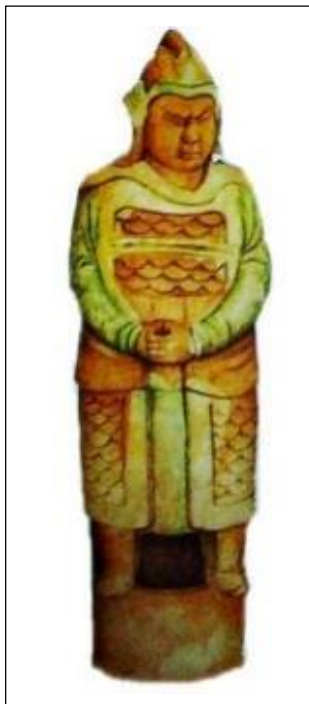
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 88 เกราะลายเกล็ดปลา

ที่มา: พจนานุกรมศัพท์ลายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2557),

45.

ภาพที่ 89 ประติมากรรมทหารถือแส้เหล็ก ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง

ที่มา: 陈大威, 《画说中国历代甲冑》(化学工业出版社, 2009), 171页。(เงินด้าเหว่ย, หัว
ซัวจงกั๋วตี้เจียโจ้ว, หัวเสวี่ยกงเช่ชู่ป้านเซ่อ, 2017, หน้าที่ 171.) (ภาพการแต่งกายทหารจีน
โบราณ)

ในส่วนของหมวกทหารมีต้นแบบมาจากหมวกทหารที่เรียกว่า “เฟิงชือคฺย” (凤翅盔) เป็นหมวกทหารที่ตกแต่งด้านข้างทั้งสองข้างเป็นลักษณะเหมือนปีกนก (ภาพที่ 90) สันนิษฐานว่ามีที่มาจากปีกของนกหงส์เพลิง หรือนกเฟิงหวง (凤凰) มีลักษณะพิเศษคือ สามารถพ่นคินชีพหรือกลับมีชีวิตขึ้นใหม่ได้จากในกองไฟ เหมือนกับนกฟีนิกซ์ของชาวตะวันตก ดังนั้นจึงเป็นที่มาของอีกชื่อเรียกที่ว่า หงส์อัคคี (火凤凰) ซึ่งความเชื่อชาวจีนถือว่าเป็นสัตว์มงคลและศักดิ์สิทธิ์ (ภาพที่ 91)

หมวกลักษณะนี้จากหลักฐานเริ่มมีขึ้นใน สมัยราชวงศ์ถังในยุคห้าราชวงศ์ แต่นิยมใช้กัน ในราชวงศ์ซ่ง (ภาพที่ 92) เรื่อยมาจนราชวงศ์หมิง (ภาพที่ 93) ⁸ ในงานศิลปกรรมสมัยต่อมาหมวกทหารลักษณะเช่นนี้ได้พัฒนามาเป็นหมวกที่มีกระบังหน้า และตกแต่งเชิงกระบังทั้งสองข้างเป็นรูปปีกนกที่ลดทอนรายละเอียดลงมาจากเดิม และมีขนาดเล็กลง ในปัจจุบันหมวกทหารที่พบใน

⁸刘永华《中国古代军戎服饰》，（上海古籍出版社：1995年），205页。（หลิวหย่งหัว, จงกั๋ว
กั๋วตี้เจินหวงฝู่ชือ, ซ่างไห่กั๋วจู้ชู่ป้านเซ่อ, 1995, หน้าที่ 205.) (เครื่องแต่งกายทหารจีนโบราณ)

งานประติมากรรมทหารหรือรูปเคารพปูนปลาสเตอร์ในชุดทหารหากทำขึ้นในไทยหรือทำโดยช่างไทย ไม่ได้นำเข้ามาจากจีน กระบังหน้ามักจะมีรูปแบบกระเดียดไปทางศิลปะไทยมากขึ้น โดยเฉพาะเชิงกระบังหน้าที่มองดูแล้วเป็นกระหนกในแบบไทย ไม่เหมือนเชิงกระบังหน้าในแบบจีนที่มีลายโค้งหยัก คล้ายลายเมฆในศิลปะจีนอยู่ (ภาพที่ 94)

ภาพที่ 90 ภาพวาดหมวกนักรบจีน

ที่มา: 茅元儀, 《武備志》(e-book), 2015. (หมาวหยวนอี่, อู่เป่ย์จื่อ, อี้บุ้ค, 2005.) (คัมภีร์ทางทหารของจีน)

ภาพที่ 91 หมวกปีกนก ประติมากรรมทหารจีน ศิลปะจีน สมัยห้าราชวงศ์ ราชวงศ์ถัง
ที่มา: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจีน ปักกิ่ง ประเทศจีน , เข้าถึงวันที่ 15 กันยายน 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.tianmuseum.com/index.asp>

ภาพที่ 92 ภาพสลักหินทหารจีน ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงวันที่ 15 กันยายน 2559, เข้าถึงได้จาก <http://historum.com/war-military-history/46660-ancient-chinese-armors-10.html>

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 93 หมวกปีกนก ประติมากรรมทหารพิทักษ์หน้าสุสาน ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์หมิง

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงวันที่ 15 กันยายน 2559, เข้าถึงได้จาก

<https://mmphototours.files.wordpress.com/2012/09/ming-tomb-guardian.jpg>

ภาพที่ 94 กระบังหน้าหมวกประติมากรรมทหารจีน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราช
วรมหาวิหาร(วัดโพธิ์) กรุงเทพฯ

มทรวาทิตยาลักษณ์ศิลปากร สงานลิขสิทธิ์
ตารางที่ 7 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพบุคคลในลักษณะทหารจีนที่แต่งกายในชุดเกราะทหาร
จีนแบบสวมชุดคลุมทับ แบบที่ 2 (จากรูปเคารพปูนปั้นต่างๆของทุกกลุ่ม) (ภาพที่ 95-114)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า
1	ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
2	ศาลเจ้าเล่าปึงเถ่ากง ริมคลองบางกอกน้อย แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย
3	ศาลเจ้าชินปุ้นเถ่าก้ง ถนนมังกร แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
4	ศาลเจ้าพ่อบ้านขมิ้น (ซำอ้วงเซี้ยปึงท้าวทอง) แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย
5	ศาลเจ้าบางยี่เรือ (ศาลเจ้าสูง) แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี
6	ศาลเจ้าปุนเถ่ากง แขวงสี่พระยา เขตบางรัก
7	ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง ถนนเทิดไท แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี
8	ศาลเจ้าสนามเป้า ซอยพหลโยธิน1 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
9	ศาลเจ้าปึงเถ่ามาสุใจ ซอยพหลโยธิน36 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร
10	ศาลเจ้าพ่อสมบุญ ในตลาดยิ่งเจริญ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน
11	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เชียงฮวด) เซ็นหลุยส์ซอย3 เขตสาทร

ตารางที่ 7 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพบุคคลในลักษณะทหารจีนที่แต่งกายในชุดเกราะทหารจีนแบบสวมชุดคลุมทับ แบบที่ 2 (จากรูปเคารพปูนปั้นต่างของทุกกลุ่ม) (ภาพที่ 95-114) (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า
12	ศาลเจ้าปู่เท่าง (เจ้าพระยาสยาม) ชุมชนศาลเจ้าปู่เท่าง เขตบางพลัด
13	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ในโรงเรียนผดุงเกษม แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค
14	ศาลเจ้าปู่เท่างซอซุสวี่ศักดิ์30 แขวงบางปะกอก เขตราชบุรี
15	ศาลเจ้าปู่เถ่ากง ทำดินแดงซอย12 แขวงคลองสาน เขตคลองสาน
16	ศาลเจ้าพ่อคลองสานแขวงคลองสาน เขตคลองสาน
17	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ซอยเจริญสนิทวงศ์ 35 แขวงบางขุนศรี เขตบางกอกน้อย
18	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ตลาดท่าพระ แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่
19	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง หมู่บ้านไผ่ทองนิเวศน์ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวนลี้ขสิทธิ์

ภาพที่ 95 ศาลเจ้าเล่าปู่เถ่ากง ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 96 ศาลเจ้าเล่าปุนเก้ากง ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 97 ศาลเจ้าเล่าปึงเก้ากง ริมคลองบางกอกน้อย แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ

ภาพที่ 98 ศาลเจ้าชินบู๊นเถ่าก้ง ถนนมังกร แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สแกนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 99 ศาลเจ้าพ่อบ้านขมื่น (ห้าอั้งเจี๋ยปั้งท้าวทอง) แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ

ภาพที่ 100 ศาลเจ้าบางยี่เรือ (ศาลเจ้าสูง) แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาหนังสือ

ภาพที่ 101 ศาลเจ้าปูนเกล้าฯ แขวงสี่พระยา เขตบางรัก กรุงเทพฯ

ภาพที่ 102 ศาลเจ้าเล่าปุนเล่ากง ถนนเทิดไท้ แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 103 ศาลเจ้าสนามเป้า ซอยพหลโยธิน1 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ

ภาพที่ 104 ศาลเจ้าปึงเถ่ามาสุโขทัยซอยพหลโยธิน36 แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ
มทาวททขาลยตลปากกร สวางนลยสทธ

ภาพที่ 105 ศาลเจ้าพ่อสมบุญ ในตลาดยิ่งเจริญ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ

ภาพที่ 106 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เจียงฮวด) เซ็นหลุยส์ซอย3 เขตสาทร กรุงเทพฯ
 มทาวททขาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 107 ศาลเจ้าปึงเท่ากง (เจ้าพระยาสยาม) ชุมชนศาลเจ้าปึงเท่ากง เขตบางพลัด กรุงเทพฯ

ภาพที่ 108 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ในโรงเรียนผดุงเกษม แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สแกนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 109 ศาลเจ้าปุงเต่ากง ซอยสุขสวัสดิ์30 แขวงบางปะกอก เขตราชบุรี กรุงเทพฯ

ภาพที่ 110 ศาลเจ้าปูนถั่วทอง ทำดินแดงซอย12 แขวงคลองสาน เขตคลองสาน กรุงเทพฯ
 มทาวีทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 111 ศาลเจ้าพ่อคลองสานแขวงคลองสาน เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

ภาพที่ 112 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ซอยจรูญสนิทวงศ์ 35 แขวงบางขุนศรี เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ
 มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

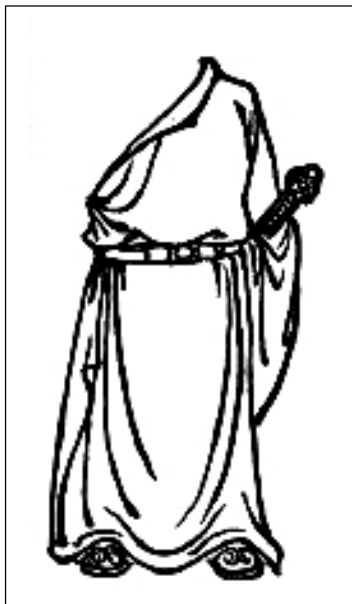
ภาพที่ 113 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ตลาดท่าพระ แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 114 ศาลเจ้าปึงเถ่ากง หมู่บ้านไผ่ทองนิเวศน์ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

สำหรับแม่ทัพหรือเทพเจ้าจีนฝ่ายบู๊เพื่อแสดงถึงความมีบรรดาศักดิ์สูง ชูดเกราะจะมีลักษณะเป็นชูดเกราะทหารด้านในคลุมทับด้วยเสื้อคลุมด้านนอกซึ่งเป็นการคลุมแบบพาดไหล่ครั้งเดียวอีกครั้งหนึ่งยังคงเห็นเกราะต้นแขนอยู่ (ภาพที่ 115-117) ในส่วนชูดคลุมยาวที่สวมทับชูดเกราะพบว่าในสมัยราชวงศ์หมิงมีการเพิ่มผ้าปกติดหน้าอกสัญลักษณ์รูปสัตว์ต่างๆเรียกว่า“บูจื่อ” (补子) (ภาพที่ 118) เพื่อบ่งบอกถึงลำดับชั้นยศของขุนนางทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายทหารโดยฝ่ายบู๊เป็นสัญลักษณ์ของสัตว์สี่เท้าระดับ 1 สิงโต ระดับ 2 สิงโต ระดับ 3 เสือดาว ระดับ 4 เสือดาว ระดับ 5 หมี ระดับ 6 เสือดำ ระดับ 7 ปีกเสือด่า ระดับ 8 แรด ระดับ 9 ม้า และชูดลายมังกรที่ใช้สำหรับพระราชอาและเชื้อพระวงศ์โดยในส่วนของขุนนางใช้สวมใส่ในงานพิธีเป็นทางการหรือพิธีในพระราชวัง

ในกรณีของรูปเคารพปูนปั้นเจ้ากวนอูพบว่าส่วนใหญ่ลายของชูดจะเป็นลายมังกรซึ่งน่าจะเป็นการบ่งบอกถึงความมีบรรดาศักดิ์สูง และความเป็นเทพเจ้า เหมือนเทพเจ้าฝ่ายบู๊โดยทั่วไปนอกจากลายมังกรยังพบลายอื่นๆอีก เช่นลายดอกไม้ (ภาพที่ 119)

ภาพที่ 115 ภาพแสดงการนุ่งชุดคลุมในลักษณะพาดเฉียงเปิดไหล่ข้างเดียว

ที่มา: 黄辉, 《中国历代服制式》, (江西人民美术出版社, 2011), 180页。

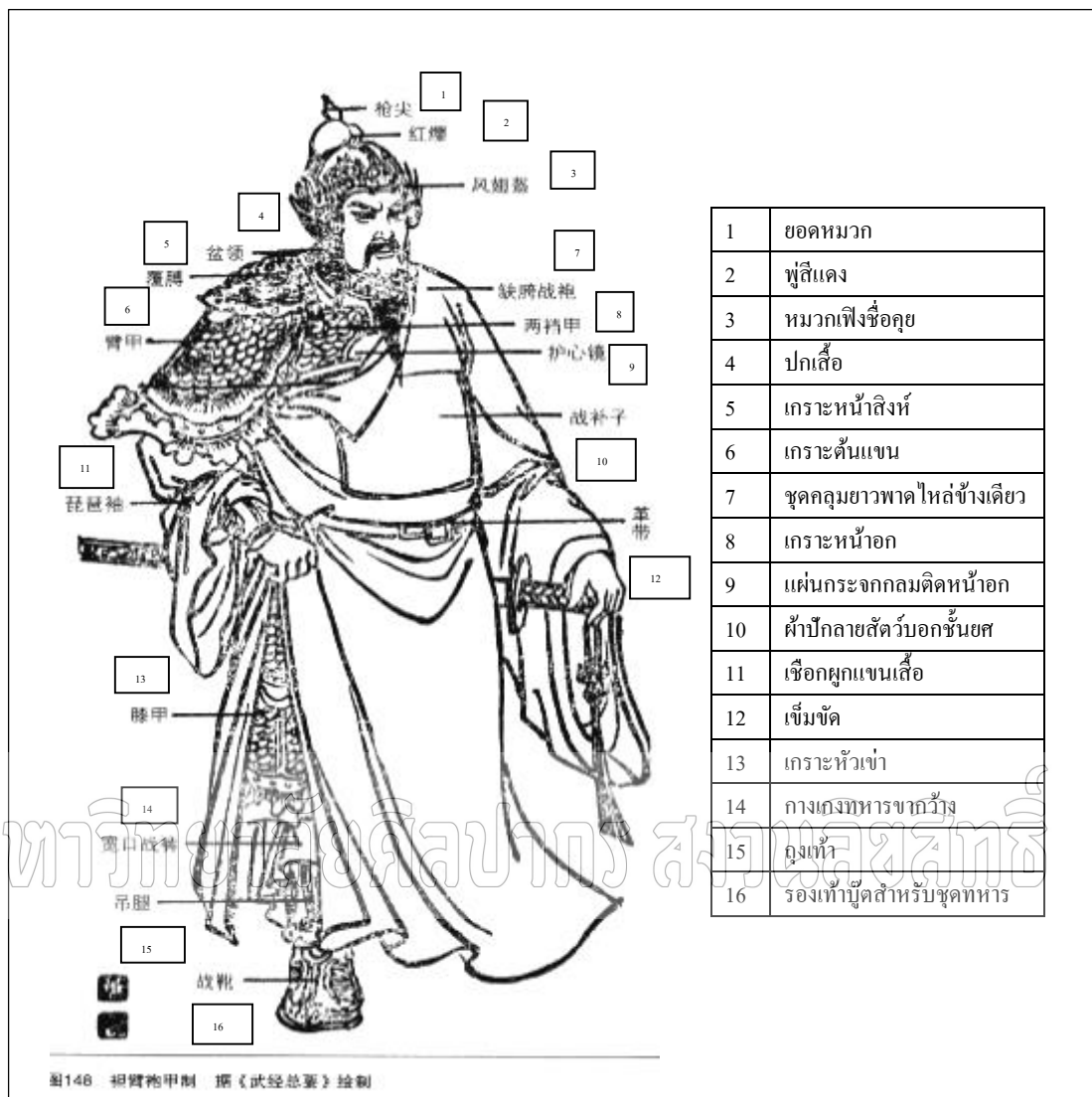
(หวางหุย. จงกั๋วลี่ไต้ฝู่จู้ฝู่จื่อฝู่ซื่อ. ช่งไต้ฝู่จื่อฝู่จื่อเถอเตียน. เจียงซี: เหมยซู่ชูปานเซ่อ, 2011, หน้า 180.) (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง)

ภาพที่ 116 ภาพแสดงการนุ่งชุดคลุมในลักษณะพาดเฉียงเปิดไหล่ข้างเดียว

ที่มา: 黄辉, 《中国历代服制式》, (江西人民美术出版社, 2011), 180页。

(หวางหุย. จงกั๋วลี่ไต้ฝู่จู้ฝู่จื่อฝู่ซื่อ. ช่งไต้ฝู่จื่อฝู่จื่อเถอเตียน. เจียงซี: เหมยซู่ชูปานเซ่อ, 2011, หน้า 180.) (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง)

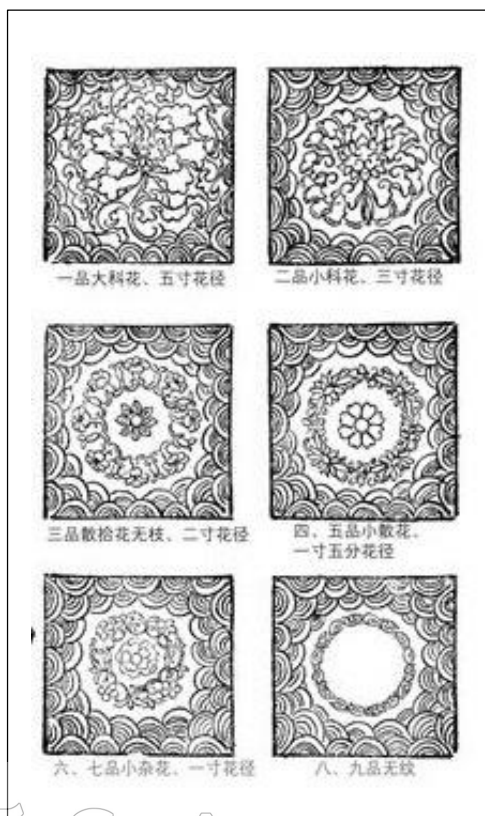
ภาพที่ 117 ภาพการแต่งการชุดเกราะแม่ทัพจีนคลุมด้วยชุดคลุมยาวนุ่งพาดแบบเปิดไหล่ข้างเดียว

ที่มา: 黄辉, 《中国历代服制服装式》, (江西人民美术出版社, 2011), 180页。(หวางหุย. จงกั๋วลี่ไต้ฝู่จู่ฝู่จื่อฝู่ชือ. ช่งไต้ฝู่จื่อฝู่ชือเถอเตี้ยน. เจียงซี: เหมยซู่ชูปานเซอ, 2011, หน้า 180.) (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง)

มหาวิทยาลัยศิลปากร (มหาวิทยาลัยศิลปากร)

ภาพที่ 118 ปู่จื่อ (补子) บ่งบอกถึงลำดับชั้นยศของขุนนางฝ่ายบู๊ ระดับ 1 สิงโต ระดับ 2 สิงโต ระดับ 3 เสือดาว ระดับ 4 เสือดาว ระดับ 5 หมี ระดับ 6 เสือดำ ระดับ 7 ปีกเสือดาว ระดับ 8 แรด ระดับ 9 ม้า และลายมังกร
ที่มา: 黄辉, 《中国历代服制服式》, (江西人民美术出版社, 2011), 52页。(หวาง หุย. จงกั๋วลี่ไต้ฝู่จู่ฝู่จื่อฝู่ซื่อ. ซ่งไต้ฝู่จู่ฝู่จื่อฝู่ซื่อเถื่อเตี้ยน. เจียงซี: เหมยซู่ชู่ป่านเซ่อ, 2011, หน้า 52.) (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง)

มณฑาทิศาภรณ์ลายศิลปากร สวางนลียสิทธิ

ภาพที่ 119 ผ้าปักลายดอกไม้

ที่มา: 黄辉, 《中国历代服制服式》, (江西人民美术出版社, 2011), 53页。(หวางหุย. จงกั๋วลีไต้ฝู่จู่ฝู่จื่อฝู่ซื่อ. ช่งไต้ฝู่จื่อฝู่ซื่อเถอเตี้ยน. เจียงซี: หม่ยชู่ชู่ปานเซ่อ, 2011, หน้า 53.) (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง)

อีกข้อสังเกตหนึ่งรูปเคารพปูนปั้นเล่าลงในลักษณะทหารที่ทำการสำรวจ ตัวอย่างเช่น ปูนปั้นเล่าของ ศาลเจ้าปึงเล่ากง ซอชวาณิช 1 (ภาพที่ 81) จะมีลักษณะเป็นนักรบใส่ชุดเกราะมีผ้าคล้องพลั่วตลอดตัว ซึ่งมักเห็นในงานศิลปกรรมเทพเจ้า หรือโพธิสัตว์ในศิลปะจีน รูปแบบเช่นนี้น่าจะพัฒนามาจากงานศิลปกรรมสมัยราชวงศ์เว่ยเหนือของจีน และใช้ต่อเนื่องมาจนเป็นต้นแบบให้กับศิลปกรรมที่เห็นในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น ในงานจิตรกรรมในสมัยราชวงศ์ถัง รูปวาดโพธิสัตว์ของพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งมีรูปแบบศิลปะเครื่องแต่งกายเป็นผ้ายาวคล้องตามตัว(ภาพที่ 120) และสืบทอดรูปแบบศิลปะส่งผลถึงงานศิลปกรรมในสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน(ภาพที่ 121-122)

ภาพที่ 120 ภาพวาดในคัมภีร์วัชรเจตทิภปรัชญาปารมิตาสูตร ค้นพบที่ถ้ำตุนหวง เขียนขึ้น
ใน พ.ศ. 1411

ที่มา: เสถียร โพธินันทะ, แปลไทย, วัชรปรัชญาปารมิตาสูตร [หนังสืออิเล็กทรอนิกส์] (
กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544).

ภาพที่ 121 ประติมากรรมหอยถั่วหรือเทพธรรมาบาล ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์หมิง

ที่มา: Ann Paludan and Yeone Wei-Chih Moser, **Chinese Sculpture: A Great Tradition** (UK:
Serindia Publications, 2006), 35.

ภาพที่ 122 ประติมากรรมทหารจีน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์)
กรุงเทพฯ

ปูนปั้นในรูปแบบทหารจีน ไม่ว่าจะถืออาวุธ หรือของมงคลอื่นๆพบมากที่สุดในการสำรวจรูปเคารพปูนปั้นในกรุงเทพฯ หากดูจากเทพทหารองค์อื่นๆที่มีที่ไม่สามารถระบุลักษณะทางประติมากรรมได้ว่าคือใคร เช่น เทพเจ้าเซียงกง (เซียงกง) ศาลเจ้าเซียงกง (ภาพที่ 123) มีประวัติว่าเป็นศาลปูนปั้นเก่าแก่⁹ แต่มีชื่อเรียกเฉพาะว่า “เซียงกง” ซึ่งมีที่มาจากแหล่งค้าขายเครื่องยนต์เก่า ของชาวจีนจากมณฑลฮกเกี้ยนของประเทศจีนกลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้ามายังกรุงเทพฯ และมาตั้งถิ่นฐานในแถบนี้¹⁰ หรือจะเป็นเจ้าพ่อปากน้ำแม่เบี้ย (ภาพที่ 124) เทพทหารจีนที่มีศิลปะผสมผสานกับศิลปะไทย โดยมีการถือพระขรรค์และ ดอกบัว เหมือนอย่างเทวดาไทย

เทพฝ่ายทหารทั้งสององค์ต่างมีชื่อเรียกเป็นของตัวเองทั้งในแบบจีนและไทย แต่มีประวัติและฐานะเป็นปูนปั้นซึ่งเป็นเหมือนบรรดาศักดิ์ จึงเป็นไปได้ว่าความเชื่อถึงสัญลักษณ์แทนตัวปูนปั้น โดยส่วนใหญ่ในสังคมไทยอยู่ในรูปแบบของเทพทหารฝ่ายนี้

⁹ ข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ และผู้ดูแลศาลเจ้า

¹⁰ ข้อมูลจากป้ายประวัติศาลเจ้าเซียงกงหน้าศาลเจ้า

ภาพที่ 123 รูปเคารพเทพเจ้าเซียงกง ศาลเจ้าเซียงกง ถ.ทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สมทบลิขสิทธิ์

ภาพที่ 124 รูปเคารพปูนปั้นท้าวมหาพรหม ศาลเจ้าพ่อปากน้ำแม่เปี้ย ต.คลองสวนพลู อ.เมือง จ.

พระนครศรีอยุธยา

รูปเคารพบุคคลในลักษณะของเทพเจ้าโชคลาภ หรือ โฉเสิน (财神)

เทพเจ้าโชคลาภ หรือชาวจีนเรียกว่า โฉเสิน (财神) หรือ โฉเสินเย่ หรือ โฉซิงเอี้ยในสำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋ว (财神爷) (ภาพที่ 129-130)

เทพเจ้าโฉซิงเอี้ย แปลว่าทรัพย์เทพ เทพแห่งทรัพย์ หรือเทพแห่งความมั่งมี ในพุทธศาสนาพุทธนิกายมหายาน ส่วนใหญ่ทำเป็นรูปของพระเมตไตรยที่มีลักษณะเป็นพระภิกษุจีนอ้วนท้วน พุงโต

เทพเจ้าแห่งโชคลาภยังมีการกล่าวอ้างไปถึงว่าเป็นพระโพธิสัตว์ของศาสนาพุทธนิกายมหายาน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเจ้าแห่งทรัพย์ของศาสนาพุทธในอินเดีย คือพระโพธิสัตว์ชัมภล (ท้าวกุเวร) ซึ่งตามลัทธิศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ ประวัติของท้าวกุเวรกล่าวไว้ว่า พระองค์ได้บำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นเวลาหลายพันปี จนพระพรหมทรงเมตตาโปรดให้เป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง โดยในพุทธศาสนานิกายมหายาน ลัทธิวัชรยาน กล่าวไว้ว่า ท้าวกุเวรมีหน้าที่เป็นทั้งกรรมบาล คือ ผู้มีตำแหน่งเทียบเท่าพระโพธิสัตว์ มีหน้าที่ทำสงครามปราบปรามปีศาจและยักษ์มารต่างๆ ซึ่งเป็นศัตรูต่อพุทธศาสนา และทรงเป็นโลกบาลมีชื่อว่า เวสสุวรรณ หรือ ไวสรวัตน์ คือเทพผู้มีหน้าที่ปกป้องทิศทั้ง 4 เฉพาะทิศเหนือ อยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของจักรวาล และคอยเฝ้าดูแลทางเข้าสวรรค์ดินแดนสุขาวดี¹¹

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปเคารพบุคคลในลักษณะของเทพเจ้าโชคลาภปางมุนี

ตารางที่ 8 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพบุคคลที่มีลักษณะทางประติมาวิทยาคล้ายคลึงกับเทพเจ้าโชคลาภปางมุนี (ฉายเสิน หรือ โฉซิงเอี้ย) (ภาพที่ 125-128)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า
1	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ซอยเจริญนคร 10 แขวงคลองตันใต้ เขตคลองสาน
2	ศาลเจ้าพ่อปึงเถ่ากง ซอยรามคำแหง 58/3 แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ
4	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ดินแดง 1 ซอยตลาดศรีทองคำ แขวงดินแดง เขตดินแดง
5	ศาลเจ้าปูนเถ่ากง ตลาดท่าพระรุ่งเรือง แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่

¹¹ กรมศิลปากร, พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา, เข้าถึงเมื่อ 16 กันยายน 2559, เข้าถึงได้จาก

ภาพที่ 125 ศาลเจ้าปูนเกล้ากง ซอยเจริญนคร10 แขวงคลองตันใต้ เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 126 ศาลเจ้าพ่อปิ้งเกล้ากง ซอยรามคำแหง 58 /3 แขวง หัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 127 ศาลเจ้าปู่เกล้าฯ ดินแดง 1 ซอยตลาดศรีทองคำ แขวง ดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพฯ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาศิลปกรรม

ภาพที่ 128 ศาลเจ้าปู่เกล้าฯ ตลาดท่าพระรุ่งเรือง แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ

รูปเคารพไม้ซึ่งเอียงปางนุ่งแต่งกายในชุดขุนนางจีนโบราณ (ภาพที่ 129-130) สวมหมวกขุนนาง (ภาพที่ 131) มือขวาถือหุริหรือหรือคทามงคลสัญลักษณ์แห่งความสมปรารถนา และเป็นเครื่องยศชั้นสูง สำหรับจักรพรรดิ ขุนนางชั้นสูง และพระจีนชั้นผู้ใหญ่ไว้ใช้ทำพิธีกรรม (ภาพที่ 132) มือซ้ายถือก้อนทอง (ภาพที่ 133) หรือถือผ้าจารึกอักษรมงคล

ตำนานเรื่องเล่าที่กล่าวถึงเทพเจ้าโชคลาภไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเรื่องหนึ่งคือนิทานจีนเรื่องห้องสินหรือ เฟิงเสินเยียนอี่ (封神演义) แปลว่า “นิยายเรื่องแต่งตั้งเทพเจ้า” แต่งราวช่วง พ.ศ. 2110 – 2163 ในสมัยราชวงศ์หมิง

ตามนิทานเล่าว่าในราวพุทธศตวรรษที่ 17 มีขุนนางชื่อปีกานในรัชสมัยจักรพรรดิอินโจ้ว กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์ซาง ได้ดำเนินคดียื่นฟ้องเต้ถึงความไร้คุณธรรม ดังนั้นฟ้องเต้จึงรับสั่งให้ควักหัวใจปีกานออกมาดูว่าหัวใจนักปราชญ์จะมี 7 รูดังคำเล่าลือหรือไม่

ในเอกสารฉบับหนึ่ง กล่าวถึงตำนานนี้แตกต่างออกไปเล็กน้อยว่า¹² นางสนมสองเต้ แกล้งป่วยและขอหัวใจของปีกานมาเพื่อใช้ทำยาเจิงไต้กิง เทพอาวุโสบนสวรรค์จึงให้ยามตะกั่วปีกาน ดังนั้นเมื่อถูกควักหัวใจออกไปปีกานจึงไม่ตาย แล้วเดินออกจากวังหลวงแจกจ่ายให้ชาวบ้าน ต่อมาจึงได้กลายเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภ

จากการสำรวจรูปเคารพปูนปั้นในกลุ่มนี้ผู้วิจัยได้นำปูนปั้นแต่งในลักษณะของทหารจีนแต่มีการถือหุริหรือก้อนทองมารวมไว้ในกลุ่มนี้ด้วย เนื่องจากสิ่งของที่ถือเป็นการแสดงลักษณะเด่นของเทพเจ้าโชคลาภ (รูปที่ 96, 99, 103-114) จึงกล่าวได้ว่าปูนปั้นแต่งในกลุ่มนี้พบว่ามีกรแต่งกายทั้งในแบบขุนนางจีนฝ่ายบู๊ สวมชุดเกราะแม่ทัพจีนเหมือนเทพเจ้าฝ่ายบู๊ทั่วไป และชุดขุนนางจีนฝ่ายนุ่ง ที่มีสัญลักษณ์ “ปู้จื่อ” แสดงลำดับชั้นยศ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น โดยทางขุนนางฝ่ายบู๊นั้นจะปักเป็นรูปสัตว์ปีก คือระดับ 1 นกกระเรียน ระดับ 2 ไก่ฟ้าสีทอง ระดับ 3 นกยูง ระดับ 4 ห่านป่า ระดับ 5 ไก่ฟ้าสีเงิน ระดับ 6 นกกระยาง ระดับ 7 นกเป็ดน้ำ ระดับ 8 นกขมิ้น ระดับ 9 นกกระทาและลายมังกรที่ใช้สวมใส่ในงานพิธีเป็นทางการหรือพิธีในพระราชวัง (ภาพที่ 134) ซึ่งในกรณีของรูปเคารพปูนปั้นแต่งในกลุ่มนี้พบว่าส่วนใหญ่ลวดลายของชุดนิยมเป็นลายมังกรเช่นกัน สวมหมวกขุนนาง และมีการแสดงท่าทางในลักษณะถืออย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ก้อนทอง (ภาพที่ 135) บางองค์ถือทั้งสองอย่าง (ภาพที่ 136)

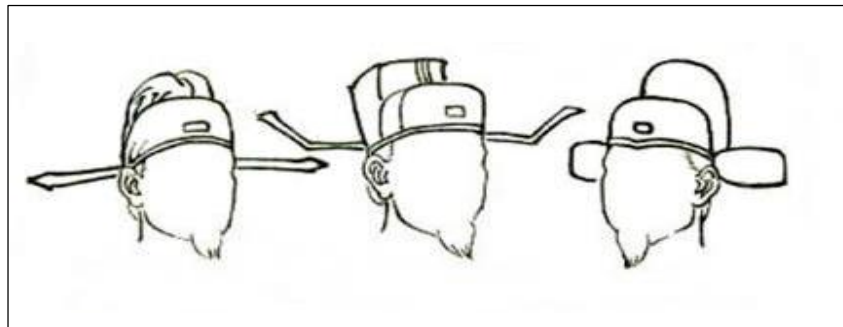
¹² หนังสืออนุสรณ์ ศาลเจ้ากวางตุ้ง (กรุงเทพฯ: สมาคมกวางตุ้งแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป., พิพพ์ในโอกาสครบรอบสมาคมกวางตุ้ง 129 ปี), 65.

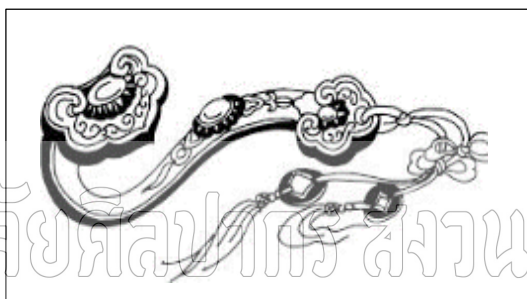
ภาพที่ 129 รูปเคารพไม้ซึ่งเอี้ย ศาลเจ้าสนามเป้า ซอยพหลโยธิน 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ

ภาพที่ 130 รูปเคารพไม้ซึ่งเอี้ย อุทยานพระโพธิสัตว์กวนอิม ต.ท่าลอม อ.เมือง จ.สมุทรสาคร

ภาพที่ 131 ภาพแสดงหมวกมีปีกในรูปแบบต่างๆที่พบในรูปเคารพปูนเถ้ากึ่ง
ที่มา: 陈大威, 《画说中国历代甲冑》(化学工业出版社, 2009), 171页。(เงินต้าเหว่ย.
หัวซวงจกั้วลี่ไต้เจียโจ้ว. หัวเสวี่กงเย่ซุ่ป่านเซ่อ, 2017, หน้า 171.) (ภาพการแต่งกายทหารจีน
โบราณ)

ภาพที่ 132 如意 (หรืออี) คทามงคด เป็นสัญลักษณ์มงคล คำว่า “หฺรู” (如) แปลว่า เหมือน,
เป็นดั่งเช่น ส่วนคำว่า “อี้” (意) แปลว่า ความคิด, ความต้องการรวมกันแล้วเปรียบ
เหมือนให้สมปรารถนาดังต้องการ

ภาพที่ 133 金元宝 (จินหยวนป่าว) ก้อนทอง แสดงถึงความมั่งคั่ง ร่ำรวย ค้าขายรุ่งเรือง

ภาพที่ 134 “ปู้จื่อ” (补子) แสดงลำดับชั้นยศขุนนางฝ่ายบุ๋น ระดับ 1 นกกระเรียน
 ระดับ 2 ไก่ฟ้าสีทอง ระดับ 3 นกยูง ระดับ 4 ห่านป่า ระดับ 5 ไก่ฟ้าสีเงิน ระดับ 6
 นกกระยาง ระดับ 7 นกเป็ดน้ำ ระดับ 8 นกขมิ้น ระดับ 9 นกกระทาและลายมังกร
 ที่มา: 黄辉, 《中国历代服制式》, (江西人民美术出版社, 2011), 43页。(หวางหุย.
 จงกั๋วลี่ไต้ฝู่จู้ฝู่จื่อฝู่ชื้อ. ช่งไต้ฝู่จู้ฝู่ชื้อเถอเตี้ยน. เจียงซี: เหม่ยชู่ชูปานเซ่อ, 2011, หน้า 43.)
 (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ช่ง)

ภาพที่ 135 รูปเคารพปูนฉาบ ศาลเจ้าแม่พรหมเมศ กรุงเทพฯ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 136 รูปเคารพปูนฉาบ ศาลเจ้ามุนิธิเทียนฟ้า กรุงเทพฯ

ความนิยมการใช้รูปเคารพในลักษณะของเทพเจ้าโชคตกเป็นรูปเคารพของปูนปั้นต่าง นั้นน่าจะมีความยาวนานเป็นร้อยปีแล้ว หากดูจากอายุของรูปเคารพของศาลเจ้าปูนปั้นต่างแห่งหนึ่งใน จ. ฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นศาลเจ้าเก่าแก่ริมน้ำ อายุกว่า 200 ปี มีหลักฐาน ป้ายผู้บริจาคและ ป้ายวิญญาณ ภายในศาลเจ้าระบเวลาประมาณปี พ. ศ. 2348¹³

โดยรูปเคารพปูนปั้นต่างของศาลแห่งนี้มีลักษณะเป็นบุคคลในชุดทหารแม่ทัพ ถือธนู และก๊อนทอง มีทหารบริวารขนบข้าง (ภาพที่ 137) ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะของรูปเคารพปูนปั้นต่างส่วนใหญ่ในปัจจุบัน

ภาพที่ 137 รูปเคารพปูนปั้นต่าง ศาลเจ้าปูนปั้นต่าง(ร้าง) ต.บางกรูด อ.บ้านโพธิ์

จ.ฉะเชิงเทรา

ที่มา: พลอยโพยม, วันวานของบางกรูด, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก

http://bangkrod.blogspot.com/2011/11/blog-post_23.html

¹³ พลอยโพยม, วันวานของบางกรูด, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก

http://bangkrod.blogspot.com/2011/11/blog-post_23.html

รูปเคารพบุคคลในลักษณะของเทพเจ้าโชคลาภปางบู๊

รูปเคารพปูนปั้นในกลุ่มนี้นี้เป็นรูปเคารพปูนปั้นที่มีลักษณะทางประติมากรรมคล้ายคลึงกับเทพเจ้าโชคลาภฝ่ายบู๊ คือ การแต่งกายในลักษณะชุดเกราะทหารจีน ถือแส้เหล็ก และ ก้อนทองโบราณ หรือถือเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง มีบริวารและพาหนะเป็นเสือด่า (ภาพที่ 138)

ในตำรารวบรวมข้อมูลเทพปกรณัมจีนต่างๆ (三教源流搜神大全) ได้บันทึกถึงการกำเนิดของเจ้ากงหมิงไว้ว่าเป็นคนในสมัยราชวงศ์ฉิน ได้หลบหนีความวุ่นวายมาบำเพ็ญเพียรที่เขานานซาน (南山) เมื่อบำเพ็ญสำเร็จก็ได้รับการแต่งตั้งจากเซ็กเซียนให้เป็นรองขุนพล ใบหน้าของเขามีสีดำ ใส่หมวก มือถือแส้เหล็ก ขี่เสือด่า มีเครายาว มีหน้าที่ดูแลงานทั้งหมดในโลกมนุษย์ สามารถเรียกลมเรียกฝน รักษาโรคระบาด และกำจัดมารปีศาจ

ในนิทานเรื่องห้องสิน กล่าวว่า เจ้ากงหมิงได้บำเพ็ญพรตอยู่บนเขาง้อไบ๊ และได้สำเร็จมรรคผลเป็นเซียนที่มีอิทธิฤทธิ์สูง แต่กลับกลายเป็นนักพรตที่โหดร้าย เจ้ากงหมิงมีบริวารเป็นเสือด่า และยังมีของวิเศษอีกหลายอย่างเช่น แส้เหล็ก ไข่มุกวิเศษ เชือกถ่ามมังกร ฯลฯ วันหนึ่งได้ไปหาเจียงไ้ทงแล้วบังคับให้แต่งตั้งตนเป็นเทพเจ้าแห่งทรัพย์ เจียงไ้ทงไม่ยอมจึงได้ออกอุบายว่าได้แต่งตั้งปีกานเป็นเทพเจ้าแห่งทรัพย์ไปแล้ว แต่ถ้าหากว่าควักหัวใจปีกานมาได้ เจ้ากงหมิงจะได้ครอบครองตำแหน่งนี้ เจ้ากงหมิงจึงสั่งให้เสือด่าตามล่าปีกานแล้วเอาหัวใจกลับมาแต่ไม่สำเร็จ ฝ่ายเจ้ากงหมิงแม้ไม่ได้เป็นเทพเจ้าแห่งทรัพย์ แต่เนื่องจากเจียงไ้ทงเคยรับปากว่าจะแต่งตั้งให้ ดังนั้นจึงประทานของวิเศษให้เขา 4 อย่าง ซึ่งเป็นของวิเศษที่ใช้เรียกเงินทองให้ไหลมาเทมา ด้วยเหตุนี้เองประชาชนจึงพากันกราบไหว้เจ้ากงหมิง และยกย่องให้เขาเป็นเทพเจ้าแห่งทรัพย์อีกองค์หนึ่ง

ตารางที่ 9 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพบุคคลที่มีลักษณะทางประติมากรรมคล้ายคลึงกับเทพเจ้าโชคลาภปางบู๊ (ภาพที่ 76-79,108)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า
1	ศาลเจ้าปึงเถ่ากงในตลาดท่าดินแดงแขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน
2	ศาลเจ้าปูนเถ่ากงม่า ตรงข้ามตลาดท่าดินแดง แขวงคลองสาน เขตคลองสาน
3	ศาลเจ้าปูนเถ่ากงมุลนิธิปูนเถ่ากงสะพานควายแขวงสามเสนใน เขตพญาไท
4	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง (เชียงฮวด) เช่น หลุยส์ซอย 3 เขตสาทร
5	ศาลเจ้าบ้านหม้อเถ่าปึงเถ่ากงแขวงวังบูรพาภิรมย์เขตพระนคร
6	ศาลเจ้าปึงเถ่ากง ในโรงเรียนผดุงเกษม แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค

รูปเคารพปูนปั้นปางพบว่าปูนปั้นในกลุ่มนี้ มีการแต่งกายในลักษณะชุดเกราะทหารจีน ถือแฉ่เหล็ก และก๊อนทองโบราณ หรือถือเพียงอย่างเดียวหนึ่งเช่นเดียวกับรูปเคารพของเจ้ากวงหมิง แต่จากการสำรวจการใช้รูปเคารพเจ้ากวงหมิงเป็นตัวแทนปูนปั้นเจ้ากวงไม่พบว่ามีการเป็นเสื่อคำ¹⁴ แต่อย่างไรก็ตามในกรณีรูปเคารพของเจ้ากวงหมิงเองบางองค์ก็ไม่พบว่ามีการเป็นเสื่อคำอยู่เช่นกัน

จากการค้นคว้าข้อมูลพบประติมากรรมเทพเจ้าองค์หนึ่งของวัดมังกรกมลาวาส หรือ วัดเล่งเน่ยยี่ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2484 (ภาพที่ 139) ที่มีลักษณะเหมือนเจ้ากวงหมิง หากดูบริบทจากรูปเคารพที่ตั้งข้างเคียงที่มีรูปเคารพเทพเจ้าในชุดทหารถือหรือซึ่งน่าจะเป็นไฉ่ซิ้งเอี้ยฝ่ายบู๊จึงอาจคาดเดาได้ว่ารูปเคารพเจ้ากวงหมิงอยู่ในฐานะไฉ่ซิ้งเอี้ยฝ่ายบู๊

นอกจากนี้ยังพบว่าบางศาลเจ้ามีการเรียกรูปเคารพเจ้ากวงหมิงว่าแป๊ะกงอีกด้วย เช่น เจ้าพ่อเขาคด (ตัวแป๊ะกง) ศาลเจ้าพ่อเขาคด (ภาพที่ 140) ที่มีรูปเคารพของแป๊ะกงหรือค้ำปอกง เป็นลักษณะของเจ้ากวงหมิงตามลักษณะประติมานวิทยาทุกประการ แต่อย่างไรก็ตามทั้งเจ้ากวงหมิงและแป๊ะกงต่างเป็นเทพเจ้าที่มีความเชื่อและหลักฐานการเรียกชื่อว่าปูนปั้นเจ้ากวงทั้งสิ้นตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 138 เทพเจ้าโชคลาภปางบู๊ ศาลเจ้าปูนปั้นเจ้ากวงบ้านหม้อ แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ

¹⁴ จากการสำรวจศาลเจ้าปูนปั้นเจ้ากวงเฉพาะในเขตกรุงเทพฯตามขอบเขตที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

ภาพที่ 139 รูปเคารพที่มีลักษณะทางประติมานวิทยาเหมือนเทพเจ้าโชคลาภปางบู
 วัดมังกรกมลาวาสหรือ วัดเล่งเน่ยยี่ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2484

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ไม่ทราบชื่อผู้ถ่าย

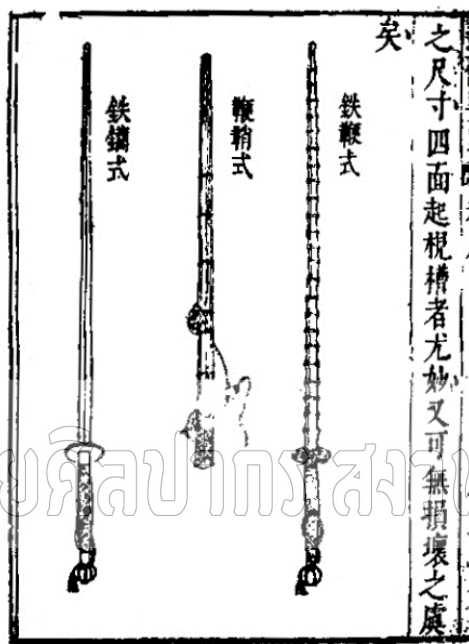
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 140 เจ้าพ่อเขาคอก (ตัวแป๊ะกง) ศาลเจ้าพ่อเขาคอก ถนน อรุณอมรินทร์ แขวง ศิริราช เขต
 บางกอกน้อย กรุงเทพฯ

อาวุธที่จ้าวหงหมิงถือมีแค่เพียงแส้เหล็กไม่พบว่าถืออาวุธอย่างอื่นอีก แส้เหล็กหรือเทียเปียน (铁鞭)¹⁵ เป็นอาวุธโบราณของวิชายุทธจีนไม่มีคม มีลักษณะเป็นข้อไม้ไผ่ มีหลายรูปแบบ ทั้งกลม และเหลี่ยม (ภาพที่ 141)

แส้เหล็กเป็นอาวุธชนิดหนึ่งที่มักพบในงานประติมากรรม จิตรกรรม ของทหารผู้พิทักษ์สุสาน หรือเทพฝ่ายทหารต่างๆ เช่นเทพธรรมบาล (ภาพที่ 142)

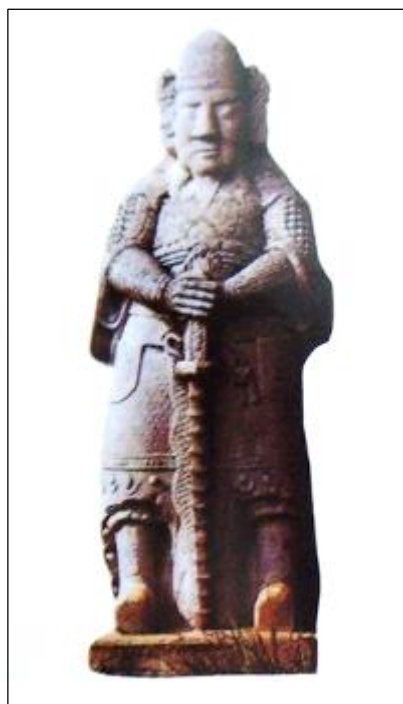

ภาพที่ 141 รูปแสดงลักษณะแส้เหล็กแบบต่างๆ

ที่มา: 茅元儀. 《武備志》 (e-book), 2015. (หมาวหยวนอี้. อู่เป่ย์จื่อ, อีบุ๊ก, 2005.) (คัมภีร์ทางทหารของจีน)

การถือแส้เหล็กของรูปเคารพปูนเถ่ากวง มีการถือในลักษณะปักลงพื้นหรือถือตั้งขึ้นวางบนเข่า ไม่มีพบว่าถือในลักษณะหวดขึ้นซึ่งเป็นอีกรูปแบบท่าทางหนึ่งของประติมากรรมจ้าวหงหมิง (ภาพที่ 143)

¹⁵ ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แปลว่า “กระบองเหล็กสี่เหลี่ยม”

ภาพที่ 142 ประติมากรรมทหารถือธนูเหล็ก ศิลปะจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง
ที่มา: 陈大威, 《画说中国历代甲冑》 (化学工业出版社, 2009), 471页. (เงินต้าเหว่ย.
หัวซ่าวจงกั๋วลี่ไต้เจียโจ้ว. หัวเสวียกงเย่ชูปานเซ่อ, 2017, หน้า 171.) (ภาพการแต่งกายทหารจีน
โบราณ)

ภาพที่ 143 ท่าทางการถือธนูเหล็กของรูปเคารพปูนเผือก

ความนิยมในการบูชาเทพเจ้าโชคลาภในปัจจุบันคงเป็นเพราะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ความต้องการพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มักจะเน้นเรื่องการค้าขายรุ่งเรือง และความร่ำรวยอาจแตกต่างจากอดีตที่อาจเน้นเพื่อให้เทพเจ้าคุ้มครองให้ร่มเย็นเป็นสุข เดินทางปลอดภัยรอดพ้นอันตราย หรือเทพที่บูชาขย่งให้เป็นตัวอย่างแห่งความซื่อสัตย์มีคุณธรรมจึงเป็นเหตุให้รูปเคารพที่นำมาใช้แทนตัวเทพปูนเกล้ากมีสัญลักษณ์มงคลที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์มั่งคั่งร่ำรวยปรากฏอยู่ไม่ว่าจะเป็นหรือหรือก้อนทอง

คติการเปลี่ยนเทพต่างๆเป็นเทพเจ้าโชคลาภนอกจากปูนเกล้ากที่เห็นได้เป็นรูปธรรมจากรูปเคารพแล้ว การเปลี่ยนฐานะตำแหน่งเทพพบอยู่เป็นปกติในเทพองค์อื่นๆด้วย ตัวอย่างเช่นรูปเคารพเทพกตัญญู (孝子神) ที่วัดมังกรกมลาวาสหรือวัดเล่งเน่ยยี่ เขาวราช (ภาพที่ 144) ลักษณะของเทพองค์นี้จะสวมใส่ชุดผ้ากระสอบหรือชุดไว้ทุกข์ของชาวจีน ถือโคมไฟ ไม้ หรือ พัด (ปัจจุบันหลุดหายหมดแล้ว) ในอดีตเป็นเทพที่มีประวัติตำนานทางด้านความกตัญญู แต่ต่อมาถูกบูชาในฐานะเทพเจ้าโชคลาภ และมีการเพิ่มถุงเงินลงไปในรูปแบบ และเขียนบนหมวกว่า “一見生財” แปลว่าเห็นแล้วรวย นิยมบูชากันในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์

ความเชื่อเหล่านี้ทำให้ทราบว่ารูปเคารพปูนเกล้ากที่อยู่ในลักษณะเทพเจ้าโชคลาภที่นิยมมากในปัจจุบันก็คงเกิดจากสาเหตุคล้ายๆกัน จากรูปเคารพในชุดเกราะทหารแต่มีการถืออาวุธซึ่งมีลักษณะเป็นเทพในสายนี้กรบ ปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตราย แต่มีการถือก้อนทองเพิ่มเข้ามาเพื่อสนองความต้องการของผู้บูชาในด้านโชคลาภ ความร่ำรวย

ภาพที่ 144 เทพกตัญญู วัดมังกรกมลาวาส (วัดเล่งเน่ยยี่) เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

รูปเคารพบุคคลในลักษณะของเทพเจ้ากวนอู

ปูนปั้นกึ่งที่มีลักษณะเหมือนเทพเจ้ากวนอูพบเพียงที่ศาลเจ้าปึงเถ่ากงในโรงเรียนผดุง
เกษม แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค¹⁶(ภาพที่ 145)

ปูนปั้นกึ่งในกลุ่มนี้คือรูปเคารพที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับลักษณะทางประติมากรรม
ของเทพเจ้ากวนอูในปางต่างๆทั้งบู๊ และนู้น (ภาพที่ 146) เช่น หน้าแดง ถือง้าว หรือถือคัมภีร์ เป็น
ต้น

เทพกวนอู (关羽) เริ่มมีบทบาทจากการเริ่มประพันธ์วรรณกรรมเรื่องสามก๊กขึ้นมา
ในสมัยราชวงศ์หมิง¹⁷ ต่อมาในราชวงศ์ชิงกวนอูจึงได้รับความนิยมนับถืออย่างมากและถูกยกย่องใน
ฐานะเทพสัญลักษณ์ของความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี และความกล้าหาญ มีการบรรยายลักษณะ
ของกวนอูไว้ว่า สูง 6 ศอก ปากแดง หน้าแดง คิ้วตัวไหม ดวงตาการเวก มีง้าวเป็นอาวุธ

เทพเจ้ากวนอูได้รับขนานนามว่าเป็นเทพแห่งสงคราม มีเรื่องราวปรากฏอยู่ในเรื่องสาม
ก๊ก กวนอูเกิดที่มณฑลซางซี อำเภอเซียนหยี่ มีความสามารถในการต่อสู้อย่างมาก ต่อมาได้พบกับ
เล่าปี่และเตียวหุยจึงได้สาบานเป็นพี่น้องกัน ทั้งสามคนได้ช่วยกันปราบกบฏโจรโพกผ้าเหลืองจน
ทำให้เป็นที่รู้จักยกย่องของคนทั่วไป

กวนอูได้รับการชื่นชมด้านความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ และความมี
คุณธรรม ในสมัยราชวงศ์ชิงได้รับการยกย่องให้เป็นเทพบดี(ผู้ยิ่งใหญ่) ตอนปลายสมัยราชวงศ์
หยวน เรื่องสามก๊กเขียนขึ้นโดยยกให้กวนอูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและมีความสามารถจึงทำให้
เป็นที่รู้จักและมีคนเคารพนับถืออย่างมากในความกล้าหาญ ต่อมาในสมัยราชวงศ์ชิง กวนอูถูกยก
ย่องให้เป็นเทพเจ้าแห่งสงคราม

กล่าวกันว่าประเพณีในการเคารพนับถือกวนอูเกิดขึ้นที่เมืองตันหยง ซึ่งเป็นสถานที่ฝัง
ร่างของกวนอูเป็นแห่งแรก ซึ่งเริ่มจากการนับถือในฐานะเทพผู้คุ้มครอง ต้องสังเวยเนื้อสดๆก่อน ต่อมา
เมื่อศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธแพร่หลายเข้ามา จึงมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นเทพเจ้าฝ่ายดี¹⁸ ศาสนา
เต๋าดูเหมือนจะเป็นเทพเจ้าปราบมารปีศาจ¹⁹

¹⁶ ในกรณีประติมากรรม

¹⁷ จากเดิมฉบับจดหมายเหตุประพันธ์รวบรวมใหม่เป็นฉบับนิยาย

¹⁸ Jonathan Chamberlain, *Chinese Gods: An introduction to Chinese to Chinese folk religion* (Hong Kong: Blacksmith books,2009), 186, อ้างถึงใน กุลศิริ อรุณภักย์, ศาลเจ้าศาลจีนในกรุงเทพฯ (นนทบุรี: มิวเซียมเพรส,2553), 101.

¹⁹ เพิ่มเติมใน ต้วน ลี้ เซิง และ บุญยั้ง ไร้วุทธิ, *ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย,2543), 30.

เอกสารบางฉบับกล่าวว่า เทพเจ้ากวนอูได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเพราะอิทธิพลจากคำสอนของขงจื้อ²⁰

รูปเคารพกวนอูในปัจจุบันมีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ แยกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้คือ กวนอูปางบู๊และนุ่น เช่น ปางบู๊ถืออาวุธ ปางนุ่นถือคัมภีร์ เป็นต้น

นอกจากฐานะกวนอูที่เป็นเทพเจ้าในด้านต่างๆที่มีการยกย่องขึ้นอย่างมากมาย ในบางศาลเจ้ามีคติความเชื่อยกย่องกวนอูอยู่ในฐานะของเจ๊กเซียนฮ่องเต้ซึ่งเป็นผู้ที่ยิ่งสูงสุดในสวรรค์ รูปเคารพของกวนอูจึงไม่ได้อยู่ในชุดทหารนักรบเหมือนทั่วไป แต่อยู่ในชุดแบบจักรพรรดิ เช่น กวนอูของศาลเจ้ากวนอู เขตคลองสาน กรุงเทพฯ (ภาพที่ 147)

การใช้รูปเคารพที่มีลักษณะเหมือนกวนอูมาใช้แทนตัวปูนเกล้ากง อาจมาจากสาเหตุการนับถือเทพกวนอูมาแต่ดั้งเดิม และอาจนำติดตัวมาจากบ้านเกิดเพื่อนำมาบูชาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเมื่อต้องจากบ้านมาอยู่ในสถานที่ใหม่ที่ตนไม่คุ้นเคย เช่น รูปภาพเทพเจ้ากวนอู(รูปที่64) ของนายมุตัน แซ่ฮุ้น ที่ได้นำภาพวาดมาจากเมืองจินเมื่อครั้งอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองไทย เพื่อนำมาบูชาในบ้านของตน ซึ่งในกรณีของปูนเกล้ากงอาจเหมือนกันคือเมื่อตั้งหลักปักฐานได้จึงยกเทพที่ตนบูชามาแต่เดิมเป็นเทพประจำชุมชนนั้นไปโดยปริยาย โดยมีบทบาทเปรียบเสมือนเทพเจ้าที่คอยปกป้องคุ้มครอง อีกทั้งชาวจีนแต่จิวยังถือว่ากวนอูเป็นเทพเจ้าโชคลาภ²¹ เมื่อรวมกับความเชื่อเรื่องเจ้าที่ที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงอาจเป็นไปได้ว่าการบูชากวนอูมีความหมายทั้งการเป็นเจ้าที่เป็นใหญ่ดูแลคุ้มครองผู้คนในสถานที่นั้นๆ พร้อมทั้งบันดาล โชคลาภ เงินทอง และการทำการค้าให้มีความเจริญรุ่งเรือง ด้วยเช่นกัน ดังนั้นจากประเพณีความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจึงอาจมีการยึดถือต่อกันมาว่าปูนเกล้ากงมีลักษณะเหมือนกวนอู หรือเป็นเทพองค์เดียวกัน

²⁰ พรพวรรณ จันทโรนันท์, “ปูนเกล้ากง เทพท้องถิ่นของคนจีนในเมืองไทยแพร่หลายมากที่สุด”, ศิลปวัฒนธรรม 11,4 (กุมภาพันธ์ 2553), 65.

²¹ โชติช่วงนาคอน, ไซ้ซิง: ตำนานทรัพย์เทพ (กรุงเทพฯ: ชุมศิลป์ธรรมดา, 2555), 36.

ภาพที่ 145 ปูนเถ้ากงในลักษณะ กวนอูปางนูนถือคัมภีร์ ศาลเจ้าปึงเต่ากงใน โรงเรียนพดุงเกษม
แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 146 กวนอูปางนูน ศาลเจ้ากวนอู แขวง สมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

ภาพที่ 147 กวนอูปางบุน ศาลเจ้ากวนอู แขวง สมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

ความเกี่ยวข้องของปุนเถ้ากกับกวนอู นอกจากจะอยู่ในรูปลักษณะเหมือนกันแล้ว ยังมีอีกข้อสังเกตหนึ่งที่ได้เห็นได้ในหลายๆศาลของปุนเถ้าก คือ การตั้งบูชาปุนเถ้าก และกวนอูไว้บนโต๊ะบูชาเดียวกันในระดับเท่ากัน และยกย่องในฐานะเป็นเทพประธานของศาลเจ้าเหมือนกัน ซึ่งในกรณีนี้เป็นไปได้ว่า ผู้คนให้ความสำคัญปุนเถ้ากและกวนอูเท่าๆกัน หรือยกย่องกวนอูในตำแหน่งปุนเถ้ากเช่นเดียวกับปุนเถ้ากอีกองค์หนึ่งที่เป็นปุนเถ้ากในลักษณะของเทพเจ้าโชคลาก ประหนึ่งว่าให้พรทั้งด้านโชคลากเงินทอง และคุ้มครองภัยอันตราย (ภาพที่ 148-149)

ภาพที่ 148 ปุนเถ้ากและ กวนอู ศาลเจ้าปึงเถ้าก ต. คลองฉนาก อ. เมือง จ. สุราษฎร์ธานี

ภาพที่ 149 ปุนเถ้ากง และกวนอู ศาลเจ้าพ่อเก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์

รูปเคารพบุคคลในลักษณะเทพเจ้าผู้ตั้ง

จากการสำรวจรูปเคารพปุนเถ้ากงพบว่ามีศาลเจ้าปุนเถ้ากง (ศาลเจ้าบางบัว) (ภาพที่ 150) เพียงศาลเดียวที่รูปเคารพปุนเถ้ากงมีลักษณะเหมือนผู้ตั้ง คืออยู่ในลักษณะชายชรา หนวดเครายาว แต่งกายด้วยชุดธรรมดาคล้ายเรียบๆ ถือไม้เท้าหัวมังกร หรือ ก้อนทอง หรือ ไม้ถือสิ่งใด ซึ่งเหมือนกับลักษณะของผู้ตั้งเทพเจ้าที่ของจีนเมื่อดูจากภาพวาดผู้ตั้งในศาลเจ้าผู้ตั้งในของประเทศไทย (ภาพที่ 151) และม้วนภาพวาดของจีนในสมัยราชวงศ์ชิง (ภาพที่ 152) ที่บ่งบอกถึงลักษณะทางประติมานวิทยาของเทพผู้ตั้ง

ผู้ตั้งเป็นเทพเจ้าที่ของชาวจีนโบราณที่ ซึ่งหากประติมานจากรูปเคารพของปุนเถ้ากงที่มีลักษณะเหมือนกับผู้ตั้งอาจเป็นเหตุผลสมทบแนวคิดที่ว่าปุนเถ้ากงคือเจ้าที่เช่นเดียวกับผู้ตั้งเทพเจ้าที่ดั้งเดิมของชาวจีน

รูปเคารพที่มีลักษณะเหมือนผู้ตั้งมักเรียกกันแพร่หลายในไทยอีกชื่อหนึ่งว่า แปะกง²² แปะกงเป็นเทพเจ้าที่นิยมบูชากันอย่างมากในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ รวมถึงในประเทศไทย ซึ่งที่มาของแปะกงนั้นมีข้อสันนิษฐานอยู่มากมายดังที่กล่าวไว้ข้างต้นในบทที่ 2

²² หรือ “ต้าปอง” ในภาษาจีนกลาง หรือ “ตัวแปะกง” “ตัวแป๊ะเอ๊ย” “แปะกง” ในภาษาแต้จิ๋ว

ภาพที่ 150 ศาลเจ้าปู่เกล้ากง (ศาลเจ้าบางบัว) ซอย พหลโยธิน46 เขตบางเขน กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 151 รูปวาดคู่ตู้เสิน ในศาลเจ้าคู่ตู้เสิน เมืองหลี่ซู่ย (丽水) มณฑลเจ้อเจียง (浙江) ปี พ.ศ. 2477

ที่มา: zhangshoug, 旧时中国的土地庙 (จิวฉือจงกั๋วเตอถู่ตู้เมี่ยว) (ศาลคู่ตู้ตั้งเก่าแก่ในประเทศจีน), เข้าถึงเมื่อ 25 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก http://blog.sina.com.cn/s/blog_4fea95a001000avk.html

แม้ว่าปัจจุบันจะมีชื่อที่ใช้เรียกเทพในลักษณะนี้อย่างหลากหลายตามเชื้อชาติ กลุ่มภาษาหรือสถานที่ เช่น แปะกง ตัวอย่างแปะกงที่แสดงฐานะเป็นเจ้าของที่อย่างชัดเจนคือศาลแปะกงในศาลเจ้า โจวซือกง ตลาดน้อย (ภาพที่ 153) ที่ตั้งเป็นศาลเจ้าที่อยู่บนพื้นที่ใต้ตะบุงาเหมือนตี่จู่เอี้ยของศาลเจ้าส่วนใหญ่ หรือ รูปเคารพของตี่จู่เอี้ยในเก็งจินหีน วัดโพธิ์ (ภาพที่ 154) หรือ ศาลผู้ต่อเจ็งเสินที่มีการใช้ชื่อตั้งเป็นชื่อศาล และเรียกเทพประธานว่าปุ่นเถ้ากง เช่น ที่ศาลเจ้า ผู้ต่อเจ็งเสิน บ่อน้ำจังหวัดกระบี่ ซึ่งมีประวัติว่าเป็นเจ้าที่บ่อน้ำของสถานที่นั้น (ภาพที่ 155)

กล่าวได้ว่ารูปเคารพในลักษณะเช่นนี้ทั้งหมดล้วนอยู่ในฐานะของเทพเจ้าที่ผู้ซึ่งดูแลคุ้มครองสถานที่นั้นๆ ไม่ว่าจะเป็น บ้านเรือน ชุมชน ป่าเขา สุสาน(ภาพที่ 156) โดยมีการตั้งไว้ในทุกๆที่โดยบางที่ไม่ต้องมีการบูชากราบไหว้ เพียงแต่ตั้งเอาไว้เพื่อแสดงว่าที่แห่งนั้นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองรักษา

ภาพที่ 152 ภาพวาดศาลกู่ตี่กง ในม้วนภาพวาด A Glance Of Nanjing City 《金陵图》

(จินหลิงถู่) วาดโดย (冯宁) (เฟิงหนิง) สมัยราชวงศ์ซิง จัดแสดงในงานประมูลภาพ

Poly Auction Hong Kong's 2015 Autumn

ที่มา: 古董收藏与投资北京宋庄古玩城. (กู่ต่งโจวฉางหยาโถวจื่อเปยจิงซ่งจวงกู่ฉานเจิง), เข้าถึง

เมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.zhongyixueyuan.com/zhongchutouxikang>

/20151221/2315.html

การบูชาแปะกงพบทั่วไปในเกือบทุกศาลเจ้ามักจะพบว่าแปะกงเป็นเจ้าที่ประจำศาลเจ้า บางศาลเรียกว่าแปะกง หรือตัวแปะกง บางศาลเรียกผู้ถือสื่อว่าแปะกง และบางศาลพบว่าเรียกปูนเกล้า้งว่าแปะกงก็มีอยู่เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ก่อนการบูรณะศาลเจ้าปูนเกล้า้งในตลาดหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2557 ศาลเจ้ามีชื่อว่าศาลเจ้าแปะกง โดยมีหลักฐานจากใบประกาศเกียรติคุณของศาลเจ้าที่ได้รับในปี พ.ศ. 2555 และจากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลศาลเจ้าที่เรียกศาลอีกชื่อหนึ่งว่าศาลแปะกง แต่ปัจจุบันศาลเจ้าได้ถูกบูรณะใหม่ โดยป้ายชื่อใหม่ของศาลเจ้าใช้ชื่อศาลว่า “ศาลเจ้าปึงเกล้า้ง”

ภาพที่ 153 ศาลแปะกงในศาลเจ้า โจวซือกง ตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 154 รูปเคารพติงจูเอี้ย ในแก๊งจินหีน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) กรุงเทพฯ

ภาพที่ 155 ปุ่นเต้ากวง ศาลเจ้าปุ่นเต้าก้ง ศาลเจ้าฝูต้อเจ็งเสิน ป่อน้ำ ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.กระบี่

ภาพที่ 156 รูปเคารพเจ้าที่ สุสานแต่จิว (สมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทย) ซอยวัดปรก1 ถนน
จันทน์ แขวงทุ่งวัดดอน เขตสาทร กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช. สอนลิขสิทธิ์

กรณีเพิ่มเติมในส่วนของรูปเคารพบุคคลในศิลปะจีน

การแสดงท่าทางของประติมากรรมบุคคลปูนปั้นในศิลปะจีน

ตารางที่ 10 แสดงท่าทางของประติมากรรมปูนปั้นแบบศิลปะจีนจากการสำรวจรูปเคารพใน
กรุงเทพฯ

ทำนอง	ทำยีน
จับเข็มขัด	จับเข็มขัด
จับปลายแขนเสื้อ	จับปลายแขนเสื้อ
ถือสิ่งของในมือ	ถือสิ่งของในมือ
- ก้อนทอง, เหรียญเงินจีน	- ก้อนทอง
- หูรื้อ	- ดาบ, กระบี่
- กระบี่, ดาบ	- แส้เหล็ก
- แส้เหล็ก	
- ไม้เท้า	

ตารางที่ 10 แสดงท่าทางของประติมากรรมปูนปั้นปางแบบศิลปะจีนจากการสำรวจรูปเคารพใน
กรุงเทพฯ (ต่อ)

ทำนอง	ทำย่น
ดูบเกรา	แสดงท่าทางมือในลักษณะต่างๆ
แสดงท่าทางมือในลักษณะต่างๆ	

จากการสำรวจรูปเคารพบุคคลปูนปั้นปางแบบศิลปะจีน พบการแสดงท่าทางอยู่
หลากหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นทำย่นหรือนั่งเฉยๆอย่างสงบหรือแสดงอำนาจ และทำย่นหรือนั่ง
ถือสิ่งของ โดยทำนองจะอยู่ในลักษณะนั่งห้อยขา หรือท่ามหาราชลีลา หากในกรณีไม่ถือสิ่งของใดๆ
จะมีการแสดงท่าทาง จับปลายแขนเสื้อและซ่อนมือไว้ในแขนเสื้อ (ภาพที่ 157) หรือจับเข็มขัด (ภาพ
ที่ 158) เป็นต้น ซึ่งท่าทางเช่นนี้ถือเป็นลักษณะเฉพาะที่พบในรูปเคารพบุคคลของศิลปะจีน อาจ
เนื่องด้วยสาเหตุจากเครื่องแต่งกายแบบจีนที่เป็นชุดคลุมยาว แขนยาว กว้าง และมีเข็มขัด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 157 ประติมากรรมบุคคลแสดงท่าทางจับปลายแขนเสื้อ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร(วัดโพธิ์)

ภาพที่ 158 ประติมากรรมทหารจีนแสดงท่าทางจับเข็มขัด วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์)

นอกจากนี้ท่าทางอีกแบบหนึ่งของรูปเคารพคือการใช้มือแสดงท่าทางในลักษณะศิลปะการต่อสู้หรือวิทยายุทธของจีนที่มีอิทธิพลจากหลักวิชาของลัทธิเต๋า เช่น ดรฺรชนี (劍指) (ภาพที่ 159) และนาฏกรรมจีน หรือการแสดงงิ้วจีน คือมีการใช้ภาษาท่าสื่อสารโดยใช้มือสื่อความหมาย

การแสดงงิ้วต้องมีทักษะพื้นฐานที่เรียกว่า 4 ทักษะ 5 วิธี (四功五法) 4 ทักษะ หมายถึง “ขับร้อง เจรจา ท่วงท่า พะบู๊” และ 5 วิธี ประกอบไปด้วย 手 มือ 眼 ตา 身 กาย 法 หลักการ 步 อย่างก้าว โดยการแสดงท่าทางถือว่ามีความสำคัญอย่างหนึ่งในการแสดงงิ้ว เพราะเป็นการบอกถึงอารมณ์ความรู้สึก การกระทำของตัวละครที่จะสื่อถึงผู้ชม ทั้งนี้ท่าทางในการแสดงงิ้วนั้นยังมีอิทธิพลมายังการทำประติมากรรมบุคคล เช่น ประติมากรรมตัวละครในนิทานจีน หรือประติมากรรมเทพเจ้า ซึ่งท่าทางเช่นนี้ไม่ใช่ท่าทางในแบบที่คนทั่วไปแสดงออกในชีวิตจริง ที่มีการแสดงท่าเพื่อสื่อความหมายเป็นนัยยะสำคัญบางประการด้วยเช่นกัน (ภาพที่ 160)

ในกรณีของรูปเคารพปูนปั้นเอื้องที่พบในลักษณะเช่นนี้จะมีการแสดงท่าทางเช่น กำมือ มือจับชาย ผ้าด้านล่าง ลูกศร่า แบบมือผายออก เท้าสะเอว ชู 2 นิ้ว เป็นท่าต่อสู้ด้วยดาบ ยกมือข้างเดียว ตั้งฉาก เป็นต้น

ภาพที่ 159 ตัวอย่างท่าทางการแสดงมือแบบนาฏกรรมจีนของรูปเคารพบุคคลปูนเกล้า

ภาพที่ 160 ปูนเกล้า ในท่าทางนาฏกรรมจีน ศาลเจ้าเจิวเองเบี้ยว เขตบางรัก กรุงเทพฯ

หมวกหรือศิราภรณ์ของรูปเคารพบุคคลขุนเถ้ากงในศิลปะจีนที่มีลักษณะเหมือนเครื่องแต่งกายของแสดงงิ้วจีน

เนื่องจากรูปเคารพบางส่วนมีการแต่งเครื่องทรงเพิ่มขึ้น เช่น ผ้าคลุม หรือ มงกุฎ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ถือเป็นความเชื่อในการแต่งองค์ทรงเครื่องในกับรูปเคารพเทพเจ้า จากการสำรวจพบว่าหมวกหรือมงกุฎที่แต่งเสริมเข้ามาเป็นการจำลองแบบมาจากหมวกของชุดการแสดงงิ้ว (ภาพที่ 161) ที่มีลวดลายฉลุและประดับตกแต่งอย่างสวยงาม มีทั้งลูกปัด ลูกบอลกำมะหยี่ ผ้าปัก ผู้ห้อยขนไก่ ฯลฯ โดยในกรณีของประติมากรรมรูปเคารพที่มีขนาดเล็กเช่นนี้จะมีการตัดทอนรายละเอียดรวมไปถึงวัสดุที่ทำก็ต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น หุ่นกระบอกตัวละครจีนที่มีการแต่งกายจำลองงิ้วจีน (ภาพที่ 162) และในรูปเคารพของเทพเจ้า (ภาพที่ 163,128)

ภาพที่ 161 เครื่องแต่งกายของการแสดงงิ้วจีน

ที่มา: ออนไลน์ , เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.ngiew.com>

ภาพที่ 162 หุ่นกระบอบอกเรื่องสามก๊ก

ที่มา: ปฎิทินชุด หุ่นกระบอบอก เรื่องสามก๊กปี พ.ศ 2546 ผลงาน นายจักรพันธุ์ โปษยกฤต ศิลปิน

แห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (จิตรกรรม)

ภาพที่ 163 ปูนฉ่ำก่ง ศาลเจ้าพ่อปึงฉ่ำก่งม่า เจ้าแม่ทับทิม ทำนํ้านนท์ ต.สวนใหญ่ อ.เมือง
นนทบุรี จ.นนทบุรี

การทำรูปเคารพในลักษณะอวอ้วน พุงโต

คติการทำรูปเคารพเช่นนี้อาจมาจากคติของเทพเจ้าโชคลาภหรือเทพเจ้าไฉ่เสินหรือไฉ่ซิงเอี้ย ที่มีต้นกำเนิดมาจากท้าวทเวิน ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งความร่ำรวย มั่งคั่ง สัมพันธ์กับการประทานโชคลาภ มักพบว่าพระองค์ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าศาสนสถานเพื่ออวยพร (ภาพที่ 164)

ลักษณะทางประติมากรรมคือมีลักษณะอวอ้วน พุงพลุ้ย ใบหน้าใหญ่ ท่อนบนเปลือย บนตัวค้ำถั่งสวางล ประทับนั่งบนแท่นดอกบัว เท้าข้างหนึ่งเหยียบหอยสังข์ มือข้างหนึ่งถือแก้วมณี อีกข้างหนึ่งถือฟังพอน และบีบคอฟังพอนให้อ้าปากคายแก้วแหวนเงินทองออกมา บีบคอฟังพอน ซึ่งกำลังคายเพชรพลอยออกมา ชาวพุทธถือว่าฟังพอนเป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวย เนื่องจากปราบงู (นาค) ผู้เฝ้าทรัพย์สมบัติของเมืองบาดาลได้

จากการสำรวจเห็นได้ว่ารูปเคารพปูนปั้นต่างๆองค์มักมีลักษณะเช่นนี้ คือมีลักษณะอวอ้วน พุงโต ไม่ว่าจะอยู่ในชุดเกราะทหารและไม่ได้ถือสิ่งของมงคลใดๆ เช่นปูนปั้นถ้ำกึ่งของศาลเจ้าเล่าปูนปั้นถ้ำกึ่ง เขตสัมพันธวงศ์ (ภาพที่ 95) หรือปูนปั้นถ้ำกึ่ง ศาลเจ้าปูนปั้นถ้ำกึ่ง ตลาดโรงทอง ต. ศาลเจ้าโรงทอง อ. วิเศษชัยชาญ จ. อ่างทอง ซึ่งสิ่งนี้อาจแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์โดยไม่ต้องถือเครื่องแสดงสัญลักษณ์มงคลใดๆ (ภาพที่ 165)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 164 ไฉ่เสิน (財神) วัดหลิงหยิน (灵隐寺) มณฑลเจ้อเจียง เมืองหางโจว ประเทศจีน
ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก, <http://www.nipic.com/show/1/62/5482340ka4e317ee.html>

ภาพที่ 165 ปูนเฝ้ากง ศาลเจ้าปูนเฝ้ากง ตลาดโรงทอง ต.ศาลเจ้าโรงทอง อ.วิเศษชัยชาญ จ.

อ่างทอง มทาวิตถยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ความเชื่อในการตั้งรูปเคารพบุคคลสามองค์

เนื่องจากในบางศาลเจ้าพบว่ามี การตั้งรูปเคารพปูนเฝ้ากงจำนวนสามองค์ซึ่งเกิดจากคติความเชื่อและตำนานที่สืบทอดกันมาว่าปูนเฝ้ากงมีด้วยกันสามองค์ ซึ่งเล่ากันว่าเป็นชาวจีนสามคนที่เป็นผู้บุกเบิกให้ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแหลมมลายู ต่อมากลายเป็นบรรพบุรุษของลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศมาเลเซีย²³ ทำให้ในประเทศมาเลเซียมีการตั้งรูปเคารพของเทพสามองค์ที่ชาวมลายูเรียกกันว่า “ดาโต๊ะกง” Datukgongs หรือ Natukgong (拿督公) (ภาพที่ 166) มีฐานะเป็นเจ้าที่มีลักษณะของรูปเคารพแต่งกายแบบพื้นเมืองชาวมลายูผสมแบบจีน เป็นการผสมผสานวัฒนธรรมทั้งของจีน และชาวมุสลิม ซึ่งเทพองค์นี้เป็นเทพที่มีข้อสันนิษฐานว่าเปรียบเสมือนกับปูนเฝ้ากงในประเทศไทย²⁴

²³ คุบทที่ 2 หน้า 45

²⁴ Mahen Bala, Da tuk Gong: Spirit of the Land, เข้าถึงเมื่อ 15 กันยายน 2556, เข้าถึงได้ที่

จากข้อมูลดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับประวัติปุนเถ่ากงของศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง ถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ (ภาพที่ 167) ซึ่งมีตำนานเล่ากันว่าแต่เดิมมีทั้งหมด 3 องค์ องค์หนึ่งคือองค์ที่ประดิษฐานอยู่ที่นี้ อีกองค์อยู่ที่เมือง โจโล ประเทศฟิลิปปินส์ และเมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย²⁵ และเมื่อดูจากศาลในละแวกเดียวกัน คือ ศาลชินปุนเถ่ากง พบว่ามีกรตั้งรูปเคารพสามองค์ ทำให้สันนิษฐานได้ว่าชาวจีนกลุ่มหนึ่งอาจมีความเชื่อว่าปุนเถ่ากงมีสามองค์ ศาลใหม่ในละแวกเดียวกันที่สร้างขึ้นภายหลังศาลเล่าปุนเถ่ากงที่มีตำนานปุนเถ่ากงเช่นนี้จึงยังคงมีความเชื่อเดิมที่สืบทอดกันมา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาหนังสือ

ภาพที่ 166 รูปเคารพดาโต๊ะกงสามองค์ ประเทศมาเลเซีย

ที่มา: Mahen Bala, Da tuk Gong: Spirit of the Land, เข้าถึงเมื่อ 15 กันยายน 2556, เข้าถึงได้ที่

http://presenttensemedia.org/?page_id=360

²⁵ กุลศิริ อรุณภักย์, ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, 2553), 31.

ภาพที่ 167 รูปเคารพปูนปั้นীগง 3 องค์ของศาลเจ้าชินปุ่นীগง ถนนม้งกร แขวง สัมพันธวงค์

เขตสัมพันธวงค์ กรุงเทพฯ

มทาวทยาาลัยศิลปะกร สงวนลิขสิทธ์

รูปเคารพในแบบศิลปะไทย

รูปเคารพบุคคล

จากขอบเขตการสำรวจปูนปั้นীগงในกรุงเทพฯ ปูนปั้นীগงในลักษณะของเทวรูปแบบไทยที่เป็นเทพประธานองศาลเจ้าพบเพียงที่ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบล

ปูนปั้นীগงของศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลมีลักษณะเป็นเพศบุรุษ มีหนวด ทรงผมรองทรง สวมเสื้อราชปะแตน นั่งขัดสมาธิ มือขวาถือไม้เท้า (ภาพที่ 168) ซึ่งการแต่งกายในชุดราชปะแตน นั้นเริ่มมีขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่5 โดยชุดมีลักษณะเป็นเสื้อแขนยาว คอปิด มีกระดุมหน้า นุ่งผ้าโจงกระเบน ต่อมาใช้เป็นชุดเครื่องแบบข้าราชการมีการสวมหมวก และถือไม้เท้า (ภาพที่ 169)

ในกรณีของรูปเคารพองค์นี้แม้จะแต่งกายคล้ายชุดราชปะแตน แต่เสื้อด้านบนเป็นเสื้อมีปกเหมือนเสื้อเชิร์ต และผูกเนคไท เป็นการผสมผสานการแต่งกายแบบตะวันตก ซึ่งเป็นพระราชกำหนด เครื่องแบบเหมือนอารยะประเทศ แต่ยังคงนุ่งโจงกระเบนอยู่ ซึ่งเป็นที่นิยมในชนชั้นสูงสมัยนั้น

ภาพที่ 168 ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราชบุรีบูรณะ23 แขวง บางปะกอกเขต ราชบุรีบูรณะ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 169 บุคคลในชุดสูท ผูกเนคไท นุ่งโจง

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.reurnthai.com>

[/index.php?topic=4656.15](http://www.reurnthai.com/index.php?topic=4656.15)

ศาลเจ้าที่มีการสร้างรูปเคารพในลักษณะบุคคลในชุดราชประแตน ตัวอย่างเช่น รูปเคารพเจ้าพ่อยี่ก่องง ศาลพ่อปู่เจ้ายี่ก่องง พ่อค้าชาวจีนที่อพยพมาประเทศไทยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องด้วยได้ทำคุณงามความดีไว้เป็นอย่างมาก จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระอนุวัตน์ราชนิคม ด้วยเหตุนี้รูปเคารพจึงอยู่ในลักษณะแต่งตัวแบบข้าราชการไทย (ภาพที่ 170)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 170 เจ้าพ่อยี่ก่องง ศาลพ่อปู่เจ้ายี่ก่องง แขวงป้อมปราบ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
กรุงเทพฯ

ปูนปั้นที่มีรูปแบบบุคคลแต่งกายแบบไทย หรือบุคคลที่อยู่ในลักษณะของศิลปะแบบไทยเช่นนี้ถือเป็นรูปเคารพที่มีความเฉพาะท้องถิ่น มีรูปแบบตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ปูนปั้น ศาลเจ้าโรงเกือก ที่มีลักษณะเป็นเทวรูปในเครื่องแต่งกายแบบไทย (ภาพที่ 171) หรือปูนปั้นของศาลเจ้าศาลพ่อปู่ทวดหัวเขาแดง²⁶ที่แต่งกายแบบจีนในชุดเสื้อคอจีนหรือภาษาจีนเรียกว่า "ถังจวง" (唐装) และ กางเกงขายาวทำผลทรงแมนจูโกนหัวไว้เปียแบบชาวจีนในสมัยราชวงศ์ชิงของจีน (ภาพที่ 172)

²⁶ ทวด หมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อของชาวไทยถิ่นใต้ มีความเชื่อว่า ทวดเป็นดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ พ่อแม่ ของปู่ย่าตายาย บรรพชน หรือผู้มีบุญวาสนาที่ล่วงลับดับสูญไปแล้ว และรวมถึงเทวดาถึงสัตว์ประเภทพญาสัตว์ เช่น งู จระเข้ เต่า เป็นต้น

รูปเคารพปูนเถ้ากงในประเทศอื่นๆ เช่นประเทศกัมพูชาจะพบว่ามียุโรปเคารพที่เป็นรูปแบบบุคคลที่แต่งกายตามแบบประเพณีนิยมของชาตตัวเองเช่นกัน (ภาพที่ 173)

ภาพที่ 171 ปูนเถ้ากง ศาลเจ้าโรงเกือก แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 172 ปูนเถ้ากง ศาลเจ้าพ่อปู่ทวดหัวเขาแดง ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา
ที่มา: ณรงค์ ชื่นนิรันดร์, ประวัติปู่ทวดหัวเขาแดง, เข้าถึงเมื่อ 25 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก
<http://narongthai.com/kaohuadang.html>

ภาพที่ 173 ปูนเกล้ากง ศาลเจ้าเป็น โถงวง วัดพนม เมืองพนมเปญ ประเทศกัมพูชา

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้จาก <https://www.flickr.com/photos/shankaronline/14248048901/in/photostream/>

รูปเคารพในลักษณะเจวีด

เจวีด (จะเหวีด) (ภาพที่ 174) มีความหมายว่า แผ่นไม้รูปคล้ายใบเสมา เขียนหรือแกะเป็นรูปเทพารักษ์ ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิหรือศาลเจ้า มักทำเป็นรูปเทวดาถือพระขรรค์ โดยปริยายหมายความว่า ผู้ที่ได้รับยกย่องให้เป็นประธานหรือเป็นใหญ่ แต่ไม่มีอำนาจ เช่น ตั้งเป็นเจวีดขึ้นไว้ ใ้ชื่อว่า ตรีเจวีด หรือ เตวีด ก็มี เป็นสัญลักษณ์ของพระภูมิเจ้าที่ที่รู้จักมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเจวีดเป็นสิ่งที่สื่อให้ทราบว่าศาลนั้นคือศาลของพระภูมิเจ้าที่ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าที่ในแบบใดหรือวัฒนธรรมใด ความหมายตามพจนานุกรมของเจวีดนั้นคือรูปเคารพเทพารักษ์ที่ประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิหรือศาลเจ้า มักทำเป็นรูปเทวดาถือพระขรรค์ (รูปที่ 175) โดยหมายความว่า ผู้ที่ได้รับยกย่องให้เป็นประธาน หรือ เป็นใหญ่²⁷ เจวีดพระภูมิมิมีลักษณะคล้ายใบเสมารอบพระอุโบสถวัด หรือแกะสลักเป็นรูปเทวดาในมือถือพระขรรค์ หรือไม่มีรูปใดๆเลยเหมือนอย่างใบเสมา ซึ่งใบ

²⁷ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2554

เสมานั้นมีความหมายถึงเครื่องหมายแสดงเขตทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ในเขตพระอาราม²⁸ เสมอจึงใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงความชัดเจนของพื้นที่ จึงอาจมีความหมายคล้ายกับเจี๊วดหมายถึง เครื่องแสดงอาณาเขตพื้นที่อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ ซึ่งอาจหมายความได้ถึงพื้นที่ในปกครอง ของผู้เป็นประธานในที่นั้นๆ

เจี๊วดพบว่าถูกกล่าวถึงอยู่ในงานเขียนสมัยอยุธยาอยู่หลายเรื่อง ตัวอย่าง เช่น คำให้การ ขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม บันทึกไว้ว่า “...ถนนย่านป่าโทนมี่ร้านขายทับโทนเรไรรีปีแก้วจ้งหน่อง เพี้ยขลุ่ยแลหีบไม้อุโลกไม้ตะแบกไม้ขุนใส่ผ้า แลข้างม้ากระดาศอยู่เปลศาลพรภูมิจะเวงเขียน เทวรูปเสื่อลำแพน....”²⁹ หรือใน โคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัยซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าอภัยพระราชา โอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เขียนถึงเจี๊วด และศาลเจ้าที่ไว้ว่า

เจี๊วดประดิษฐานแกลิ่ง	เกลาเพรา
ฉัตรและธงเจลาเปลา	ปลอดเสียน
มาลาลเวงเสา-	วคนธ์กิ้น ขจรแเส
หอมตระการรสเพียน	ผิดไม้ไพรสมณฑ์ ๆ
ปู่เจ้าเขาท่าห้อง	ไพรสมณฑ์
ปู่เจ้าถ้ำธารพน	เวศกั
ปู่เจ้าฮ่วยหนองหน	ไคแห่ง นีนา
มารับสังเวชชี	ซึ่งชีเชิญถวายฯ

เนื้อหาของนิราศเป็นบันทึกเรื่องราวการเดินทางจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อไปลพบุรี ซึ่งใน ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงระหว่างการเดินทางเข้าป่า ได้พบเจอสาลเจ้าที่ และได้กราบไหว้บวงสรวงเจ้าที่ เจ้าทาง ณ ที่แห่งนั้น

²⁸ สมคิด จิระทัศนกุล, วัด: พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2544), 77.

²⁹ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์โบราณคดี, คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมเอกสารจากหอหลวง (กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2534), 12.

เจี๊วดพระภูมิต่พบในปัจจุบันมักเป็นรูปพระชัยมงคล คือมือขวาถือพระขรรค์ มือซ้ายถือถุงเงิน ซึ่งนอกจากรูปพระชัยมงคลแล้ว ตามตำราเจี๊วดพระภูมิมักกล่าวถึงพระภูมิต้องอื่น ๆ ด้วย ซึ่งแต่ละองค์มีรูปแบบ และความหมายแตกต่างกันไป เช่นเจี๊วดองค์หนึ่งของศาลเทพารักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ที่มีลักษณะเป็นรูปเทวดายืน พระกรขวาถือจักร พระกรซ้ายถือพระขรรค์ (ภาพที่ 175) ซึ่งมีรูปแบบเหมือนกับเจี๊วดพระสยามเทวาธิราชที่ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร

นอกจากเจี๊วดโบราณมากมายที่หลงเหลือให้เห็นในปัจจุบันที่สะท้อนคติความเชื่อเรื่องเจี๊วดพระภูมิในสังคมไทยแล้ว ในงานศิลปกรรมไทยอื่นๆยังพบความเชื่อการบูชาเจี๊วดพระภูมิในวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตอีกด้วย เช่น จิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ที่แสดงถึงชีวิตริมน้ำของชาวไทยและชาวจีน มีศาลเจ้าริมน้ำด้านในศาลเจ้ามีเจี๊วดพระภูมิ (ภาพที่ 176)

ภาพที่ 174 เจี๊วด ศาลเจ้าพ่อเชือก หน้ากรมศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ

ภาพที่ 175 ศาลเทพารักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล กรมสรรพาวุธทหารบก แขวงถนน
นครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 176 ภาพจิตรกรรมศาลพระภูมิเจ้าที่ภายในศาลประดิษฐานเจ็ด วัดสุวรรณาราม
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ

ตารางที่ 11 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพในลักษณะเจี๊วด (ภาพที่ 177-181)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า
1	ศาลเจ้าปูนเถ่าก้ง ซอยสีคาม แขวงสามเสน เขตดุสิต
2	ศาลเจ้าปูนเถ่าก้ง ซอยตากสิน10 แขวงบुकโล เขตธนบุรี (1)
3	ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราษฎร์บูรณะ23 แขวงบางปะกอกเขตราษฎร์บูรณะ
4	ศาลเจ้าพ่อปู่ราษฎร์บูรณะเจ้าแม่ทับทิมแขวงบางปะกอกเขตราษฎร์บูรณะ
5	ศาลเจ้าปูนเถ่าก้ง ซอยตากสิน10 แขวงบुकโล เขตธนบุรี (2)

ภาพที่ 177 ศาลเจ้าปูนเถ่าก้ง ซอยสีคาม แขวงสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ

ภาพที่ 178 ศาลเจ้าปูนเถ้าก้ง ซอยสี่คาม แขวงสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สวทช. สวทช. สวทช.

ภาพที่ 179 ศาลเจ้าปูนเถ้าก้ง ซอยตากสิน10 แขวงบุดโล เขตธนบุรี (1) กรุงเทพฯ

ภาพที่ 180 ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราชฤทธิ์บูรณะ23 แขวงบางปะกอกเขต ราชฤทธิ์บูรณะ

มทาวีทยาาลัยศิลปากร สงานลิขสิทธิ์

ภาพที่ 181 ศาลเจ้าพ่อปู่ราชฤทธิ์บูรณะเจ้าแม่ทับทิม แขวงบางปะกอก เขตราชฤทธิ์บูรณะ
กรุงเทพฯ

ปูนเกล้าในรูปลักษณะของเจี๊วที่พบจากการสำรวจศาลเจ้าในกรุงเทพฯ มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. เจี๊วแบบไม่มีลวดลาย 2. เจี๊วสลักลวดลายเทวดาทรงเครื่องแบบศิลปะไทยในมือถือพระขรรค์ หรือสิ่งของอื่นๆ นอกจากนี้ยังพบเจี๊วสลักอักษรจีนภายในศาลเจ้าปูนเกล้า ซอยวานิช 1 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์ ด้วยเช่นกันแต่สลักเป็นคำว่า “ปูนเกล้ามา” (本頭媽) (ภาพที่ 182) ดังนั้นในกรณีนี้จึงไม่ได้นำมารวมในการจัดกลุ่ม ยกตัวอย่างในบางสถานที่ที่แยกบูชาปูนเกล้ามาเพียงองค์เดียว หรือถือเทพฝ่ายหญิงเป็นเทพที่ใหญ่สุดในศาล ที่ชาวไทยนิยมเรียกกันว่า “เจ้าแม่” (ภาพที่ 183)

นอกจากเจี๊วสลักอักษรจีนแล้ว ปูนเกล้าที่อยู่ในลักษณะของเจี๊วที่มีลวดลายยังสังเกตได้ว่าศาลปูนเกล้าบางศาล คือ ศาลเจ้าปูนเกล้า ซอยสีลม แขวงสามเสน เขตดุสิต มีเจี๊วบูชาอยู่หลายองค์รวมไปถึงเจี๊วที่มีลวดลายเป็นเทวดาด้วย ลายเจี๊วมีลักษณะเป็นเทวดาถือช่อดอกไม้ มีความหมายถึง พระแม่ผู้อำนวยพรให้สมปรารถนา³⁰ เช่น เจี๊วรูปเทวดาของศาลเจ้าพ่อศรีเทพ (ภาพที่ 184) ที่ถูกพบในเมืองโบราณศรีเทพได้นำมาประดิษฐานในศาลเรียกว่าเจ้าพ่อศรีเทพ ทั้งๆที่ตัวเจี๊วเป็นรูปเทวดา ซึ่งหากดูจากรูปแบบเจี๊วพบว่าลวดลายในลักษณะของเทวดาเช่นนี้ มักอยู่ในท่าทางถือดอกไม้เหมือนกัน (ภาพที่ 185)

ในวัฒนธรรมไทย การนำเจี๊วของไทยมาเป็นรูปเคารพของปูนเกล้านั้นมีที่มาจาก การบูชาเจี๊วในศาลพระภูมิเจ้าที่ของคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในวัฒนธรรมไทยจึงถือว่าเจี๊วเป็นรูปเคารพและเป็นที่สถิตของเจ้าที่เจ้าทาง

การที่เจี๊วถูกใช้เป็นรูปเคารพที่แสดงถึงปูนเกล้า ทำให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่าปูนเกล้าคือเจ้าที่ซึ่งเปรียบเสมือนคติดั้งเดิมของคนไทยตั้งแต่โบราณที่ใช้เจี๊วเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นำมาประดิษฐานไว้ในศาลพระภูมิ

คำเรียกชื่อปูนเกล้าในลักษณะของเจี๊วคงเกิดจากความเชื่อท้องถิ่นที่เหมือนกันของชาวไทยและชาวจีน เมื่อชาวไทยถือเจี๊วเปรียบเสมือนเจ้าที่ และชาวจีนถือปูนเกล้าเป็นเจ้าที่ จึงเรียกซึ่งที่ชาวไทยถือให้เป็นที่นั่นคือเจี๊วว่าปูนเกล้า

ต่อมาการอยู่ร่วมกันในสังคมของชาวไทยและชาวจีน นอกจากการตั้งบูชาเจี๊วร่วมกับรูปเคารพปูนเกล้าแบบศิลปะจีนแล้ว (ภาพที่ 186) ทำให้เกิดการซึมซับและการผสมผสานกันของวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละชนชาติเข้าด้วยกัน เช่น เจี๊วที่สลักอักษรจีน หรือเจี๊วที่วาดรูปเทพเจ้าแบบศิลปะจีนลงบนเจี๊ว (ภาพที่ 187)

³⁰ ป้ายแสดงคำอธิบายเจี๊วศิลปะรูปเทวดา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ภาพที่ 182 เจริศไม้สลักอักษรจีน ศาลเจ้าปุนเถ่ากง ซอยวานิช1 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 183 ปุนเถ่าม่า ศาลเจ้าโรงเกือก แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 184 เจวีตศิลาเทวสตรี ศาลเจ้าพ่อศรีเทพ อุทยานเมืองโบราณศรีเทพ จ. เพชรบูรณ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สังกัดลิขสิทธิ์

ภาพที่ 185 เจวีตศิลาเทวสตรี ศิลปะอยุธยา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพฯ

ภาพที่ 186 ปูนเกล้ากง ศาลปูนเกล้ากง อ. วัดสิงห์ จ. ชัยนาท

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 187 เจวีด ศาลเจ้าโรงทอง ต. ศาลเจ้าโรงทอง อ. วิเศษชัยชาญ จ. อ่างทอง
ที่มา: ผศ.ดร.สุรสิทธิ์ อมรรณชศักดิ์, ปูนเกล้ากง: เทพ “เจ้าที่” จีนในสังคมไทย, งานวิจัย คณะ
ศิลปศาสตร์ ภาควิชาภาษาจีน (สถาบันวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556),
70.

รูปเคารพปูนปั้นที่มีความเกี่ยวข้องกับกระดูกของสัตว์ และความเกี่ยวข้องในลักษณะบริวาร

ตารางที่ 12 แสดงรายชื่อศาลเจ้าที่มีรูปเคารพในลักษณะกระดูกสัตว์ (ภาพที่ 188-191)

ลำดับ	รายชื่อศาลเจ้า
2	ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราษฎร์บูรณะ23 แขวงบางปะกอกเขตราษฎร์บูรณะ
3	ศาลเจ้าพ่อปู่ราษฎร์บูรณะเจ้าแม่ทับทิมแขวงบางปะกอกเขตราษฎร์บูรณะ
4	ศาลเจ้าปูนเต้ากึ่ง ซอยสี่คาม แขวงสามเสน เขตดุสิต
5	ศาลเจ้าปูนเต้ากึ่ง ตลาดหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ

ภาพที่ 188 จระเข้สถาป ศาลเจ้าพ่อปู่หลวงอุบลราษฎร์บูรณะ23 แขวง บาง ปะกอก เขต ราษฎร์
บูรณะ กรุงเทพฯ

ภาพที่ 189 กระโหลกกระเซ้ ศาลเจ้าพ่อปู่ราชกูร์บูรณะเจ้าแม่ทับทิม แขวงบางปะกอก เขต
มทาวีทชียาลัยศิลปากร สวางนลียสัทธึ

ภาพที่ 190 กระโหลกกระเซ้ ศาลเจ้าปู่เกล้ากง ตลาดหัวตะเซ้ เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ

ภาพที่ 192 ปลาฉนาก

ที่มา: ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2558, เข้าถึงได้ที่ http://www.siamfishing.com/view.php?nid=10246&cat=photo_in

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 193 ฟันปลาฉนาก ตั้งเป็นประธานของหิ้งบูชา ศาลเจ้าพ่อเสือ(พระภูมิบาล) เขตคลองสาน กรุงเทพฯ

จากการสำรวจศาลปูนเถ่ากึ่ง ศาลส่วนใหญ่ของปูนเถ่ากึ่งมักอยู่ติดริมน้ำ หรือมีประวัติของศาลเก่าเคยอยู่ติดริมน้ำมาก่อน จึงมักพบกระดูกสัตว์น้ำบูชาอยู่ในศาลของปูนเถ่ากึ่งเกือบทุกศาล แม้กระทั่งในงานจิตรกรรมก็พบว่าการวาดศาลพระภูมิอยู่ติดริมน้ำ ซึ่งสิ่งนี้ทำให้สะท้อนถึงชีวิตริมแม่น้ำของผู้คนในอดีตได้อย่างดี

ปูนเถ่ากึ่งที่มีประวัติเช่นนี้ บางศาลเรียกว่า “ศาลเจ้าพ่อจู้ยี้” คำว่าเจ้าพ่อจู้ยี้คาดว่ามีความหมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาจากน้ำ ซึ่งคำว่า “จู้ยี้” (水) ในภาษาจีนมีความหมายว่าน้ำ ตามประวัติของศาลเจ้าพ่อจู้ยี้ ริมแม่น้ำป่าสัก อ.พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บันทึกไว้ว่า คำว่าจู้ยี้มีความหมายถึงสายน้ำ ดังนั้นศาลเจ้าพ่อจู้ยี้จึงมีความหมายว่า ที่สถิตของเจ้าพ่อแห่งสายน้ำ³²

เนื่องจากชุมชนชาวจีน ในอดีตมักอยู่ติดริมแม่น้ำ ลำคลอง เนื่องจากสาเหตุตั้งแต่การอพยพเข้ามาในประเทศไทยและมักปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ในแถบทำน้ำ รวมไปถึงการคมนาคมและการค้าขายส่งสินค้าทางน้ำในอดีต จึงมีการสร้างศาลขึ้นเพื่อกราบไหว้บูชาให้คุ้มครองไม่ว่าจะเป็นเรื่องความปลอดภัยในการคมนาคมทางน้ำ หรือความเจริญรุ่งเรืองในด้านการค้าขาย ดังที่เห็น

หลักฐานจากภาพถ่ายศาลเจ้าจีนหลังเล็กๆริมแม่น้ำในอดีต ที่เป็นศาลไม้แบบไทย แต่ตกแต่งด้วยโคมจีน ป้ายอักษรจีนกลอนคู่ และฐานแทนบูชาก็สลักลวดลายแบบจีน (ภาพที่ 194) หรือ ศาลเจ้าตึกโพรงไม้ อ.ท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ศาลเจ้าริมแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่าร้อยปี ที่ปัจจุบันศาลเจ้าเก่าถูกปกคลุมด้วยต้นรวงผึ้งศาล (ภาพที่ 195) ซึ่งทางกรมศิลปากรได้มาตรวจสอบ พบว่าตัวศาลเจ้าทำด้วยอิฐมอญและอิฐแดงแบบเก่า หลังคามุงด้วยกระเบื้องของจีน มีอายุอยู่ระหว่างสมัยอยุธยาตอนปลาย ประมาณ 200-300 ปี จึงสันนิษฐานว่า ชุมชนบริเวณศาลเจ้าตึกโพรงไม้นี้มีชาวจีนอาศัยอยู่หนาแน่นพอสมควร จึงได้สร้างศาลเจ้าไว้เพื่อเคารพบูชาประจำหมู่บ้านนี้ตามคติความเชื่อของชาวจีน จากตัวศาลเจ้าพอคาดคะเนได้ว่า ชุมชนชาวจีนนี้มีเศรษฐกิจดี จึงสามารถสร้างศาลเจ้าเป็นแบบก่ออิฐถือปูนได้ ซึ่งในสมัยนั้น การก่อสร้างแบบนี้ต้องมีค่าใช้จ่ายสูง ต่อมาชุมชนชาวจีนได้อพยพทิ้งถิ่นฐานหนีภัยสงครามทำให้หมู่บ้านร้างไปในที่สุด

นอกจากสาเหตุจากการที่ชุมชนชาวจีนในอดีตมักอยู่ติดริมแม่น้ำ ลำคลอง และการคมนาคม ค้าขาย ขนส่งสินค้าทางน้ำในสมัยก่อน ยังเกิดจากการสร้างศาลริมน้ำเพื่อนำสิ่งที่ตนพบจากน้ำและเห็นว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประดิษฐานในศาลอีกด้วย หัวกะโหลกจะเข้เป็นสิ่งที่หนึ่งที่พบจากแม่น้ำและชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์จึงมีการนำมาตั้งสักการบูชา การเก็บ

³² หนังสือที่ระลึกงานฉลองศาลเจ้าพ่อจู้ยี้ ต.หอรดन्छัย พระนครศรีอยุธยา วันที่13-15 กันยายน พ.ศ. 2551, 27.

สิ่งของหรือรูปเคารพที่ลอยมาตามแม่น้ำ ลำคลอง หรือจมคลองอยู่นำมาสักการบูชาภายในศาลเจ้า ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป เจว็ด เทวรูป แผ่นไม้มีจารึก ฯลฯ จึงมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านจึงอัญเชิญจากน้ำขึ้นมาเพื่อบูชา และสร้างศาลไว้ให้บริเวณที่อัญเชิญขึ้นมาจากน้ำ ทำให้ศาลส่วนใหญ่ที่มีประวัติของเทพประจำศาลเช่นนี้มักอยู่ติดริมน้ำ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 194 ศาลเจ้าจันรินน้ำ กรุงเทพฯ ถ่ายเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2470-2480
ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ไม่ทราบชื่อผู้ถ่าย

ภาพที่ 195 ปูนถ้ำก่ง ศาลเจ้าตึกโพรงไม้ อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี

การบูชาพระโพลกจระเข้เป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่โบราณ สัตว์เลื้อยคลานจำพวกงูจระเข้ถือเป็นสัญลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่ยุคดั้งเดิม มีหลักฐานตัวอย่าง เช่นที่ปราสาทวัตภูในแขวงจำปาสัก ของลาว (ภาพที่ 196) ศูนย์กลางความศักดิ์สิทธิ์ของอาณาจักรเจนละ ที่มีการใช้งานต่อเนื่องมาอย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ. 1200-1800 ที่น่าจะสร้างทับบนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เดิม มาก่อนรับศาสนาพราหมณ์จากชมพูทวีป โดยเฉพาะด้านทิศเหนือของปราสาท มีกลุ่มหินธรรมชาติขนาดใหญ่สลักนูนต่ำเป็นรูปต่างๆ กำหนดอายุอยู่วัฒนธรรมหินใหญ่ เมื่อราว 2,500 ปีมาแล้ว ทั้ง ช้าง บันไดที่มีพนักงูรูปงู ที่สำคัญคือการสลักหินเป็นร่องลึกรูปจระเข้³³

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 196 รูปสลักไม้จระเข้ ปราสาทวัตภู แขวงจำปาสัก ประเทศลาว อายุราว 2,500 – 1,500 ปี คาดว่าเป็นของสำหรับประกอบพิธีกรรมสังเวทเทพเจ้า
ที่มา: สุจิตต์ วงเทคนัน, สัตว์เลื้อยคลาน สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ในอุษาคเนย์, เข้าถึงเมื่อ 27 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.sujitwongthes.com/suvarnabhumi/2011/04>

ความเชื่อเรื่องจระเข้เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์อยู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานเช่นกัน ประกอบกับสมัยก่อนแม่น้ำ ลำคลองต่างๆมีจระเข้ชุกชุมอย่างมาก ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนริมน้ำพบเจอจระเข้เป็นเรื่องธรรมดา เห็นได้จาก นิทานเรื่องเล่าต่างๆของไทย เช่น เรื่องไกรทอง ที่

³³ สุจิตต์ วงเทคนัน, สัตว์เลื้อยคลาน สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ในอุษาคเนย์, เข้าถึงเมื่อ 27 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก <http://www.sujitwongthes.com/suvarnabhumi/2011/04>

แสดงถึงความเชื่อที่ว่าจระเข้เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ แปลงกายเป็นมนุษย์ได้ มีฤทธิ์พลังอำนาจ จึงทำให้พบว่าศาลเจ้าริมน้ำส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะมีการบูชาหัวกะโหลกจระเข้ที่ได้จากแม่น้ำ ถ้าคลองบริเวณชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ อีกทั้งนอกจากหัวกะโหลกจระเข้ ยังมีพื้นปลาฉลาม กระดองเต่า ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่นำมาจากแม่น้ำ ถ้าคลองบริเวณศาลทั้งสิ้น

ชาวไทยที่สร้างศาลบูชาจระเข้ บางที่เรียกเจ้าพ่อกุมภกรรณ เช่น ศาลเจ้าพ่อจ้อยและเจ้าพ่อกุมภกรรณ (ภาพที่ 197) ศาลแห่งนี้เป็นศาลริมคลองบางระมาด ลักษณะเป็นศาลเจ้าจีน มีเจ้าพ่อจ้อยและเจ้าพ่อกุมภกรรณเป็นเทพในศาลเจ้า จากการสำรวจภาคใต้ว่าชุมชนแห่งนี้ น่าจะนับถือบูชาจระเข้มาตั้งแต่โบราณ เพราะนอกจากจะเห็นจากศาลเจ้าพ่อกุมภกรรณแล้ว ยังพบว่าวัดจำปา (ภาพที่ 198) วัดเก่าแก่ร่วมร้อยปีในชุมชนมีการสร้างประติมากรรมจระเข้บนหลังคาวิหารอีกด้วย ซึ่งการนำจระเข้มาประดับในสิ่งก่อสร้างจำพวกศาสนสถานนั้น พบเห็นอีกในภาคอีสานของไทย เช่น ลี้ม ที่วัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี (ภาพที่ 199) มีการทำราวบันไดเป็นรูปจระเข้ ซึ่งน่าจะเกิดจากคติเดียวกับราวบันไดนาถ ซึ่ง เป็นสัตว์เลื้อยคลานที่มีความเชื่อถือเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกัน ทำให้เห็นว่าผู้คนในชุมชนแห่งนี้มีคติความเชื่อถือจระเข้เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์และยังถือเอาจระเข้เป็นเทพคุ้มครองชุมชนอีกด้วย หรือนำบูชาในลักษณะบริวารของเทพในศาลนั้นๆ ในส่วนของศาลเจ้าของชาวจีนก็เช่นเดียวกัน บางศาลบูชาจระเข้และเรียกชื่อว่าปูนเจ้าก๋ง บางศาลบูชาพร้อม หรือเป็นบริวารของเทพประธานในศาลนั้นๆ นอกจากนี้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับปูนเจ้าก๋ง ความเชื่อเรื่องจระเข้ยังเกี่ยวข้องไปถึงการทำรูปเคารพของปูนเจ้าก๋งด้วยอีกด้วย อาทิเช่น ตำนานไกรทองของไทยที่มีการสร้างรูปเคารพบูชากันในความเชื่อแบบไทย ความเชื่อนี้ถูกนำมารวมกับปูนเจ้าก๋งของจีน เช่น เจ้าพ่อวัดศาลเจ้า(ปูนเจ้าก๋ง) ศาลเจ้าวัดศาลเจ้า (ภาพที่ 200) หรืออยู่ในรูปแบบที่มีจระเข้เป็นบริวารของปูนเจ้าก๋ง เช่น ศาลเจ้ากวนอู ตลาดพลู (ภาพที่ 201)

ภาพที่ 197 ศาลเจ้าพ่อจู้และเจ้าพ่อปุกุมกรรณ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ
มหาวิทยาลัยศิลปากร สแกนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 198 ปูนปั้นรูปพระเข้บนหลังคาวิหาร วัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ

ภาพที่ 199 ราวบันไดรูปจระเข้ สิม วัดแจ้ง จ. อุบลราชธานี
ที่มา: จระเข้เฝ้าโบสถ์, เข้าถึงเมื่อ 16 กันยายน 2559, เข้าถึงได้จาก

<http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=phraongaimanee&date=29-01->

[2008&group=1&gblog=7](http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=phraongaimanee&date=29-01-2008&group=1&gblog=7)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 200 เจ้าพ่อวัดศาลเจ้า (ปูนถ้ำกง) วัดศาลเจ้า ต.กลาง อ.เมือง จ. ปทุมธานี

ภาพที่ 201 ปูนเกล้าฯ ศาลเจ้ากวนอู แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ในส่วนของกระดองเต่า วัฒนธรรมคติความเชื่อของชาวจีนเต่าเป็นสัญลักษณ์ของความมีสุขภาพดี แข็งแรง และอายุยืนนาน สังคมจีนสมัยโบราณนั้นถือว่าเต่าเป็นสัตว์มงคล วัฒนธรรมจีนที่เกี่ยวข้องกับเต่าสามารถสืบย้อนไปถึงยุคดึกดำบรรพ์ หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเต่ามีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ก็คือ โบราณวัตถุต่างๆ ที่ขุดพบจำนวนมากมักมีรูปเต่าปรากฏอยู่

นอกจากนี้ชาวจีนยังเชื่อว่าเต่าเป็นสัตว์ที่มีสัญชาตญาณรู้การณ์ล่วงหน้า จึงมีการนำเต่ามาใช้ในการเสี่ยงทายทำนายโชคกลางเหตุการณ์ในอนาคต และกระดองเต่ายังใช้จารึกอักษรอีกด้วย ดังเช่น จารึกอักษรภาพเงินบนกระดองเต่า สมัยราชวงศ์ซางของจีน (ภาพที่ 202) อีกทั้งความเชื่อที่ว่าเต่ายังเป็นสัตว์ประจำทิศและประจำกลุ่มดาวทิศเหนืออีกด้วย ซึ่งเป็นที่มาของเทพประจำกลุ่มดาวด้านทิศเหนือ นั่นคือเทพเจ้าตัวเหล่าเอี้ย ซึ่งมีการใช้สัญลักษณ์ของเต่าเป็นสัตว์ประจำตัว คือมีลักษณะทางประติมานวิทยาเป็นเทพทหารเท้าเหยียบบนหลังงูและเต่า (ภาพที่ 203)

ภาพที่ 202 จารึกอักษรภาพจีนบนกระดูกเต่า สมัยราชวงศ์ซาง ประเทศจีน

ที่มา: Oracle Bone Inscriptions and the World Memory, the Oracle Bone Collections, เข้าถึงเมื่อ
6 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก <http://oraclememory.ihp.sinica.edu.tw/e-collection.htm>

ภาพที่ 203 เจ้าพ่อเสื่อ หรือ ตั่วเหล่าเอี้ย หรือ ตั่วเหล่าเฮ่ ในภาษาจีนกลาง (大老爷) เขี้ยวบง
และเต่า

ความเชื่อเรื่องเต่าในสังคมไทยก็เช่นเดียวกัน คนไทยถือว่าเต่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสัญลักษณ์ของการมีอายุยืนนาน เต่าที่ตายแล้วจะสตัฟไว้ (ภาพที่ 204) หรือ เก็บกระดองไว้บูชา (ภาพที่ 205) หรือนำกระดองมาเขียนยันต์ทำเป็นวัตถุมงคล การทำบุญทำทานกับเต่าจะทำให้มีอายุยืน ด้วยเหตุนี้ตามวัดวาอาราม ศาลไทย หรือศาลจีนก็มักจะมีการบูชาเต่าอยู่ให้เห็น โดยทั่วไป

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 204 เต่าสตัฟ ศาลหลักเมืองจังหวัดสมุทรสาคร

ที่มา: ศาลหลักเมือง, ศาลหลักเมืองจังหวัดสมุทรสาคร, เข้าถึงเมื่อ 6 มิถุนายน 2560, เข้าถึงได้จาก

<http://xn--12cm1foaqwt7ag5d0f.blogspot.com/2016/06/samut-sakhon-city-pillar-shrine.html>

ภาพที่ 205 กะโหลกจรเข้ และกระดองเต่า ศาลเจ้าปูนเก้ากึ่ง ซอยสี่คาม แขวงสามเสน เขตดุสิต

กรุงเทพ

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุป

การค้นคว้าชิ้นนี้มุ่งเน้นศึกษารูปแบบของประติมากรรมหรือรูปเคารพของปูนปั้นในกรุงเทพฯ รวมถึงศึกษาถึงประวัติความเป็นมา และคติความเชื่อต่างๆของปูนปั้นอีกด้วย ทั้งนี้จากการสำรวจศาลเจ้าปูนปั้นในกรุงเทพฯ และศาลอื่นๆที่เกี่ยวข้องทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดเพื่อข้อมูลที่หลากหลายในการศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อแต่ละพื้นที่และนำมาสรุปเปรียบเทียบ

จากการศึกษาพบว่า “ปูนปั้น” เป็นเทพเจ้าเงินที่ไม่พบในประเทศจีน แต่เป็นเทพของชาวจีนโพ้นทะเลที่นิยมบูชากันในทุกกลุ่มภาษาของชาวจีนในประเทศไทย และประเทศอื่นๆใกล้เคียง เช่นลาว กัมพูชา เวียดนาม เป็นต้น จากเอกสารวิชาการต่างๆและข้อมูลการลงพื้นที่สำรวจทำให้สันนิษฐานได้ว่า ปูนปั้นอาจมีที่มาจากเทพเจ้าที่ของจีนดั้งเดิม นั่นคือ “คู่ตี่กง” “ผู้ต่อเจิ้งเสิน” “เจิ้งหวง” หรือเทพเจ้าองค์อื่นๆตามความเชื่อแต่ละพื้นที่ในดินแดนไทยพบหลักฐานชื่อของปูนปั้นเก่าที่สุดในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ปูนปั้นเป็นเทพเจ้าที่มีตำนานความเชื่อที่หลากหลาย และมีหน้าที่แตกต่างกันไปตามความต้องการของผู้บูชา ทั้งในเรื่องความสงบสุข ความร่ำรวย หรือปกป้องรักษาสถานที่ต่างๆ โดยฐานะตำแหน่งอาจเปลี่ยนไปตามรูปแบบสังคม เวลา และสมัยนิยม ทั้งนี้ความเชื่อของการตั้งฐานะของรูปเคารพ สันนิษฐานได้ประเด็นใหญ่ๆดังนี้

1. เจ้าที่ รวมถึง เจ้าเมือง (หลักเมือง)

2. บุคคลในประวัติศาสตร์ หรือในตำนาน นิทาน หรือ เรื่องเล่าขานที่เกิดจากการทำความดีเป็นที่สรรเสริญแล้วได้รับยกย่อง

3. ศิบรรพบุรุษ

4. เทพเจ้าโชคลาภ

ศาลปูนปั้นสามารถพบได้ทั้งศาลเล็กๆตามหมู่บ้าน ตรอก-ซอย ตลาด ชุมชน ไปจนถึงศาลหลักเมืองกระจายอยู่ทั่วไปตามแหล่งชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งแต่ละศาลอาจเรียกชื่อปูนปั้นแตกต่างกันไปตามกลุ่มภาษา หรือวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นๆ เนื่องจากสาเหตุการอยู่ร่วมกันของสังคมไทยจีนที่ทำให้เกิดการแตกหน่อและพัฒนาทางความเชื่อความคิดมากมายดังที่กล่าวไว้ในบทข้างต้น

รูปเคารพปูนปั้นต่างแน่นอนว่าแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่เช่นกัน โดยในกรณีศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ที่มุ่งเน้นสำรวจในกรุงเทพฯ เช่น ในชุมชนเดียวกันที่มีศาลปูนปั้น 2 ศาล รูปเคารพก็มีความแตกต่างกันไป หรือในบางศาลอาจเปลี่ยนรูปเคารพปูนปั้นมาแล้วหลายรูปแบบตามยุคสมัย หรือเปลี่ยนตามความเชื่อของคนแต่ละรุ่น ตัวอย่างเช่น รูปเคารพปูนปั้นเจ้าองค์ปัจจุบันของศาลเจ้าตึกดิน มีลักษณะเป็นเทพทหารใส่ชุดเกราะถือดาบ แต่ปูนปั้นเจ้าองค์เก่าอยู่ในลักษณะของเทพเจ้าโชคลาก ถือก้อนทอง และหุรี¹ จึงสามารถสรุปได้ว่ารูปเคารพของปูนปั้นเจ้าองค์เก่าไม่มีความแน่นอน ซึ่งอาจเป็น บุคคล หรือ ไม่ใช่บุคคลก็ได้ ที่ใช้แสดงเป็นสัญลักษณ์แทนตัวปูนปั้น และบุคคลจะอยู่ในลักษณะใด มีรูปลักษณะแบบใดก็ได้

ในเขตกรุงเทพฯ รูปเคารพปูนปั้นเจ้าองค์ที่สำรวจรวบรวม ได้มีทั้งหมดคือ บุคคล แผ่นป้ายชื่อเจวีด และกระดูกสัตว์ (กะโหลกกระเซ้ ฟันปลาฉลาม กระดองเต่า) ที่พบมากที่สุดคือ รูปเคารพบุคคลศิลปะจีนในลักษณะชายในชุดเกราะทหาร ถือหุรี และก้อนทอง หรือถืออย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความหมายถึงการปกป้องรักษาคุ้มครอง และ โชคลากความร่ำรวย ลำดับรองลงมาเป็นลักษณะชายในชุดเกราะทหารถืออาวุธต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ดาบ พระขรรค์ ง้าว และรองลงมาก็คือรูปเคารพในลักษณะเฉพาะท้องถิ่น เช่น รูปเคารพบุคคลในศิลปะไทย เจวีด กะโหลกกระเซ้ เป็นต้น โดยในเขตชุมชนแต่ละเขตในกรุงเทพฯ ที่พบศาลเจ้าปูนปั้นเจ้าองค์ ไม่สามารถแยกลักษณะความเชื่อจากรูปเคารพปูนปั้นเจ้าองค์ได้อย่างชัดเจน เนื่องจากแม้กระทั่งในพื้นที่เดียวกันรูปแบบรูปเคารพก็มีความแตกต่างกัน แต่พบว่าศาลเจ้าองค์ที่อยู่ริมน้ำมักพบการบูชากะโหลกกระเซ้ ฟันปลา และกระดองเต่า

จากการศึกษารูปเคารพบอกได้ว่า ในแต่ละพื้นที่ที่มีการบูชาเทพองค์นี้ในฐานะที่ต่างกัน มีชื่อและตำนานเป็นของตนเองประหนึ่งเป็นเทพคนละองค์ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า “ปูนปั้นเจ้า” เป็นเพียงชื่อตำแหน่งเท่านั้น แต่จะเป็นใคร มีที่มาอย่างไรนั้นก็แล้วแต่ความเชื่อของผู้คนในพื้นที่นั้นๆ เปรียบเสมือนตำแหน่งๆหนึ่ง ที่จะเป็นใครก็ได้ และมีหลายคน หากเป็นทางเทพเจ้า ก็เปรียบได้กับเจ้าที่เจ้าทางที่สถิตย์ประจำสถานที่ต่างๆ ข้อสรุปนี้จึงเป็นเหตุผลให้ทราบได้ว่าทำไมรูปเคารพถึงมีรูปแบบที่หลากหลายไม่ตายตัว ซึ่งในอนาคตอาจมีรูปเคารพแบบใหม่ๆ ที่สนองความต้องการของผู้บูชาในสังคมยุคสมัยที่เปลี่ยนไปก็เป็นได้

¹ ข้อมูลจากภาพถ่ายเก่า ปี พ.ศ. 2533 ดูเพิ่มเติมที่ พรพรรณ จันทโรนานนท์, “ปูนปั้นเจ้า”, ศิลปวัฒนธรรม, 11, 4 (กุมภาพันธ์ 2533), 70.

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้อมูลของผู้วิจัยที่จำกัดขอบเขตการสำรวจรูปเคารพเพียงแค่ศาลเจ้าในกรุงเทพฯที่มีชื่อศาลว่าปูนเถ่ากง และมีปูนเถ่ากงเป็นเทพประธานเท่านั้น ทำให้ข้อมูลและภาพถ่ายของรูปเคารพมีจำกัดเพียงเท่านั้น แต่จากการลงพื้นที่ในหลายๆศาลเจ้ารวมถึงศาลเจ้าของเทพองค์อื่นๆ พบว่ามีการบูชาปูนเถ่ากงด้วยเช่นกันเพียงแต่ไม่ใช่เทพประธานหลัก ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถใส่ข้อมูลรวบรวมไว้ได้ทั้งหมด และสำรวจไม่ทั่วถึง ทั้งนี้รวมไปถึงศาลปูนเถ่ากงในจังหวัดอื่นๆอีกมากมายที่ผู้วิจัยคิดว่าอาจสามารถใช้ศึกษาถึงรูปแบบรูปเคารพ และคติความเชื่อที่แปลกใหม่ได้อีก จึงมีความเห็นว่าควรทำการสำรวจถ่ายภาพไว้เป็นฐานข้อมูล หากรูปเคารพเดิมนั้นได้ผุพังไปตามกาลเวลา เพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาได้ในอนาคตทั้งในด้านความเชื่อ โบราณคดี และประวัติศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกพร เจริญแสนสวย. การศึกษามิติสัมพันธ์ของความเชื่อส่วนบุคคลของเทพเจ้ากวนอู สำหรับการสร้างแรงผลักดันทางธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557.

กุลศิริ อรุณภาคย์. **ศาลเจ้า ศาลจีนในกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, 2553.

โกมุทที ปวีตนา. ผู้แปล. **จีนตัวหนังสือมีวิญญาณ**. [ม.ป.ท.]: มิ่งขวัญ, 2537.

ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ฮกเกี้ยน**. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ “ฮกเกี้ยน”**. กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก, 2543.

_____. “คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร”. **เส้นทางเศรษฐกิจฉบับพิเศษ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เส้นทางเศรษฐกิจ, 2525.

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนัก เลขธิการนายกรัฐมนตรี. **คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม: เอกสารจากหอหลวง**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.

_____. **คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม: เอกสารจากหอหลวง**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนัก เลขธิการนายกรัฐมนตรี, 2534.

จี วิลเลียม สกินเนอร์. **สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**. พรรณี นัตรพลรัักษ์ และคณะ, ผู้แปล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529.

ไชยยุทธ ปิ่นประดับ. **“ประวัติศาสตร์กระทุ้ง”**. ที่ระลึกในงานเปิดศูนย์อนุรักษ์ท้องถิ่นกระทุ้งโรงเรียนบ้านกระทุ้ง อำเภอกะทุ้ง ตำบลกระทุ้ง จังหวัดภูเก็ต, 2540.

โชติช่วงนาคอน. **ไซ้ซึ้ง: ตำนานทรัพย์เทพ**. กรุงเทพฯ: ชุมศิลป์ธรรมดา, 2555.

ต้าฟู. **ตำนานวัดและเทพเจ้าจีน**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, ม.ป.ป.

ถ้วนลีเซิง และบุญยิ่ง ไร่สุขศิริ. **ความเป็นของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, 2543.

ถาวร สิกขโกศล. **แต่จิว: จีนกลุ่มน้อยที่ยิ่งใหญ่**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2554.

ธาวร ธนโกไคย. “นโยบายของไทยที่มีต่อชาวจีนในยุคต่างๆ”. **ศิลปวัฒนธรรม** 26,4. กุมภาพันธ์, 2548.

- นวัตน์ ภัคดีคำ. **เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2553.
- นวลพรรณ ยิ้มชวน. **สุพรรณบุรีเมืองโบราณ เอกสารเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี**.
โรงเรียน วรรณศึกษาลัย สุพรรณบุรี, 2543.
- นริศ วศินานนท์. **ศาสตร์และศิลป์ วัฒนธรรมจีน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2550.
- _____. **นิราศวัดเจ้าฟ้า ของ สุนทรภู่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารปัญญา, 2543.
- เนตรนภา แก้วแสงธรรม ยานะชโกวา. **ไหว้เทพเจ้า 9 ศาลจีนมงคล**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2554.
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. “ชาวจีนในไทย”. **ศิลปวัฒนธรรม** 29,1. ธันวาคม, 2550.
- พรณี บัวเล็ก. **กุลีลากรรกับประวัติศาสตร์แรงงานไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2542.
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. “ปุ่นเถ่ากง”. **ศิลปวัฒนธรรม**. 11,4 กุมภาพันธ์, 2533.
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. “เทพและความเชื่อของชาวจีน”. **ศิลปวัฒนธรรมไทย-จีนศึกษา**, วินัย
พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- มาลินี อัสวชัย. “การตั้งตัวและการทำการค้าของพ่อค้าชาวจีนในไทย”. **สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 2516.
- ยูดี ต้นสกุลรุ่งเรือง. **จากอำลิ่งหย่าฉ่า สืบตำนานคนกวางตุ้งกรุงสยาม**. กรุงเทพฯ: ประพันธ์
สถาบัน, 2551.
- จิตรวาทการ และพลตรี หลวง. **ศาสนาสากล**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค, 2546.
- วิยะดา ทองมิตร. “การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตร์**,
ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2516.
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. **นิทานโบราณคดี เรื่องที่ 15 “อั้งยี่”**. พระนคร: สำนักพิมพ์ เขม
บรรณกิจ, 2503.
- สมคิด จิระทัศนกุล. **วัด: พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย**. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. **นิราศเมืองแกลง ของ สุนทรภู่**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2550.
- สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์. **จารึกอักษรรจีนบนระฆังของศาสนสถานจีนในไทย: บันทึกหน้าหนึ่งทาง
ประวัติศาสตร์**. **วารสารจีนศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** 8,2 . กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.
- สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์. “เทพเจ้า ปุ่นเถ่ากง ในไช่จ๋อง”. **ศิลปวัฒนธรรม**. 32,9. พฤษภาคม, 2554.
- เสฐียร พันทรงสี. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พระนคร: แพร์พิทยา, 2514.
- เสียวจิ๋ว [นามแฝง]. **ตัวตนคนแต่จิ๋ว**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2554.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. “ความสัมพันธ์ไทย-จีน: ด้านสังคมและวัฒนธรรม”. ความสัมพันธ์ไทย-จีน: 20 ปีแห่งมิตรภาพ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

ภาษาอังกฤษ

Addison and James Thayer. **Chinese Ancestor Worship: A Study of its Meaning and its Relations with Christianity**. London: The Church Literature Committee of the Chung Hua Sheng Kung Hui, 1925.

Ann Paludan and Yeone Wei-Chih Moser. **Chinese Sculpture: A Great Tradition**. UK: Serindia Publications, 2006.

DR. Hugh Baker. **Ancestral Images: A Hong Kong Album**. South China Morning Post, 1980.

Hua mei. **Chinese Clothing Cultural**. Beijing: China intercounental, 2004.

James Watson and Evelyn Rawski. **Death Ritual in Late Imperial and Modern China**. Berkeley, 1988.

Jonathan Chamberlain. **Chinese Gods: An introduction to Chinese to Chinese folk religion**. Hong Kong: Blacksmith books, 2009.

Tan Kim Hong. **The Chinese in Penang: A Pictorial History**. Penang, Malaysia: Areca Books, 2007.

Victor Purcell. **The Chinese in Southeast Asia**. New York: Oxford University Press, 1965.

ภาษาจีน

高春明《中国历代服饰艺术》，中国青年出版社：2009年。

(กวางฉ่งหมิง. จงกั๋วลี่ไต้ฝู่ชื้ออิ๋ชู่. จงกั๋วเหียนเหินยงชูปานเซ่อ, 2009.) (ศิลปะการแต่ง
การชาวจีนโบราณ)

柯木林《联合早报》《大伯公是谁》新加坡：云南省社会科学院1986年12月21日。

(เคอม่หลิน. เหเถียนเหอจ้าวป้าว. ต้าปอกงชื้อเต๋ย. ซินเจียฝัว: หยุนหนานเจิงเซ่อฮู่เออ
เสวี่ยหยวน, 1986.) (ต้าปอกงคือใคร)

摘自《东南亚季刊》，云南：东南亚研究所，1987年12月，第17期。

(จายจื่อ. ตงหนานยาจี้กาน, หยุนหนาน: หยุนหนานเหียนจิวซั่ว, 1987, 12, ฉบับที่ 17.)
(รายงานสถานการณ์ประจำทุกสามเดือนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)

朱宗贤《怡保乡城散记》，2007年。

- (จุงเสียน. อีเปาเซียงเจิงสำนจื่อ, 2007.) (บันทึกปกิณกะเมืองอิโปห์(Ipoh)ประเทศมาเลเซีย, 2007.)
- 陈蒙〈论华人宗教及地方神示例〉《雪兰莪中华大会堂庆祝五十四周年纪念特刊》，1977。
(เงินหมิง. หลิวหัวเหรินจงเจียวจี้ตี้ฝางจื่อตี้ฝางเสินชื่อตี้. เสวียนหลานเอ้อจงหัวต้าหัวต้าฮ่วยถางซังจู้ฮ้อฮ้อโจวเหินยงจี้เหินยงเอ้อคาน, 1977.) (ความเชื่อ และเทพเจ้าพื้นเมืองของชาวจีน)
- 陈大威《画说中国历代甲冑》化学工业出版社，2017年4月1日。
(เงินต้าเห่วย. หัวซัวจงกัวตี้ตี้เจียโจ้ว. หัวเสวียกงเย่ซุปานเซ่อ, 2017.) (ภาพการแต่งกายทหารจีนโบราณ)
- 乔忠延《中国神话》，江苏少年儿童出版社：2005年8月1日。
(เจียนจงเหยียน. จงกัวเสินหัว. เจียงซุซัวเหินยงเอ้อถงซุปานเซ่อ, 2005.) (เทพปกรณัมจีน)
- 许云樵〈大伯公二伯公与本头公〉，《南洋学报》新加坡：南洋学会，1951，第7卷 第2辑。
(สุ่หยุนเจียว. ต้าปอกงเอ้อปอกงฮู้เป่โถวกง. หานานหยางเสวียเป่า. ซินเจียฝัว: หานานหยางเสวียฮ่วย, 1951, ฉบับที่ 17, ชุดที่ 2.) (ต้าปอกงและ เป็น โถวกง)
- 刘永华《中国古代军戎服饰》，上海古籍出版社：1995年。
(หลิวหยงหัว. จงกัวกู่ตี้จวินหรงฝูฮ้อ. ซ่างไห่กู่จี้ซุปานเซ่อ, 1995.) (เครื่องแต่งกายทหารจีนโบราณ)
- 袁珂，《中国古代神话》，华夏出版社：2013年1月1日。
(หยวนเคอ. จงกัวกู่ตี้เสินหัว. หัวเจียซุปานเซ่อ, 2013.) (ตำนานจีนโบราณ)
- 饶宗颐〈谈伯公〉，《南洋学报》，新加坡：南洋学会，1952，第8卷2第辑。
(หลาวจงอี้. ถ่านปอกง. หานานหยางเสวียเป่า. ซินเจียฝัว: หานานหยางเสวียฮ่วย, 1952, ฉบับที่ 8, ชุดที่ 2.) (พุดคุยเรื่องต้าปอกง)
- 杨洪杰《后土文化与中华文明史：民俗研究杂志编辑部》，山东大学：2004年04期。
(หยางหงเจีย. โฮ่ถุเหวินหัวฮู้จงหัวเหวินหมิงฮ้อ: หมินฮ้ออันจิ่วจ่าจื่อเปี่ยนจี้ปู้. ซานตงต้าเสวีย, 2004.) (วัฒนธรรม “โฮ่วถุ” และ อารยธรรมของชาวจีน)
- 黄辉《中国历代制服式》（宋代制服式特点），江西：江西美术出版社，2011年1月。
(หวางฮุย. จงกัวตี้ตี้ฝูจู้ฝูฮ้อฮ้อ. ซ่างตี้ฝูจู้ฝูฮ้อเอ้อเตียน. เจียงซี: เหม่ซุซุปานเซ่อ, 2011.) (รูปแบบเครื่องแต่งกายข้าราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง)
- 刘永华《中国古代军戎服饰》，上海古籍出版社：1995年。
(หลิวหยงหัว. จงกัวกู่ตี้จวินหรงฝูฮ้อ. ซ่างไห่กู่จี้ซุปานเซ่อ, 1995.) (เครื่องแต่งกายทหารจีนโบราณ)
- 茅元儀《武備志》e-book，2005。
(หมาวหยวนอี้. ฮู่เปยจื่อ, อีบุ๊ก, 2005.) (คัมภีร์ทางทหารของจีน)

韩槐准〈大伯公考〉，《南洋学报》，1940年12月，第1卷 第2辑。

(ทานห้วยจุ่น. ต้าปอกงเค้า. นานนหยางเสวียเป่า, 1940, ฉบับที่ 1, ชุดที่ 2.) (ต้าปอกง)

胡越《中国古代服饰线描画谱》，上海：上海人民美术出版社，2009。

(หูเยว่. จงกั๋วถู่ไต้ฝู่ซื่อเหมียวหัวฝู. ช่างไห้: ช่างไห้เรินหมินเหมย์ซู่ชูปานเซ่อ, 2009.)

(ลายเส้นเครื่องแต่งกายจีนโบราณ)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาวศุภกานญาณ์ สุจริต
ที่อยู่	210/25 หมู่ 1 ตำบลกระบี่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ 8100
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2553	สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
พ.ศ. 2555	ศึกษาต่อระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์